



ISSN: 2645-4408

پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی

فصلنامه علمی پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی
سال چهارم، شماره ۱ (پیاپی ۱۱)، بهار ۱۳۹۹

محتوی اطلاعاتی سود و تأثیر اجتناب مالیاتی بر آن
علی ترکزاده ماهانی

بررسی تأثیر اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی و کارایی
سرمایه گذاری
مجید مرادی، وحید اسکو، کریم دلیر

عناص از جایگاه حسابداری تا فرصت سرمایه گذاری
سیدمحمد رضا مشهور الحسینی، احمد مخمل باف

بررسی ارتباط بین عناصر سرمایه فکری، عملکرد سازمانی و رضایت مندی مشتریان؛
مطالعه موردی سازمان تأمین اجتماعی استان سیستان و بلوچستان شعبه یک زاهدان
مجید جامی، رضوانه کوچکزایی، بهنام مرادخانی ملال

شناسایی معیارها و نحوه کاهش تعداد شعب بانک ها کانال های ارتباطی فیزیکی
الهام علیمردانی

تأثیر حسابداری ابری بر سیستم های اطلاعات حسابداری
عزیزاله مرادی

تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه گذاری دارائی های ثابت در
شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
ابراهیم عنایت پور شیاده، مهدی قلی پور پاشا، جواد درخشان، ابوالقاسم فرقانی

تأثیر تغییرات قیمت نفت بر شاخص سهام بورس ایران
یکتا عباسیان



نشریه

نشانی: کرج، بلوار امام خمینی (ایران)، بین خیابان پنجم و ششم، روبروی مجموعه ورزشی انقلاب، پلاک ۷۳۵، ساختمان پرند، واحد یک
 @ Siji.journals@gmail.com www.IARES.ir ۰۲۱ ۴۳۸۵۷۱ ۲۴ ۰۲۶ ۳۴۳۴۷۶ ۷۸/۰۱ ۳۳ ۲۰ ۲۴ ۸۷

چاپ

انتشارات هنر و علوم دانشگاهی، تلفن: ۰۲۱ ۳۳۸۴۰۷۹۲

صاحب امتیاز و مدیرمسئول: مہرداد فتحی

زیر نظر شورای سردبیری

مدیر اجرایی: منیژه ملائی

اعضای شواری علمی و داوری تحریریه: (به ترتیب حروف الفبا)

- دکتر عبدالمجید آهنگری، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید چمران
- دکتر محمدامید اخگر، عضو هیئت علمی دانشگاه کردستان
- دکتر روح‌اله بیات، عضو هیئت علمی دانشگاه امام خمینی
- دکتر محسن حمیدیان، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی تهران جنوب
- دکتر اسماعیل رمضان پور، عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان
- دکتر منصور زراء نژاد، عضو هیئت علمی دانشگاه چمران اهواز
- دکتر نرجس زمانی، عضو هیئت علمی دانشگاه گیلان
- دکتر مهدی ذوالفقاری، عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر مسعود طاهری‌نیا، عضو هیئت علمی دانشگاه لرستان
- دکتر علیرضا عرفانی، عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان
- دکتر حسین عظیمی، عضو هیئت علمی دانشگاه زنجان
- دکتر محبوبه فراهتی، عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان
- دکتر بهروز کاردان، عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد
- دکتر عبدالمحمد کاشیان، عضو هیئت علمی دانشگاه سمنان
- دکتر حسین کاظمی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین
- دکتر وحید محمودی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی قزوین
- دکتر منصور مهبین‌زاده، عضو هیئت علمی دانشگاه بزد

فراخوان پذیرش مقاله:

نشریه «پژوهش در حسابداری و علوم اقتصاد» توسط موسسه مطبوعاتی مطالعات کاربردی شباک و با همکاری علمی اساتید برجسته دانشگاه‌های کشور به انتشار مقالات علمی در زمینه حسابداری و اقتصاد می‌پردازد. از این‌رو از تمام اساتید، صاحب‌نظران، کارشناسان، دانشجویان و پژوهشگران دعوت می‌شود با ارسال مقالات علمی خود از طریق وب‌سایت نشریه به نشانی www.Jares.ir در پربارتر کردن این نشریه، ما را یاری نمایند.

برای ارسال مقاله کافی است تا در وب‌سایت ثبت‌نام نموده و با ورود به پنل کاربری، مقاله خود را ثبت کنید.

محورها و موضوعات پذیرش مقاله:

مطالعات علوم اقتصاد:

- اقتصاد خرد، اقتصاد کلان و اقتصادسنجی
- اقتصاد اسلامی، برنامه‌ریزی و نظام‌های اقتصادی
- اقتصاد، توسعه و مطالعات اقتصادی ایران
- اقتصاد محیط‌زیست، منابع طبیعی و انرژی
- تاریخ تئوری‌ها، نظریات و سیاست‌های اقتصادی
- مدل‌سازی و پیش‌بینی در بازارهای اقتصادی
- اقتصاد مالی، بانکداری و نظام پولی
- اقتصاد مقاومتی، کارآفرینی و اشتغال‌زایی
- اقتصاد و تجارت الکترونیک و بین‌الملل
- اقتصاد تولید و اقتصاد صنعتی
- مطالعات میان‌رشته‌ای در اقتصاد

مطالعات حسابداری:

- تئوری‌ها و نظریات حسابداری
- مباحث نوین در حسابداری و حسابرسی
- پژوهش‌های کاربردی در حسابداری و حسابرسی
- بورس، مدیریت مالی، سرمایه‌گذاری و حسابداری
- جایگاه حسابداری و حسابرسی در توسعه اقتصادی
- آموزش و اخلاق حرفه‌ای در حسابداری، حسابرسی
- سیستم‌های اطلاعات حسابداری
- حسابداری مالیاتی و حسابداری مدیریت
- صنعت، تولید و حسابداری مدیریت
- استانداردهای حسابداری و حسابرسی
- مطالعات میان‌رشته‌ای در حسابداری

صفحه	عنوان مقاله
۱	محتوی اطلاعاتی سود و تأثیر اجتناب مالیاتی بر آن علی ترک‌زاده ماهانی
۷	بررسی تأثیر اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی و کارایی سرمایه‌گذاری مجید مرادی، وحید اسکو، کریم دلیر
۱۹	عناوب از جایگاه حسابداری تا فرصت سرمایه‌گذاری سیدمحمد رضا مشهورالحسینی، احمد مخمل باف
۲۵	بررسی ارتباط بین عناصر سرمایه فکری، عملکرد سازمانی و رضایتمندی مشتریان؛ مطالعه موردی سازمان تأمین اجتماعی استان سیستان و بلوچستان شعبه یک زاهدان مجید جامی، رضوانه کوچکزایی، بهنام مرادخانی ملال
۳۳	شناسایی معیارها و نحوه کاهش تعداد شعب بانک‌ها کانال‌های ارتباطی فیزیکی الهام علیمردانی
۴۳	تأثیر حسابداری ابری بر سیستم‌های اطلاعات حسابداری عزیزاله مرادی
۴۹	تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارایی‌های ثابت در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران ابراهیم عنایت پور شیاده، مهدی قلی‌پور پاشا، جواد درخشان، ابوالقاسم فرقانی
۶۱	تأثیر تغییرات قیمت نفت بر شاخص سهام بورس ایران یکتا عباسیان

محتوی اطلاعاتی سود و تأثیر اجتناب مالیاتی بر آن

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۲۵

کد مقاله: ۵۵۵۱۴

علی ترکزاده ماهانی^۱

چکیده

هدف این تحقیق مطالعه اجتناب مالیاتی و ارتباط آن با محتوی اطلاعاتی سود است. اگرچه اغلب استفاده‌کنندگان صورتهای مالی مبلغ سود گزارش شده را موردتوجه قرار می‌دهند اما بسیاری از آن‌ها از محتوی اطلاعاتی آن غافل‌اند. محتوی اطلاعاتی سود، معیاری است که بر میزان فایده و تأثیرگذاری سود گزارش شده بر تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان از صورتهای مالی دلالت دارد و دارای مفهومی متفاوت با مبلغ سود گزارش شده است. به نظر می‌رسد یکی از عواملی که این محتوی اطلاعاتی سود را تحت تأثیر قرار می‌دهد برنامه مالیاتی شرکت باشد. از فواید مورد انتظار ناشی از برنامه مالیاتی شرکت تأثیر مثبت روی سود بعد از مالیات و افزایش ارزش شرکت است، این در حالی است که اجتناب مالیاتی می‌تواند سرمایه‌گذاران را در مورد عملکرد شرکت دچار ابهام کرده و سودمندی سود گزارش شده را کاهش دهد.

واژگان کلیدی: اجتناب مالیاتی، محتوی اطلاعاتی، سود گزارش شده

۱- مقدمه

سود حسابداری، محصول اصلی فرآیند حسابداری تعهدی است. به نظر می‌رسد که هیچ عدد دیگری در صورت‌های مالی، بیش از آن مورد توجه اقشار مختلف قرار نمی‌گیرد. آنچه بیش از میزان سود برای استفاده‌کنندگان و حافظان منافع آن‌ها (حسابرسان) مهم است، قابل‌اتکا و واقعی بودن اطلاعات مربوط به سود است. در حالت کلی توانایی شرکت‌ها در گزارشگری سود به‌گونه‌ای که بتوانند اطلاعات مفیدی برای تصمیم‌گیری ارائه کند، یکی از ابعاد مهم کیفیت سود است و در تحقیقات زیادی نیز مطرح گردیده است [1]. در این تحقیق، هدف بررسی رابطه بین اجتناب مالیاتی و محتوی اطلاعاتی سود گزارش شده است، طبق تئوری‌های حسابداری اطلاعات افشاشده وقتی مفید تلقی می‌شوند که مفاهیم ارزشی داشته باشند مثلاً باعث شود که قیمت سهام تعدیل گردد [2]. درحالی که کاهش درآمد مشمول مالیات اولین چیزی است که با اجتناب مالیاتی به ذهن می‌رسد، اما باید توجه داشت که آنچه برای سهامداران اهمیت زیادی دارد سود خالص است، حال آنکه اجتناب مالیاتی با تحت تأثیر قرار دادن درآمد مشمول مالیات، سود خالص را نیز به دنبال آن تحت الشعاع قرار می‌دهد. لذا شاید انتظار این باشد که برنامه مالیاتی نباید روی سود خالص تأثیر منفی بگذارد یا حداقل باید تأثیر کمی داشته باشد اما به نظر می‌رسد تمایل به کاهش هزینه مالیات، تلاش برای کاهش سود مشمول مالیات را در پی داشته و در نتیجه آن سود خالص نیز تحت تأثیر است. این فعالیت‌های اجتناب‌کنندگان مالیات باعث می‌شود که سهامداران نتوانند به‌خوبی تأثیر این کارها را بر سود خالص شناسایی کنند، لذا ممکن است سود خالص را به‌عنوان معیاری برای تعیین ارزش شرکت کمتر مورد توجه قرار دهند.

۲. مبانی نظری تحقیق

در بسیاری از کشورها، خصوصاً کشورهای توسعه‌یافته مالیات یکی از منابع اصلی تأمین مالی دولت محسوب می‌شود. اما در کشورهای درحال توسعه به دلیل وجود ساختار تورمی و کارا نبودن سیستم مالیاتی، درآمدهای مالیاتی درصد کمی از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد. در کشور ما به دلیل عدم شفافیت و ناتوانی سیستم مالیاتی در شناسایی صحیح میزان درآمد بنگاه‌ها و افراد، میزان مالیات تشخیصی عموماً ناچیز می‌باشد، کما اینکه بخش قابل توجهی از همین مالیات تشخیصی نیز به مرحله دوم نمی‌رسد و اگر هم وصول گردد اصل فایده در آن رعایت نمی‌گردد، یعنی هزینه وصول نسبت به مالیات وصولی بیشتر است. بعد از درآمدهای نفتی، عمده‌ترین درآمد دولت ایران در خصوص تأمین مالی بودجه، درآمدهای مالیاتی می‌باشند که از آن سه هدف تخصیص منابع اقتصادی، توزیع مجدد درآمد و تثبیت اقتصادی پیگیری می‌شود [3].

۳. اجتناب مالیاتی

بحث اجتناب مالیاتی بیشتر به نظر می‌رسد در مورد شرکت‌های با جدایی مالکیت مطرح باشد، زیرا افراد حقیقی به خاطر وجود احتمال کشف و جریمه شدن و ریسک گریزی و یا انگیزه‌های درونی مثل وظیفه اجتماعی، کمتر درگیر اجتناب مالیاتی می‌شوند [4]. اجتناب مالیاتی از برنامه‌هایی است که مدیریت برای کاهش انتقال منابع مالکان به دولت و تعدیل هزینه مالیات به کار می‌گیرد تا ثروت و بازده مالکان افزایش یابد. زیرا مالیات متعلقه به سود شرکت‌ها، هزینه قابل توجهی را به شرکت و سهامداران تحمیل می‌کند. تحت قوانین موجود مالیاتی شرکت‌های تجاری بخش قابل توجهی از سود حاصله خود را باید به دولت پرداخت کنند که این موضوع باعث کاهش بازده مالکان می‌شود و این امر رغبت سرمایه‌گذاری را کاهش می‌دهد. مدیریت ممکن است جهت کاهش هزینه‌های ناشی از مالیات بر درآمد شرکت انواع گوناگونی از فعالیت‌های اجتناب مالیاتی را به کار گیرد، این فعالیت‌ها با ریسک بالایی همراه هستند. در سایه برنامه‌های اجتناب مالیاتی نباید هیچ اهداف دیگری وجود داشته باشد، اما ماهیت مبهم و غیرشفاف برنامه‌های اجتناب مالیاتی می‌تواند موقعیت‌های مناسبی برای مدیریت فرصت طلب در جهت کسب منافع و سوء استفاده از منابع مالکان فراهم نماید [5]. اجتناب مالیاتی سوء استفاده مدیریت را تسهیل می‌کند و اخبار بد فعالیت‌ها برای چندین دوره انباشته می‌شود برای اینکه مدیریت می‌خواهد جایگاه شغلی خود را حفظ کند. زمانی که دوره تصدی مدیریت به اتمام رسید، اخبار بد انباشته شده به یکباره افشا می‌گردد و منجر به سقوط زیاد قیمت سهام می‌گردد [6].

۴. محتوی اطلاعاتی سود و اطلاعات اضافی شرکت‌ها

در مورد سود گزارش شده شرکت انتظار می‌رود که محتوی اطلاعاتی قابل توجهی داشته باشد به همین دلیل از ضریب تأثیر سود ERC به‌عنوان متغیری که کیفیت سود را نشان می‌دهد زیاد استفاده می‌شود [7]. ERC تغییر قیمت سهام در نتیجه یک ریال تغییر غیرمنتظره در سود را نشان می‌دهد [8]. لذا مقدار ضعیف ضریب تأثیر سود، نسبت به آنچه انتظار می‌رود به‌عنوان کاهش محتوی اطلاعاتی سود گزارش شده و در پی آن کاهش کیفیت سود تلقی می‌گردد [9]. شرکت‌ها استراتژی‌های مالیاتی متنوعی را بکار می‌گیرند که اولین و واضح‌ترین تأثیر آن صرفه‌جویی در مالیات است، و در نتیجه آن خالص جریان نقدی و

همچنین سود خالص (بعد از مالیات) افزایش می‌یابد و این یعنی افزایش ارزش شرکت [10]. اگرچه هزینه مالیات با روش‌های خاص مالیاتی به دست می‌آید اما از آنجاکه با کسر نمودن این هزینه از درآمد مشمول مالیات سود خالص بدست می‌آید که مورد توجه سهامداران و سرمایه‌گذاران است لذا برنامه مالیاتی با رویکرد اجتناب از مالیات، محتوی اطلاعاتی سود را کاهش خواهد داد. به نظر می‌رسد اجتناب مالیاتی از دو طریق محتوی اطلاعاتی سود را کاهش می‌دهد.

اولاً، خود هزینه مالیات که با قصد اجتناب مالیاتی نشان داده شده محتوی اطلاعاتی ضعیف تری نسبت به حالت عادی دارد و این موضوع احتمال تعدیلات این هزینه را در آینده افزایش می‌دهد، زیرا ممکن است تلاش‌های در راستای اجتناب مالیاتی با شکست روبرو شده، در نتیجه شرکت متحمل جرایم مالیاتی شده و حداکثر مالیات را پرداخت نماید. دوماً، کاملاً منطقی به نظر می‌رسد که اجتناب مالیاتی محتوی اطلاعاتی سود مشمول مالیات را کاهش دهد. ERC یک علامت رایج برای کیفیت سود حسابداری است که بر محتوی اطلاعاتی سود گزارش شده تأکید دارد، این در حالیست که مدیران ممکن است تمایل داشته باشند که اطلاعات دیگری به غیر از سود را در اختیار سرمایه‌گذاران قرار دهند تا آنها بهتر بتوانند تصمیم‌گیری کنند به عبارت دیگر اطلاعاتی که مکمل سود گزارش شده باشند. علاوه بر آن ممکن است سرمایه‌گذاران از منابع دیگر نیز اطلاعاتی کسب کنند که آنها را در تصمیمات قیمت‌گذاری یاری دهد [11]. در راستای بررسی و اندازه‌گیری رابطه بین اجتناب مالیاتی و اطلاعات اضافی شرکت‌ها از تغییرات قیمت بازار سهام استفاده می‌شود و تغییرات آن در تناسب با سطح اجتناب مالیاتی مورد توجه قرار می‌گیرد.

۵. فرار مالیاتی و اجتناب مالیاتی

فرار مالیاتی از جمله فعالیت‌هایی است که ممکن است شرکت‌ها بوسیله آن سعی در کاهش مالیات نمایند. در یک عبارت ساده به هر نوع اقدام غیر قانونی جهت عدم پرداخت صحیح مالیات از قبیل حساب سازی، عدم ارایه دفاتر، انجام فعالیت اقتصادی بدون رسم و نشان و امثال آن فرار مالیاتی اطلاق می‌گردد. با تاملی در سیر تاریخ مشخص می‌گردد که وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی سبب شده نقش مالیات در بین درآمدهای دولت کمرنگ شده و مکانیزم کارآمدی برای جذب آن مدنظر قرار نگیرد و از طرفی به واسطه پایین بودن فرهنگ مالیاتی، مالیات‌گریزی به یک پدیده ارثی مبدل گشته که نسل به نسل تداوم یافته و اشکال پیشرفته تری به خود می‌گیرد. اقتصاد سیاه یا زیرزمینی با زیر سوال بردن عدالت افقی و عمودی در نظام مالیاتی پایه‌های نظام اقتصادی کشور را متزلزل می‌سازد و دولت را در تحقق اهدافش ناتوان می‌نماید. مالیات وسیله‌ای برای توزیع مجدد درآمد و تعدیل‌کننده ثروت جامعه و به بیان کلی تر سالم سازی اقتصاد که در مقابل آن اقتصاد وسیع زیرزمینی قرار دارد که ناشی از ناکارآمدی نظام مالیاتی و به تبع آن فرار مالیاتی است، با کاهش میزان درآمدهای مالیاتی توزیع عادلانه درآمد و ثروت به درستی صورت نخواهد گرفت.

در ادبیات حسابداری، اجتناب مالیاتی از دو بعد تعریف شده است، گسترده و محدود. در بعد گسترده، اجتناب مالیاتی به صورت کاهش آشکار مالیات به ازای هر ریال سود حسابداری قبل از مالیات تعریف می‌گردد. طبق این تعریف تمام معاملاتی که بر بدهی مالیاتی آشکار شرکت اثر می‌گذارند در زمره اجتناب مالیاتی قرار می‌گیرند و بین فعالیت‌های واقعی با مطلوبیت مالیاتی، فعالیت‌های اجتنابی که به منظور کاهش مالیات انجام می‌شوند و لابی‌هایی که برای کسب مزایای مالیاتی انجام می‌شوند، تفاوتی قائل نمی‌شود [12]. طبق این تعریف، اگر اجتناب مالیاتی را به صورت طیفی از استراتژی‌های برنامه ریزی مالیاتی در نظر بگیریم، در یک سر طیف اجتناب مالیاتی قانونی خواهد بود مانند سرمایه‌گذاری در اوراق مشارکت و در سر دیگر طیف اجتناب مالیاتی غیر قانونی قرار می‌گیرد [13]. از سوی دیگر، برخی اجتناب مالیاتی را اقداماتی قانونی به منظور کاهش بدهی مالیاتی تعریف می‌نمایند. در بعد محدود، تمایز بین فرار مالیاتی و اجتناب مالیاتی ریشه در قانونی بودن اقدامات مودیان دارد. فرار مالیاتی نوعی تخطی از قانون است، زمانیکه مودی از گزارش درآمد مشمول مالیات مربوط به کار یا سرمایه خود خودداری می‌کند، دست به یک اقدام غیرقانونی می‌زند که وی را در معرض برخورد قانونی از جانب مراجع مالیاتی قرار می‌دهد. در مقابل، اجتناب مالیاتی در چارچوب قوانین مالیاتی انجام می‌شود و مودی دلیلی برای نگرانی بابت کشف احتمالی اقدامات خویش ندارد [12]. اجتناب مالیاتی، استفاده از خلأ قانونی و یا به تعبیری دیگر سوء استفاده رسمی از قوانین و معافیت‌ها و مشوق‌های قانونی است. در این تحقیق، بعد محدود اجتناب مالیاتی مدنظر است و اقدامات قانونی صورت پذیرفته، سوء استفاده‌های رسمی از قانون و مقررات که در جهت کاهش تعهدات مالیاتی صورت می‌پذیرد، در زمره فعالیت‌های اجتناب مالیاتی تلقی می‌شود.

اجتناب مالیاتی دارای پیامدهای بالقوه مستقیم و غیر مستقیم بسیاری می‌باشد. کاهش هزینه مالیات، افزایش جریان نقدی و افزایش ثروت سهامداران از جمله پیامدهای مستقیم و کاهش پناهگاه‌های مالیاتی و احتمال وضع مالیات بیشتر و در نظر گرفتن جرایم مالیاتی و فشار احتمالی دولت برای در نظر گرفتن مالیات بیشتر از این شرکت‌ها، کاهش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و به تبع آن کاهش ارزش شرکت از جمله پیامدهای غیر مستقیم فعالیت‌های اجتناب مالیاتی می‌باشند [13]. علاوه بر این ممکن است

به دلیل عدم مسئولیت پذیری جامعه نیز این شرکت‌ها را تحریم و برای آنها شهرت منفی بوجود آورد که این موارد نیز از جمله پیامدهای غیر مستقیم اجتناب مالیاتی می‌باشد.

۶. مالیات

مالیات بر درآمد بر مبنای سود شرکت‌ها تعیین می‌گردد و سهم قابل توجهی از درآمد مالیاتی دولت‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. در بیشتر نظام‌های مالیاتی، برای محاسبه سود شرکت‌ها، یکسری هزینه‌ها طبق قوانین مالیاتی به عنوان هزینه‌های قابل قبول از درآمد ناخالص شرکت‌ها کسر می‌گردند. علاوه بر این، در بیشتر کشورها نیز به دلایل متعددی از قبیل حمایت از برخی صنایع، تشویق و جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، حمایت از سرمایه‌گذاری در مناطق ویژه، یکسری معافیت و تخفیف‌های مالیاتی به شرکت‌ها اعطا می‌شود [14]. مالیات در حقیقت به نوعی پرداخت هزینه اجتماعی می‌باشد، تعاریف مختلفی از آن ارایه شده است، برای نمونه صندوق بین المللی پول مالیات را وجوه اجباری، غیر جبرانی و غیر قابل برگشتی تعریف می‌نماید که برای مقاصد عمومی توسط دولت مطالبه می‌شود. با این حال مالیات بر درآمد از منظر شرکت‌ها هزینه و از منظر دولت و جامعه، مالیات بر درآمد را می‌توان پرداخت سهم دولت از سود و درآمدهای کسب شده شرکت‌ها و یا به عبارتی دیگر مطالبه حق و حقوق جامعه از شرکت‌ها تلقی نمود. موضوع ماهیت مالیات را می‌توان از منظر تئوری ذینفعان و سهامداران و سایر نظریه‌های مطرح مورد بررسی قرار داد. هزینه‌های مالیاتی از جمله هزینه‌های عمده‌ای می‌باشند که افراد و بنگاه‌ها به موجب فعالیت‌های درآمدزای خود، متحمل می‌شوند. به دلیل آنکه پرداخت مالیات ثروت را از شرکت و مالکان به دولت منتقل می‌نماید، اغلب شرکت‌ها اقدامات مدیریتی خود را به گونه‌ای طراحی و اجرا می‌نمایند که تعهدات مالیاتی خود را حداقل نمایند [12].

۷. هزینه‌های مربوط به برنامه مالیاتی شرکت

در تحقیقات گذشته هزینه‌های مختلفی در ارتباط با برنامه مالیاتی شرکت‌ها شناسایی و مطرح گردیده است که به دو دسته کلی قابل تقسیم هستند، هزینه‌هایی که واضح و آشکارند و هزینه‌های دیگری که مشهود نیستند. هزینه‌های مشهود شامل، هزینه‌های توسعه و تجهیز برنامه مالیاتی، هزینه دستمزد مستقیم و غیر مستقیم، هزینه‌های حسابرسی، هزینه‌های سیستم اطلاعاتی. کاهش محتوی اطلاعاتی و کاهش تأثیر سود گزارش شده از جمله هزینه‌های ضمنی و غیرمشهود ناشی از اجتناب مالیاتی محسوب می‌شود [13].

۸. ارزش ذاتی سهام

روش‌های مختلفی برای تعیین زمان مناسب برای تصمیم‌گیری در بازار سهام وجود دارد که توجه به ارزش ذاتی سهام یکی از این معیارها است. ارزش ذاتی در واقع همان ارزش واقعی هر سهم است که در نتیجه تجزیه و تحلیل عوامل موثر بر وضعیت یک شرکت پس از بررسی‌های دقیق به دست می‌آید. ارزش ذاتی در بیشتر مواقع با ارزش روز سهام تفاوت دارد و همین مساله‌ای است که برای سرمایه‌گذاران زیرک فرصت کسب سود را فراهم می‌کند. ارزش فعلی جریان‌های نقدی که سهام یک شرکت در آینده برای سرمایه‌گذاران ایجاد می‌کند، تعیین‌کننده ارزش ذاتی سهام است. بنابراین، سود مورد انتظار آینده شرکت یکی از مهم‌ترین عوامل در تعیین قیمت است. سهامداران ارزش ذاتی سهام را با توجه به نرخ رشد آینده شرکت مشخص می‌کنند. در برآورد جریان‌های نقدی آینده عدم اطمینان‌هایی وجود دارد که هر کدام از سهامداران براساس درک و مفروضات خود اقدام به برآورد آنها می‌کنند. این در حالی است که رویدادهای بعدی در عالم واقعیت است که تعیین‌کننده روند قیمتی سهام براساس سودآوری واقعی می‌شود.

اگر فضای خوش‌بینی در بازار حاکم باشد، ارزش جاری بالاتر از ارزش ذاتی سهام قرار می‌گیرد و در حالت بدبینی هم معمولاً تخمین‌ها از واقعیت که بعدها اتفاق می‌افتد، محتاطانه‌تر است. از آنجا که در روش‌های متفاوت، مفروضات و نرخ‌های تنزیل متفاوتی برای جریان‌های نقدینگی و تعیین ارزش ذاتی در نظر گرفته می‌شود، ارزش ذاتی هم نزد کارشناسان متفاوت با اختلافاتی همراه است. برای محاسبه ارزش ذاتی با دو مرحله مواجه هستیم، تعیین جریان‌های نقدی آتی سهام و تعیین نرخ بازده مورد انتظار برای تنزیل جریان‌های نقدی آتی با توجه به ریسک سهام. در بازار سرمایه ایران بیشتر به بخش اول این فرآیند توجه می‌شود، یعنی بیشتر تلاش‌ها معطوف به تعیین سود سال‌های آینده است، اما برای نرخ تنزیل معمولاً یک نرخ ثابت (مثلاً ۲۰ درصد) برای همه شرکت‌ها در نظر گرفته می‌شود و کمتر به این موضوع توجه می‌شود که جریان نقدی سهام مختلف، دارای درجات ریسک مختلف هستند، بنابراین نرخ بازده مورد انتظاری که برای تنزیل جریان‌های نقدی آنها استفاده می‌شود نیز، باید متفاوت باشد. اگرچه کارشناسان براساس تئوری‌ها و مدل‌های علمی نظیر مدل گوردون اقدام به محاسبات ارزش ذاتی می‌کنند، اما در نهایت واقعیت‌های بعدی ممکن است ما را به تردید برساند. زیرا خاصیت بازار سهام این گونه است که همواره ریسک و شرایطی خارج از مفروضات اساسی ما تأثیراتی را بر روند قیمت سهام می‌گذارند که ما نمی‌توانیم در محاسبات خود آنها را لحاظ کنیم. در هر صورت تعیین ارزش ذاتی

بحشی فنی و تئوریک است و راه‌اندازی شرکت‌های مشاوره سرمایه‌گذاری نیز برای ارائه این محاسبات صحیح‌تر به بازار شکل گرفته است [12].

۹. پیشینه تحقیق

بیور و همکاران [21] برای اندازه‌گیری محتوی اطلاعاتی سود از ضریب واکنش بازده به تغییرات سود در دوره ای مشخص استفاده کرده‌اند. به این ترتیب ضریب پاسخ سود معیاری برای محتوی اطلاعاتی سود به شمار می‌رود. فیلیپس به بررسی این موضوع پرداخت که آیا منوط کردن پاداش مدیرعامل و مدیران واحد تجاری به معیارهای عملکرد حسابداری پس از مالیات، منجر به کاهش نرخ موثر مالیاتی می‌شود یا خیر؟ وی دریافت که این کار منجر به کاهش نرخ موثر مالیات تعهدی می‌شود. چنین نتیجه‌ای در چارچوب نمایندگی با این دیدگاه مطابقت دارد که اگر اجتناب مالیاتی فعالیت دارای ارزش افزوده باشد و از سوی دیگر چنانچه محرک‌های پاداش، منافع مدیران و مالکان را همسو نماید، شرکت‌هایی که از محرک عملکرد پس از مالیات بیشتری استفاده می‌کنند، اجتناب مالیاتی بیشتری نیز دارند. دسای و همکاران [10] معتقدند که وجود ماموران مالیاتی قوی باعث افزایش نظارت بر کار مدیران و کاهش سوء استفاده از منابع داخلی شرکت می‌شود. همچنین نحوه حاکمیت و رهبری شرکت‌ها بر روی سطح اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تأثیرگذار است، حاکمیت شرکتی ضعیف باعث افزایش در سطح اجتناب مالیاتی می‌شود.

موسر و خورانا [15] در بررسی رابطه‌ی اجتناب مالیاتی با سهام داران نهادی نشان دادند که مالکیت نهادی بر پوشش مالیاتی تأثیر معناداری دارد. در شرکت‌هایی که افق سرمایه‌گذاری کوتاه مدت داشته باشند، پنهان کاری مالیاتی بیشتر است. چون می‌خواهند در کوتاه مدت مالیات بیشتری ذخیره شود تا سود و ارزش سهام خود را افزایش دهند. اما اگر افق سرمایه‌گذاری بلند مدت باشد، شدت رابطه مالکیت نهادی با پوشش مالیاتی تعدیل می‌گردد. دسای و همکاران [10] با بررسی نمونه‌ای بزرگ از شرکت‌ها، بیان کردند که اجتناب مالیاتی یکی از ویژگی‌های حاکمیت شرکتی است و سرمایه‌گذاران در شرکت‌هایی که حاکمیت شرکتی خوبی دارند، تلاش‌های مربوط به اجتناب مالیاتی را در راستای افزایش ارزش شرکت مناسب می‌دانند. وانگ [16] بیان می‌دارد که اجتناب مالیاتی با افشا شرکتی رابطه‌ی قوی دارد. همچنین در شرکت‌های با کیفیت افشا بالا، اجتناب مالیاتی با ارزش شرکت رابطه مثبت معناداری دارد. چن و همکاران [17] سطح اجتناب مالیاتی شرکت‌های خانوادگی و غیر خانوادگی را مقایسه کردند و به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های خانوادگی نسبت به رقبای غیر خانوادگی خود اجتناب مالیاتی کمتری دارند. شرکت‌های خانوادگی شرکت‌هایی هستند که اعضای خانواده موسس شرکت، در مقام مدیریت ارشد، هیئت مدیره یا سهامداران عمده و بلوکی به فعالیت خود ادامه می‌دهند. در این شرکت‌ها یک تضاد نمایندگی منحصر به فرد میان سهامداران عمده و خرد شکل می‌گیرد. هزینه نمایندگی از آنجا ناشی می‌شود که مالیات یکی از هزینه‌های مهم شرکت و سهامداران می‌باشد و معمولاً انتظار می‌رود سهامداران اجتناب مالیاتی را ترجیح دهند، اما نتایج تحقیق مؤید آن است که مالکان خانوادگی بیشتر از سایرین نگران جریمه‌های بالقوه و لطمه به خوشنامی و اعتبار ناشی از ممیزی دولت می‌باشند و انگیزه کمتری برای اجتناب مالیاتی دارند. جیونگ و بن کیم [6] با انجام تحقیقی به این نتیجه رسیدند که رابطه مستقیم و معناداری بین اجتناب مالیاتی و ریسک سقوط قیمت آتی سهام وجود دارد، زیرا اخبار بد ناشی از اجتناب مالیاتی تا زمان تغییر مدیریت افشا نمی‌گردد و با تغییر وی، یکدفعه افشا و بازار سهام را تحت تأثیر قرار می‌دهند. اما اگر در شرکت ساز و کار افشای کارآمد و قوی مثل سهامداران نهادی و تجزیه و تحلیل صورت گرفته از گزارش‌های مالی شرکت وجود داشته باشد، همه اخبار بد انباشته نمی‌شوند که در صورت انتشار یکباره آنها کاهش شدید قیمت سهام اتفاق بیفتد. هوپس و همکاران [18] به تحقیق در مورد این موضوع پرداختند که، آیا میزان اداره‌داری اجتناب مالیاتی شرکت‌ها را کشف می‌نمایند یا خیر؟ آنها با بررسی خود به این نتیجه رسیدند که افزایش در میزان نظارت اداره مالیات بر درآمد، موجب کاهش قابل ملاحظه در اجتناب مالیاتی شرکت می‌شود.

در ایران نیز جهرومی [12] به بررسی رابطه سطح اجتناب مالیاتی و شفافیت شرکت‌ها پرداخت. نتایج تحقیق وی نشان داد که رابطه معناداری بین اجتناب مالیاتی و شفافیت شرکت‌ها وجود ندارد. با این حال وقتی وی این رابطه را بوسیله نرخ موثر مالیات نقدی سه ساله مورد آزمون قرار داد دریافت، شرکت‌هایی که شفافیت کمتری دارند نرخ موثر مالیاتی بالاتری دارند و در نتیجه اجتناب مالیاتی کمتری دارند. نتیجه تحقیق وی مؤید رویکرد ارزش آفرینی در خصوص اجتناب مالیاتی شرکت‌ها بود. همچنین وی استدلال کرد که برای استفاده از نرخ موثر مالیاتی بهتر است از میانگین پنج ساله نرخ موثر مالیاتی استفاده نمود تا کاهش نوسانات و دامنه تغییرات بهتر شود. سروستانی [19] به بررسی رابطه بین ویژگی‌های شرکت و نوع مالکیت با نرخ موثر مالیات پرداخت. وی دریافت که اندازه شرکت به طور منفی نرخ موثر مالیاتی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و استدلال نمود این امر مؤید تئوری قدرت سیاسی در ایران می‌باشد. ثقفی [20] با بررسی همگرایی قیمت و ارزش ذاتی سهام به این نتیجه رسید که، ارزش‌های دفتری حسابداری، در محاسبه ارزش ذاتی سهام و شکل‌گیری عرضه و تقاضا در بورس اوراق بهادار تهران، تأثیرگذار است و دارای ارتباط مثبت و معنی داری با قیمت سهام می‌باشد.

۱۰- نتیجه‌گیری

همان گونه که ذکر شد هر چه نرخ موثر مالیاتی ETR کمتر باشد، اجتناب مالیاتی بیش تر خواهد بود، با افزایش اجتناب مالیاتی، محتوای اطلاعاتی سود حسابداری کاهش می‌یابد. در حال حاضر بسیاری از واحدهای تجاری که از مالیات اجتناب می‌کنند متوجه هزینه‌های غیر مستقیم ناشی از برنامه مالیاتی خود نیستند، بنابراین یافته‌های تحقیقاتی از این دست باید مورد توجه مدیران قرار گیرد تا آنها بهتر برنامه مالیاتی شرکت‌های خود را ارزیابی کنند. با توجه به نتایج این تحقیق تا حدودی می‌توان پی برد که چرا برخی از مدیران برای برقراری یک برنامه مالیاتی با رویکرد اجتناب از مالیات تلاش نمی‌کنند، احتمالاً آنها هزینه‌های غیر مستقیم ناشی از این کار را تشخیص می‌دهند. نتایج نشان می‌دهد که هر چه شرکت اجتناب مالیاتی بیشتری داشته باشد، تغییرات قیمت بازار سهام در نتیجه اطلاعات افشا شده این شرکت‌ها کمتر است. این بیانگر آن است که در شرکت‌های با اجتناب مالیاتی بالاتر مدیران نمی‌توانند با افشای اطلاعات دیگری تأثیر اجتناب مالیاتی را بر اطلاعات گزارش شده خود خنثی کنند به عبارت دیگر قادر به جبران هزینه‌های غیر مستقیم ناشی از اجتناب مالیاتی نیستند.

مراجع

1. Dechow, Patricia, Weili Ge, and Catherine Schrand (2010). Understanding Earnings Quality: A Review of The Proxies, Their Determinants and Their Consequences. *Journal of Accounting and Economics* 50.344-401.
2. Zimmerman, Jerold (1983). Taxes and Firm Size. *Journal of Accounting and Economics* 5. 119-149.
۳. شوروزی، محمدرضا و احمدرضا رحمانی، (۱۳۹۰). بررسی تفاوت معافیت‌های قانونی مالیاتی اعمال شده توسط حسابرسان عضو جامعه حسابداران رسمی و ماموران تشخیص مالیات سازمان امور مالیاتی کشور: مطالعه موردی استان خراسان رضوی. پژوهش نامه مالیات، شماره ۱۰، ص ۳۵-۹.
4. Allingham, Michael G. and A. Sandmo (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics*, 1. 323-338.
5. Gupta, s., and K. Newberry (1997). Determinants of The Variability in Corporate Effective Tax Rates: Evidence From Longitudinal Data. *Journal of Accounting and Public Policy* 16. 1-34.
6. Jeong-Bon kim., Li Krannert., Liandong Zhang (2010). Corporate Tax Avoidance and Stock Price Crash Risk: Firm Level Analysis, Working Paper.
7. Ball, R., and P. Brown (1968). An Empirical Evaluation of Accounting Numbers. *Journal of Accounting Research*. 78-159.
8. Collins, Daniel, and S.P. Kothari (1989). An Analysis of Intertemporal and Cross-sectional Determinants of Earnings Response Coefficients. *Journal of Accounting and Economics* 11. 143-181
9. Holthausen, Robert, Robert verrecchia (1988). The Effect of Sequential Information Release on the Variance of Price Changes in an Intertemporal Multi-Asset Market. *Journal of Accounting Research*. 82-106
10. Desai, M.A., and D. Dharmapala (2009). Corporate Tax Avoidance and Firm Value. *The Review of Economics and Statistics* 91. 537-546.
11. Kothari, S P, and Jerold Zimmerman (1995). Price and Return Models. *Journal of Accounting and Economics* 15. 155-192.
۱۲. جهرومی، مهتاب، (۱۳۹۱). شفافیت شرکت‌ها و اجتناب از مالیات. رساله جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حسابداری از دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
13. Hanlon, M., and S. Heitzman (2010). A Review of Tax Research. *Journal of Accounting and Economics* 50. 127-178.
۱۴. سعیدی، پرویز و عبدالحکیم کلامی (۱۳۸۸). تأثیر تغییر قانون مالیات بر درآمد شرکت‌ها بر سرمایه‌گذاری شرکت‌های تولیدی. مجله مدیریت صنعتی دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنجند، شماره ۷، ص ۱۱۲-۹۳.
15. Khur Ana, k. and Moser w (2009). Institutional Ownership and Tax Aggressiveness. Working Paper. University of Missouri at Colombia.
16. Wang, Xiaohang (2012). Tax Avoidance, Corporate Transparency, and Firm Value. Working paper, university of Nottingham
17. Chen, s., Chen, x., Cheng, Q., Shevlin, T (2010). Are Family Firm More Tax Aggressive Than Non Family Firm? *Journal of Financial Economics* 20. 267-292.
18. Hoopes, Jeffrey, Devan Mescall, and Jeffrey Pittman (2012). Do IRS Audits Deter Corporate Tax Avoidance? *The Accounting Review* 87. 1603-1639.
۱۹. سروستانی، امیر، (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شرکت و نوع مالکیت با نرخ موثر مالیات شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. رساله جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حسابداری از دانشکده مدیریت دانشگاه شهید باهنر کرمان.
۲۰. تقفی، علی، (۱۳۹۰). نقش گزارشگری مالی در همگرایی قیمت و ارزش ذاتی سهام. فصلنامه بورس اوراق بهادار، شماره ۱۳، ص ۲۸۰-۲۵۳.
21. Beaver, w., Clark W.H.R. and Wright, W.F. (1979). The Association Between Unsystematic Security Returns and The Magnitude of Earnings Forecast Errors. *Journal of Accounting Research*, Vol. 17, No. 2. 316-340

بررسی تأثیر اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی و کارایی سرمایه گذاری

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۲۷

کد مقاله: ۵۲۸۶۳

مجید مرادی^{۱*}، وحید اسکو^۲، کریم دلیر^۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی و کارایی سرمایه گذاری می باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر شرکت های عضو بورس اوراق بهادار تهران می باشند که در راستای تعیین حجم نمونه از روش نمونه گیری سیستماتیک (غربالگری) استفاده گردیده که بر اساس آن ۸۷ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شده اند. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش پس رویدادی است. قلمرو زمانی تحقیق سال های ۱۳۹۱ لغایت ۱۳۹۶ بوده است. برای بررسی فرضیه های تحقیق از روش حداقل مربعات معمولی در قالب نرم افزار Eviews استفاده گردیده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که تأمین مالی داخلی بر کارایی سرمایه گذاری تأثیر مثبت و معناداری دارد؛ و تأمین مالی داخلی بر بیش سرمایه گذاری رابطه مثبت دارد اما معناداری یافت نشد. همچنین تأمین مالی داخلی بر کم سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری دارد. اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی با کارایی سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری ندارد.

واژگان کلیدی: کارایی سرمایه گذاری، بیش سرمایه گذاری، کم سرمایه گذاری، تأمین مالی داخلی، اعتماد بیش از حد مدیران

۱- عضو هیئت علمی گروه حسابداری موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران (مسئول مکاتبات) m.moradi@hnhk.ac.ir

۲- مدرس گروه حسابداری و مدیریت موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری موسسه آموزش عالی ناصر خسرو، ساوه، ایران

۱- مقدمه

سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران هر روز شاهد ورود جریان انبوهی از اطلاعات به بازار هستند. این اطلاعات بسیار با اهمیت است و بر قیمت سهام و سایر اوراق بهادار اثر می‌گذارد. سنجش عملکرد در فرآیند تصمیم‌گیری با توجه به توسعه و اهمیت بازار سرمایه از مهم‌ترین موضوعات حوزه مالی و اقتصادی است. استفاده‌کنندگان برای تصمیم‌گیری به اطلاعات مختلفی از جمله اطلاعات مالی درباره بنگاه‌های اقتصادی نیاز دارند. صورت‌های مالی به‌عنوان مهم‌ترین مجموعه اطلاعات مالی محسوب می‌شود (حیدرپور و توحیدلو، ۱۳۹۱). اطلاعات مالی به عنوان مهمترین منبع اطلاعاتی شرکت‌ها برای انتقال اطلاعات اثربخش به افراد برون سازمانی، تحت کنترل و اختیار مدیران هستند؛ بنابراین احتمالاً فرصت مناسبی برای آن‌ها فراهم می‌کند تا اطلاعات را براساس شرایط و منافع خود به طور انتخابی محدود یا کامل افشا کنند. مدیریت اطلاعات مالی از سوی مدیران ممکن است به نحوی باشد که تأثیر شگرفی بر رفتار سهام در بازار داشته باشد. به بیانی دیگر، می‌توان استدلال نمود که ویژگی‌های شخصیتی مدیران نیز جزء عوامل مهم در تصمیم‌گیری‌ها به حساب می‌آید (برتراند، ۲۰۰۳).

۲- بیان مسئله

یکی از قابل‌تأمل‌ترین و چالش برانگیزترین مسائل عصر حاضر، بحث توسعه اقتصادی است؛ به‌گونه‌ای که تحقق آن به یکی از اهداف اساسی سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی کشورها تبدیل شده است. از عوامل مؤثر بر توسعه پایدار اقتصادی، سرمایه‌گذاری کارا است. بدین منظور، یک واحد اقتصادی برای سرمایه‌گذاری در طرح‌های مختلف، باید حد یا میزان سرمایه‌گذاری را با توجه به محدودیت منابع، مورد توجه قرار دهد. سرمایه‌گذاری به معنای مصرف پول‌های در دسترس برای دستیابی به پول‌های بیشتر، در آینده است؛ به عبارت دیگر سرمایه‌گذاری یعنی به تعویق انداختن مصرف فعلی برای دستیابی به امکان تصرف بیشتر در آینده است (شارپ^۱، ۲۰۰۲). انجام هر سرمایه‌گذاری به‌خودی‌خود مناسب و موجه نمی‌باشد و شرکت در انجام سرمایه‌گذاری بایستی به مفهوم کارایی سرمایه‌گذاری نیز توجه نماید. عدم کفایت سرمایه‌گذاری ریشه در نظریه‌ی نمایندگی و نظریه‌ی اقتصاد اطلاعات و مسائلی چون هزینه‌های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی دارد (یانگ و جیانگ، ۲۰۰۸). به عبارت دیگر، در بازار سرمایه‌ی کامل، تصمیمات تأمین مالی و سرمایه‌گذاری، مستقل از یکدیگر نیستند و کاستی‌های (نقایص) بازار سرمایه، از قبیل عدم تقارن اطلاعاتی و هزینه‌های نمایندگی، عدم کفایت سرمایه‌گذاری را به وجود می‌آورند (تقفی و همکاران، ۱۳۹۰).

شرکت‌ها برای تأمین مالی فرصت‌های سرمایه‌گذاری خود نیاز به افزایش سرمایه به میزان و مبلغ کافی دارد. عدم تأمین مالی به میزان کافی، توانایی سرمایه‌گذاری در پروژه‌های دارای پتانسیل لازم را از مدیران سلب می‌کند. در نتیجه، شرکت‌های با عدم توانایی در تأمین مالی پروژه‌های دارای ارزش خالص مثبت را به علت هزینه‌های بالای تأمین مالی کنار می‌گذارند که این امر به سرمایه‌گذاری کمتر از حد شرکت منتج می‌شود اما از سوی دیگر حتی در شرایطی که شرکت موفق به تأمین مالی به میزان کافی گردد نیز، هیچ‌گونه ضمانتی وجود ندارد که سرمایه‌گذاری صحیحی انجام شود، زیرا طبق نظر جنسن (۱۹۸۶) در صورت وجود عدم تقارن اطلاعاتی و نبود مکانیزم‌های کارا جهت هم‌راستا نمودن منافع سهامداران و مدیران، مدیران ممکن است از جریانات نقد آزاد استفاده نموده و پروژه‌هایی با ارزش فعلی خالص منفی جهت افزایش منافع خود به‌کارگیرند؛ که این اقدام به شکل دیگری از ناکارایی سرمایه‌گذاری یعنی بیش سرمایه‌گذاری منتهی می‌شود (فتیحی و همکاران، ۱۳۹۵). در تئوری نحوه تأمین مالی، تصمیمات سرمایه‌گذاری را در شرایطی که به دلیل هزینه‌های انتقال و بازارهای نامتقارن، بازارهای ناقص وجود دارد، تحت تأثیر قرار می‌دهد. با توجه به محدودیت منابع، علاوه بر مسئله توسعه سرمایه‌گذاری، افزایش کارایی سرمایه‌گذاری از جمله مسائل بسیار مهم می‌باشد. کارایی سرمایه‌گذاری، مستلزم آن است که از یک‌سو، از مصرف منابع در فعالیت‌هایی که سرمایه‌گذاری در آن بیش‌تر از حد مطلوب انجام شده است، ممانعت شود (جلوگیری از بیش سرمایه‌گذاری) و از دیگر سو، منابع به سمت فعالیت‌هایی که نیاز بیشتری به سرمایه‌گذاری دارد، هدایت گردد (جلوگیری از کم سرمایه‌گذاری) (مدرس و حصارزاده، ۱۳۸۷؛ به نقل از فرید و همکاران، ۱۳۹۷).

تعیین یک ساختار بهینه و تأمین مالی در شرکت‌ها دارای اهمیت ویژه‌ای است. در هریک از رویکردها و نظریه‌های ساختار سرمایه بر روی متغیرها و عوامل درونی شرکت‌ها همچون متغیرهای حسابداری، نحوه مدیریت، ترکیب سهامداران و مسائلی از این دست است. در این رویکردها کمتر به عوامل اثرگذار بیرونی شرکت‌ها توجه شده است. از جمله مهم‌ترین این و عوامل می‌توان به سوگیری‌های رفتاری مدیران در پیش‌بینی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها اشاره کرد (بوکپین، ۲۰۰۹). با مدیران بیش اعتماد به خود، سرمایه‌گذاری شرکت باید با منابع تأمین مالی داخلی شرکت‌ها در تعامل باشد. هیتون (۲۰۰۲)، اعتماد بیش‌ازحد مدیر شرکت را به تصمیم‌گیری تأمین مالی مرتبط کرد. مدیران بیش اعتماد به خود فرض می‌کنند که تصور خود آن‌ها در مدل‌های سستی مالی

رفتاری کمتر منطقی می‌باشد. آن‌ها معتقدند که پروژه‌های شرکت تحت کنترل آن‌ها بهتر از آنچه که واقعاً هستند، می‌باشند. در این صورت، مدیران یک بازده مورد انتظار بالاتری به این پروژه‌ها از ارزش واقعی آن‌ها نسبت می‌دهند.

در مدل هیتون (۲۰۰۲)، مدیران با جهت‌گیری بیش اعتمادی، به‌عنوان متفکر توصیف می‌شوند؛ که صدور امنیت به‌طور سیستماتیک تحت سرمایه‌گذاران خارجی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. شرکت‌ها جریان نقدی داخلی را برای تأمین مالی فرصت‌های سرمایه‌گذاری آن‌ها مورد استفاده قرار خواهند داد چرا که تأمین مالی داخلی به نظر می‌رسد که با جهت‌گیری اعتماد بیش‌ازحد مدیران کم‌هزینه‌تر می‌باشد؛ زیرا آن‌ها بر این باورند که سرمایه‌گذاران بازار ارزش شرکت خود را دست‌کم می‌گیرند و بنابراین در افزایش سرمایه از بازارهای مالی تردید دارند. مدیران ممکن است به دلیل اعتماد بیش‌ازحد مفرط، اقدام به سرمایه‌گذاری در طرح‌هایی نمایند که در واقعیت فاقد بازدهی مورد انتظار باشند. از این‌رو عدم کسب جریان‌های نقدی مورد انتظار ممکن است شرکت را در پرداخت بدهی‌ها و ایفای تعهدات با مشکل مواجه کند و شرکت دچار آشفتگی مالی گردد.

۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

مطالعات مقدماتی که در خصوص مبانی نظری پژوهش در برخی از کشورها انجام شده، مؤید این مسئله است که سطوح متفاوت ویژگی‌های شخصیتی مدیران تأثیر بسزایی در کارایی و میزان سرمایه‌گذاری آن‌ها دارد و چون تصمیمات سرمایه‌گذاری بخش مهم و حیاتی از مدیریت شرکت هستند، تصمیماتی که منجر به سرمایه‌گذاری کارا شود، ارزش شرکت را افزایش می‌دهد. در نتیجه توجه به این موضوع در شرکت‌ها به‌صورت پویا، یک ضرورت روزافزون بوده و در حوزه تئوریک و مفهومی نیازمند بررسی و تجزیه و تحلیل بیشتر است. با توجه به اینکه مسئولیت اصلی انتخاب و به‌کارگیری روش‌ها و برآوردهای اساسی جهت انجام گزارشگری مالی به عهده مدیریت می‌باشد، لذا احتمال تأثیرگذاری ویژگی‌های شخصیتی مدیر بر هر یک از مراحل و عوامل سرمایه‌گذاری، استراتژی‌های سازمان و گزارشگری مالی وجود خواهد داشت (مهرگان و دلشاد، ۱۳۹۶). بابررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که تاکنون در تحقیقات تأثیر اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی و کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها بررسی نشده است لذا انجام پژوهشی در این زمینه از ضرورت ویژه‌ای برخوردار است و یافته‌های حاصل از بررسی این موضوع می‌تواند باعث بسط و توسعه مبانی نظری پژوهش در حوزه گزارشگری مالی گردد.

۴- پیشینه تحقیق

۴-۱- تحقیقات خارجی

یانگ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی اعتماد بیش از حد مدیران، تأمین مالی داخلی و کارایی سرمایه‌گذاری پرداختند. آن‌ها نشان دادند که تأمین مالی داخلی می‌تواند فرصت‌های کسب و کار را تأمین کند و کمبود سرمایه را کاهش دهد، اما به‌ویژه در شرکت‌هایی که دارای اعتماد بیش از حد مدیریتی هستند ممکن است به دلیل سرمایه‌گذاری بیش از حد، ایجاد شود. این مشکل سرمایه‌گذاری بیش از حد به‌طور قابل توجهی به اعتماد بیش از حد مدیران در شرکت‌های دولتی نسبت به شرکت‌های غیر دولتی مرتبط است. هریبار و یانگ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی اعتماد بیش از حد مدیران و پیش‌بینی مدیریت پرداختند. آن‌ها نشان دادند که بیش اعتمادی مدیریت منجر به افزایش خوش‌بینی در پیش‌بینی‌های مدیریت می‌شود. نان وون (۲۰۱۴) در پژوهش خود با عنوان تأمین مالی، کارایی سرمایه‌گذاری، کیفیت اطلاعات و بی‌نظمی حسابداری بیان کردند در صنایع با سود کم، سیستم حسابداری کمی پایین‌تر از استاندارد بهتر از یک سیستم حسابداری خنثی عمل می‌کند و سیستم حسابداری با عملکرد کمی پایین‌تر از استاندارد به آرامش بعد از سرمایه‌گذاری و تأمین مالی ناکارا، کمک می‌کند. درحالی که برای صنایع سود ده، سیستم حسابداری با عملکرد کمی بالاتر از استاندارد بهتر می‌باشد و این سیستم سرمایه‌گذاری کارا را بهبود می‌بخشد.

۴-۲- تحقیقات داخلی

فرید و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی تأثیر نوع تأمین مالی بر کارایی سرمایه‌گذاری با تأکید بر ارزش شرکت پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که نوع تأمین مالی بر کارایی سرمایه‌گذاری تأثیر معنی‌داری دارد. علاوه بر این نوع تأمین مالی و کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌های با ارزش متفاوت، تأثیر متفاوتی دارد. به استفاده کنندگان صورت‌های مالی از جمله سرمایه‌گذاران توصیه می‌شود شرکت‌هایی را انتخاب کنند که دارای نسبت بدهی و اهرم مالی بالاتر و سود انباشته کمتری هستند.

دیدار و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی "تأثیر کوتاه‌بینی مدیریتی بر کارایی شرکت‌ها با نقش تعدیل‌کننده حاکمیت شرکتی در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران" پرداختند نتایج آن‌ها بیانگر این است که کوتاه‌بینی مدیریتی بر کارایی شرکت تأثیر منفی و معناداری دارد و همچنین کیفیت حاکمیت شرکتی نقش تعدیل‌کننده بر تأثیر کوتاه‌بینی مدیریتی بر کارایی دارد.

مدیران کوتاه بین با کاهش هزینه‌هایی که هدف از تحمل آن‌ها به دست آوردن منافع بلندمدت است باعث کاهش ارزش شرکت می‌شوند که با بالا بودن سطح نظارت بر مدیریت می‌توان این گونه رفتارهای مدیریت را کاهش داد. محمدی و صالحی (۱۳۹۶) در تحقیقی به بررسی رابطه بین توانایی مدیریت با کارایی سرمایه‌گذاری و ریسک کاهش قیمت سهام پرداختند در این مطالعه با استفاده از داده‌های ۱۵۲ شرکت موجود در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۴ به بررسی این موضوع پرداخته شد. برای اندازه‌گیری توانایی مدیریت از مدل دمرجیان و همکاران (۲۰۱۳) که مبتنی بر متغیرهای حسابداری است، استفاده شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که بین توانایی مدیریت و کارایی سرمایه‌گذاری رابطه معناداری وجود ندارد؛ درحالی‌که بین توانایی مدیریت و ریسک سقوط قیمت سهام رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

۵- اهداف اصلی

بررسی تاثیر اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی و کارایی سرمایه‌گذاری

۶- روش شناسی تحقیق

در تحقیقاتی که ارتباط دو یا چند متغیر اندازه‌گیری می‌شود از تحقیق همبستگی استفاده می‌شود. پژوهش همبستگی یکی از انواع تحقیقات توصیفی است. از سوی دیگر پژوهش حاضر از نوع پس رویدادی است، از نظر هدف این پژوهش جزء پژوهش‌های کاربردی محسوب می‌شود.

۷- فرضیه‌های پژوهش

- ۱- تأمین مالی داخلی بر کارایی سرمایه‌گذاری تأثیر مثبت و معناداری دارد.
- ۱-۱ تأمین مالی داخلی بر بیش سرمایه‌گذاری رابطه مثبت و معناداری دارد.
- ۱-۲ تأمین مالی داخلی بر کم سرمایه‌گذاری رابطه منفی و معناداری دارد.
- ۲- اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی با کارایی سرمایه‌گذاری رابطه منفی و معناداری دارد.

۸- الگوی مفهومی تفصیلی پژوهش

مدل رگرسیونی فرضیه تحقیق:

الگوی رگرسیونی فرضیه اول:

$$Inv_{it} = \beta_0 + \beta_1 Intern_{it} + \beta_2 LnSales_{it} + \beta_3 LnAge_{it} + \beta_4 Tangit + \epsilon_{it}$$

الگوی رگرسیونی فرضیه فرعی اول:

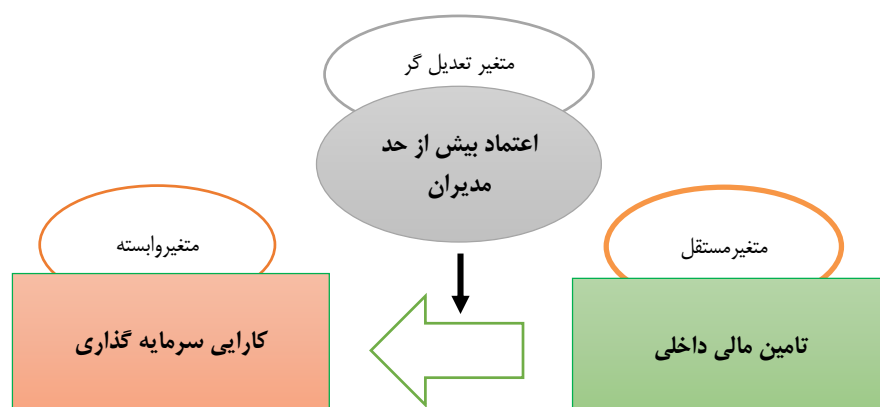
$$OverInv_{it} = \beta_0 + \beta_1 Intern_{it} + \beta_2 LnSales_{it} + \beta_3 LnAge_{it} + \beta_4 Tangit + \epsilon_{it}$$

الگوی رگرسیونی فرضیه فرعی دوم:

$$UnderInv_{it} = \beta_0 + \beta_1 Intern_{it} + \beta_2 LnSales_{it} + \beta_3 LnAge_{it} + \beta_4 Tangit + \epsilon_{it}$$

الگوی رگرسیونی فرضیه دوم:

$$Inv_{it} = \beta_0 + \beta_1 Intern_{it} + \beta_2 OC + \beta_3 OC \times Intern + \beta_4 LnSales_{it} + \beta_5 LnAge_{it} + \beta_6 Tangit + \epsilon_{it}$$



شکل (۱) متغیرهای مورد بررسی در قالب چارچوب مفهومی پژوهش

جدول (۱) معرفی متغیرها و نحوه محاسبه آن‌ها

نوع متغیر	نام متغیر	نماد	تعریف عملیاتی
متغیر وابسته	کارایی سرمایه‌گذاری	Inv	کارایی سرمایه‌گذاری زمانی حاصل می‌شود که شرکت فقط در تمامی طرح‌هایی با ارزش فعلی خالص مثبت سرمایه‌گذاری کند. البته این سناریو در صورتی کارساز است که بازار کامل باشد و هیچ یک از مسایل بازار ناقص از جمله گزینش نادرست و هزینه‌های نمایندگی وجود نداشته باشد. مطابق تحقیق گوماریزو بلیستا (۲۰۱۴) از مدل فوق بعنوان کارایی سرمایه‌گذاری استفاده می‌شود. $Invest_{it} = \beta_0 + \beta_1 Sales\ Growth_{it-1} + \varepsilon_{it}$ افزایش خالص دارایی‌های مشهود و نامشهود SalesGrowth: نرخ تغییر در فروش شرکت i از t-2 به t-1 است. مقدار باقیمانده مدل فوق بعنوان کارایی سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شده است.
متغیر وابسته	بیش سرمایه‌گذاری	OverInv	سرمایه‌گذاری بیش از حد عبارت از باقی مانده‌های مثبت مدل سرمایه‌گذاری است (یانگ و همکاران، ۲۰۱۹).
متغیر وابسته	کم سرمایه‌گذاری	UnderInv	کم سرمایه‌گذاری عبارت از باقی مانده‌های منفی مدل سرمایه‌گذاری است (یانگ و همکاران، ۲۰۱۹).
متغیر مستقل	تأمین مالی داخلی	Intern	در این پژوهش طبق پژوهش یانگ و همکاران (۲۰۱۹) برای اندازه‌گیری تأمین مالی داخلی از نسبت سود انباشته به کل دارایی‌ها استفاده شده است.
متغیر تعدیل‌گر	اعتماد بیش از حد مدیران	OC	از طریق محاسبه اختلاف سود فصلی پیش بینی شده هر سهم با سود واقعی آن محاسبه می‌شود. چنانچه در یک سال تعداد فصولی که سود پیش بینی شده در آن از سود واقعی بیشتر است، بیش از دو فصل باشد، عدد یک خواهد گرفت که در این صورت مدیر بیش اعتماد خوانده می‌شود و در غیر این صورت عدد صفر را به خود اختصاص خواهد داد (الی و تانگ، ۲۰۱۲؛ یانگ و همکاران، ۲۰۱۹؛ نیکبخت و همکاران، ۱۳۹۵).
کنترلی	فروش	Lnsales	از طریق لگاریتم طبیعی فروش بدست می‌آید. (الاود و جریویی، ۲۰۱۷)
کنترلی	سن شرکت	LnAge	لگاریتم طبیعی تفاوت بین سال تاسیس شرکت با سال جاری (الاود و جریویی، ۲۰۱۷)
کنترلی	نسبت دارایی	Tang	نسبت دارایی‌های ثابت به کل دارایی‌ها (الاود و جریویی، ۲۰۱۷)

۹- جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری در این پژوهش، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال ۱۳۹۱ تا پایان سال ۱۳۹۶ به مدت هفت سال بوده است. برای دستیابی به نتایج قابل اتکا، شرکت‌هایی که پس از سال ۱۳۹۱ وارد بورس شده یا در طی دوره پژوهش از بورس خارج شده‌اند در جامعه آماری قرار نگرفتند. افزون بر این، برای حصول به نمونه آماری مطلوب از روش حذف سیستماتیک استفاده شده است. لذا، جامعه آماری با استفاده از شرایط و محدودیت‌های زیر تعدیل شده است:

- جز شرکت‌های هلدینگ و سرمایه‌گذاری نباشند.
 - بانک‌ها به سبب ماهیت خاص فعالیت شان حذف می‌شوند.
 - طی دوره مورد بررسی تغییر سال مالی و توقف عملیات نداشته باشند.
 - پایان سال مالی شرکت‌ها پایان اسفند و طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ تغییر نکرده باشد.
 - اطلاعات مورد نیاز آن‌ها برای انجام تحقیق در دسترس باشد.
- معاملات سهام شرکت به طور مداوم در بورس اوراق بهادار تهران صورت گرفته باشد و توقف معاملاتی بیش از شش ماه در مورد سهام یاد شده اتفاق نیفتاده باشد.
- در نهایت با اعمال شرایط فوق و مطابق با نتایج جدول (۲-۳) تعداد ۸۷ شرکت حائز شرایط بوده و به عنوان نمونه انتخاب گردید.

جدول (۲) روش غربالگری (منبع: سازمان بورس اوراق بهادار)

کل شرکت ها تا پایان ۱۳۹۶	۴۹۱ شرکت
شرکت های غیرفعال	۶۹ شرکت
شرکت های غیرتولیدی	۶۰ شرکت
شرکت های پذیرش شده در قلمرو زمانی تحقیق وارد بورس شده اند	۸۷ شرکت
سال مالی غیر ۱۲/۲۹ و تغییر سال مالی	۶۳ شرکت
وقفه معاملاتی بیش از ۶ ماه	۸۰ شرکت
عدم دسترسی به اطلاعات کامل	۴۵ شرکت
نمونه غربالگری شده	۸۷ شرکت

در نتیجه اعمال شرایط و ملاحظات در نمونه گیری حذفی سیستماتیک ۸۷ شرکت از جامعه آماری جهت انجام آزمون ها انتخاب شده اند.

۱۰- روش جمع آوری اطلاعات

داده های مورد نیاز تحقیق از طریق صورت های مالی ارائه شده به سازمان بورس و همچنین اطلاعات مربوط به سهام شرکت در بازار بورس اوراق بهادار، بدست آمده است. در این تحقیق برای تدوین ادبیات و پیشینه تحقیق، از روش کتابخانه ای استفاده شده است و برای آزمون فرضیه های تحقیق از اطلاعات مندرج در صورت های مالی و یادداشت های همراه شرکت ها و اطلاعات بازار از طریق نرم افزار ره آورد نوین، کتابخانه سازمان بورس و آرشیو سایت های بورس، نظیر سایت پژوهش و مطالعات اسلامی سازمان بورس و سایت سازمان بورس اوراق بهادار تهران (سایت کدال) استفاده شده است. بدین ترتیب تمام اطلاعات مورد استفاده در این تحقیق از اطلاعات ثانویه می باشد، چرا که از اطلاعات مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و نرم افزارهای موجود بدست آمده است. داده های اولیه در قالب فایل هایی در نرم افزار صفحه گسترده اکسل طراحی و تکمیل گردید. سپس به منظور تجزیه و تحلیل آماری اطلاعات حاصله، از نرم افزار Eviews براساس روش تحلیل پوششی داده ها استفاده شد.

جدول (۳) آمار توصیفی متغیرهای تحقیق (منبع: یافته های تحقیق)

نام متغیر	نماد	میانگین	انحراف معیار	کشیدگی	چولگی	کمینه	بیشینه	تعداد مشاهدات
تأمین مالی داخلی	Intern	۰/۸۹۷	۱/۰۴۷	۳/۶۱۲	۱/۰۷۱	-۰/۶۷۲	۴/۳۴۴	۵۲۲
کارایی سرمایه گذاری	Inv	-۰/۰۰۳	۰/۰۹۴	۶/۲۴۶	۱/۲۴۷	-۰/۲۸۵	۰/۳۹۱	۵۲۲
سن شرکت	Age	۳/۵۸۴	۰/۳۷۲	۲/۲۳۰	-۰/۴۷۹	۲/۶۳۹	۴/۱۹۰	۵۲۲
اعتماد بیش از حد مدیران	OC	۰/۵۱۹	۰/۵۰۰	۱/۰۰۶	-۰/۰۷۷	۰	۱	۵۲۲
فروش	Lnsales	۱۳/۸۶۷	۱/۶۲۰	۳/۸۲۱	۰/۳۵۰	۹/۰۰۷	۱۹/۵۶۶	۵۲۲
نسبت دارایی	Tang	۰/۲۵۴	۰/۲۱۸	۵/۱۲۲	۱/۲۴۵	۰/۰۰۲	۱/۵۲۲	۵۲۲
کم سرمایه گذاری	UnderInv	-۰/۰۵۹	۰/۰۴۴	۵/۳۱۶	-۱/۳۱۲	-۰/۲۵۶	-۰/۰۰۱	۳۱۴
بیش سرمایه گذاری	OverInv	۰/۰۸۱	۰/۰۸۵	۵/۹۷۲	۱/۸۳۸	۰/۰۰۱	۰/۳۹۱	۲۰۸

Intern: برای اندازه گیری تأمین مالی داخلی از نسبت سود انباشته به کل دارایی ها استفاده شده است.
 Inv: مطابق تحقیق گوماریزو بلیستا (۲۰۱۴) مقدار باقیمانده مدل بعنوان کارایی سرمایه گذاری استفاده شده است.
 OC: از طریق محاسبه اختلاف سود فصلی پیش بینی شده هرسهم با سود واقعی آن محاسبه شده است.
 چنانچه در یک سال تعداد فصولی که سود پیش بینی شده در آن از سود واقعی بیشتر است، بیش از دو فصل باشد، عدد یک دریافت کرده است که در این صورت مدیر بیش اعتماد خوانده می شود و در غیر این صورت عدد صفر را به خود اختصاص داده است.

میانگین شاخص کارایی سرمایه گذاری برابر با $-۰/۰۰۳$ واحد است که در واقع منفی بودن این مقدار نشان می دهد به طور متوسط برای کل شرکت های حاضر در نمونه پژوهش کم سرمایه گذاری وجود دارد. در مدل کارایی مقدار باقیمانده مدل نشان دهنده میزان کارایی یا عدم کارایی سرمایه گذاری است. هرچه این مقدار به صفر نزدیکتر باشد میزان عدم کارایی در سرمایه گذاری کمتر است. میزان حداکثر آن با مقدار $۰/۳۹۱$ متعلق به شرکت لبنیات پاک در سال ۹۴ و میزان حداقل آن با مقدار $-۰/۲۸۵$ متعلق به شرکت داروسازی زهراوی در سال ۹۳ است. میانگین متغیر تأمین مالی داخلی با مقدار $۰/۸۹۷$ نشان می دهد که شرکت های نمونه تمایل

زیادی به اندوخته کردن سود دارند؛ بنابراین شرکت ها می توانند از منابع داخلی سود انباشته برای تأمین مالی استفاده کنند که یکی از کم هزینه ترین منابع تأمین مالی است. میزان حداکثر آن با مقدار ۴/۳۴۴ متعلق به شرکت پارس خودرو در سال ۹۲ و میزان حداقل آن با مقدار ۰/۶۷۲ - متعلق به شرکت ایران خودرو در سال ۹۱ است. میانگین متغیر اعتماد بیش از حد مدیران با مقدار ۰/۵۱۹ نشان می دهد بیش از نیمی از مدیران شرکت های نمونه حاضر دارای اعتماد بیش از حد می باشند.

فرضیه اصلی اول: تأمین مالی داخلی بر کارایی سرمایه گذاری تأثیر مثبت و معناداری دارد.

H0: تأمین مالی داخلی بر کارایی سرمایه گذاری تأثیر مثبت و معناداری ندارد. $\beta = 0$

H1: تأمین مالی داخلی بر کارایی سرمایه گذاری تأثیر مثبت و معناداری دارد. $\beta \neq 0$

جدول (۴) نتیجه آزمون فرضیه اصلی اول

نماد	ضرایب	آماره تی	احتمال	VIF
C	-۰/۴۲۸	-۲/۳۵۹	۰/۰۱۹	-
Intern	۰/۰۱۰	۲/۰۳۳	۰/۰۴۳	۱/۱۷۲
LnAge	۰/۱۱۰	۱/۸۱۹	۰/۰۷۰	۱/۰۲۷
Lnsales	-۰/۰۰۴	-۰/۴۴۴	۰/۶۵۷	۱/۰۱۱
Tang	۰/۳۹۸	۷/۰۶۱	۰/۰۰۰	۱/۱۵۴
ضریب تعیین	مقدار	آزمون	مقدار	احتمال
۰/۳۳۶	هاسمن	۵/۷۷۱	۰/۰۰۰	
۰/۲۳۴	F لیمر	۲/۴۸۲	۰/۰۰۰	
دوربین واتسون	۲/۵۵۳	F فیشر	۲/۷۶۶	۰/۰۰۰
منبع: یافته های تحقیق	جاکوبرا	۸/۵۸۰	۰/۰۸۴	

نتیجه فرضیه:

آزمون t: نتایج نشان می دهد در سطح اطمینان ۹۵٪ مقدار t بجز متغیرهای نسبت دارایی و تأمین مالی داخلی بقیه متغیرها در ناحیه پذیرش فرض صفر قرار می گیرد؛ یعنی این متغیرها در مدل معنی دار نیستند. احتمال آماره (سطح معناداری) متغیر Intern برابر با ۰/۰۴۳ که کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرضیه اصلی اول از پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ پذیرش می شود.

فرضیه فرعی اول از فرضیه اصلی اول پژوهش: تأمین مالی داخلی بر بیش سرمایه گذاری رابطه مثبت و معناداری دارد.

H0: تأمین مالی داخلی بر بیش سرمایه گذاری رابطه مثبت و معناداری ندارد. $\beta = 0$

H1: تأمین مالی داخلی بر بیش سرمایه گذاری رابطه مثبت و معناداری دارد. $\beta \neq 0$

جدول (۵) نتیجه آزمون فرضیه فرعی اول از فرضیه اصلی اول (منبع: یافته های تحقیق)

نماد	ضرایب	آماره تی	احتمال	VIF
C	۰/۰۹۰	۱/۱۲۵	۰/۲۶۲	-
Intern	۰/۰۰۰	۰/۵۵۰	۰/۵۸۳	۱/۰۳۹
LnAge	-۰/۰۰۴	-۰/۲۹۰	۰/۷۷۲	۱/۰۹۸
Lnsales	-۰/۰۰۲	-۰/۵۷۲	۰/۵۶۸	۱/۰۳۵
Tang	۰/۱۳۵	۳/۷۷۵	۰/۰۰۰	۱/۰۴۵
ضریب تعیین	مقدار	آزمون	مقدار	احتمال
۰/۱۱۱	هاسمن	-	-	-
۰/۰۹۴	F لیمر	۱/۱۱۹	۰/۲۸۵	
دوربین واتسون	۱/۹۰۱	F فیشر	۶/۳۶۴	۰/۰۰۰
	جاکوبرا	۱۷/۴۹۹	۰/۰۸۱	

نتیجه فرضیه:

آزمون t: نتایج نشان می دهد در سطح اطمینان ۹۵٪ مقدار t همه متغیرهای در ناحیه پذیرش فرض صفر قرار می گیرد؛ یعنی این متغیرها در مدل معنی دار نیستند. احتمال آماره (سطح معناداری) متغیر Intern برابر با ۰/۵۸۳ که بیشتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرضیه فرعی اول از فرضیه اصلی اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ رد می شود.

فرضیه فرعی دوم از فرضیه اصلی اول پژوهش: تأمین مالی داخلی بر کم سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری دارد.

H_0 : تأمین مالی داخلی بر کم سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری ندارد. $\beta = 0$

H_1 : تأمین مالی داخلی بر کم سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری دارد. $\beta \neq 0$

جدول (۶) نتیجه آزمون فرضیه فرعی دوم از فرضیه اصلی اول (منبع: یافته های تحقیق)

نماد	ضرایب	آماره تی	احتمال	VIF
C	-۰/۰۳۰	-۰/۱۷۳	۰/۸۶۳	-
Intern	-۰/۰۰۱	-۲/۵۹۳	۰/۰۱۰	۱/۰۵۸
LnAge	-۰/۰۶۴	-۱/۱۶۵	۰/۲۴۵	۱/۰۱۵
Lnsales	۰/۰۱۴	۱/۶۵۲	۰/۱۰۰	۱/۰۰۹
Tang	۰/۰۲۷	۱/۲۷۹	۰/۲۰۲	۱/۰۴۹
ضریب تعیین	۰/۳۶۵	هاسمن	۹/۰۶۷	۰/۰۵۰
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۱۱۲	F لیمر	۱/۳۹۷	۰/۰۲۷
دوربین واتسون	۲/۴۲۱	F فیشر	۲/۴۴۶	۰/۰۱۶
		جارکوبرا	۲۴/۷۶۱	۰/۰۶۲

نتیجه فرضیه:

آزمون t: نتایج نشان می دهد در سطح اطمینان ۹۵٪ مقدار t بجز متغیر تأمین مالی داخلی بقیه متغیرها در ناحیه پذیرش فرض صفر قرار می گیرد؛ یعنی این متغیرها در مدل معنی دار نیستند. احتمال آماره (سطح معناداری) متغیر Intern برابر با ۰/۰۱۰ که کمتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرضیه فرعی دوم از فرضیه اصلی اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ پذیرش می شود.

فرضیه دوم: اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی با کارایی سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری دارد.

H_0 : اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی با کارایی سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری ندارد. $\beta = 0$

H_1 : اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی با کارایی سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری دارد. $\beta \neq 0$

جدول (۷) نتیجه آزمون فرضیه دوم (منبع: یافته های تحقیق)

نماد	ضرایب	آماره تی	احتمال	VIF
C	-۰/۴۲۴	-۲/۴۶۸	۰/۰۱۴	-
INTERN	-۰/۰۱۲	-۲/۵۹۳	۰/۰۱۰	۱/۲۳۲
OC	-۰/۰۰۸	-۱/۲۸۹	۰/۱۹۸	۱/۰۷۹
INTERN×OC	۰/۰۰۰	۰/۶۸۴	۰/۴۹۴	۱/۰۱۴
LNAGE	۰/۱۱۶	۲/۰۴۷	۰/۰۴۱	۱/۰۳۲
LNSALES	-۰/۰۰۲	-۰/۲۶۵	۰/۷۹۱	۱/۰۱۴
TANG	۰/۲۰۲	۵/۷۲۷	۰/۰۰۰	۱/۱۵۸
ضریب تعیین	۰/۳۵۰	هاسمن	۲۱/۶۵۲	۰/۰۰۱
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۲۱۰	F لیمر	۲/۳۸۳	۰/۰۰۰
دوربین واتسون	۲/۵۵۲	F فیشر	۲/۵۰۹	۰/۰۰۰
		جارکوبرا	۱۳/۶۵۶	۰/۰۸۱

نتیجه فرضیه:

آزمون t : نتایج نشان می دهد در سطح اطمینان ۹۵٪ مقدار t متغیرهای $ج$ نسبت دارایی و تامین مالی داخلی بقیه در ناحیه پذیرش فرض صفر قرار می گیرد؛ یعنی این متغیرها در مدل معنی دار نیستند. احتمال آماره (سطح معناداری) متغیر $OC \times Intern$ برابر با ۰/۴۹۴ که بیشتر از ۰/۰۵ است بنابراین فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ رد می شود.

۱۱- جمع بندی و تفسیر

کارایی، یکی از مهم ترین معیارهای ارزیابی عملکرد است که سرمایه گذاران برای پیدا کردن فرصت های مناسب سرمایه گذاری به دنبال عوامل تاثیرگذار بر آن هستند. گزارش های مالی به عنوان مهم ترین منبع اطلاعاتی شرکت ها برای انتقال اطلاعات اثر بخش به افراد برون سازمانی، تحت کنترل و اختیار مدیران هستند. مدیران توانایی ها و فرصت های بیشتری برای افشا نکردن در اخبار بدو تسریع اخبار خوب برخوردار هستند که موجب می شود تصویر واحد تجاری، بهتر از وضعیت واقعی به نظر برسد و انگیزه افراد برون سازمانی برای سرمایه گذاری در واحد تجاری افزایش یابد. ویژگی های شخصیتی مدیران (اعتماد بیش از حد) جزء عوامل مهم در تصمیم گیری ها به حساب می آید، که از مهمترین تصمیم های پیش روی مدیران واحد تجاری تصمیم های مربوط به تأمین مالی است.

نتایج حاصل از فرضیه اصلی اول پژوهش نشان داد که تأمین مالی داخلی بر کارایی سرمایه گذاری تأثیر مثبت و معناداری دارد. بدین معنی که با افزایش تأمین مالی داخلی از طریق سود انباشته تصمیمات سرمایه گذاری بهینه تر گرفته می شود و همچنین فرضیه فرعی دوم از اصلی اول پژوهش تأمین مالی داخلی بر کم سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری دارد بدین معنی که شرکت با افزایش تأمین مالی داخلی، کم سرمایه گذاری کاهش می یابد و به سرمایه گذاری بهینه و کارا نزدیک می شود و نتایج فرضیه فرعی اول نشان داد که تأمین مالی داخلی بر بیش سرمایه گذاری رابطه مثبت و معناداری ندارد. می توان عنوان نمود که مدیران با حساسیت و دقت بیشتری سرمایه گذاری نموده و حداکثر توان و تلاش خود را به کار گرفته اند تا به بهترین شکل موجود سرمایه های در اختیارشان را به بهترین نحو تخصیص دهند. نتایج این پژوهش به نوعی با پژوهش فرید و همکاران (۱۳۹۷) بیان کردند که سود انباشته کارایی سرمایه گذاری را کاهش می دهد و با نتایج ایس دورفر و همکاران (۲۰۱۳) که بیان کردند اهرم مالی بیشتر، موجب افزایش کارایی سرمایه گذاری می شود مغایر می باشد.

فرضیه اصلی دوم نشان داد که اعتماد بیش از حد مدیران بر رابطه تأمین مالی داخلی با کارایی سرمایه گذاری رابطه منفی و معناداری ندارد. بر اساس نتایج این پژوهش اعتماد بیش از حد مدیران تأثیری در تأمین مالی و کارایی شرکت ها ندارد و تصمیم های تأمین مالی به دور از تمایلات جانب دارانه و به صورت نسبتاً منطقی اتخاذ شده اند. نتایج این پژوهش به نوعی با پژوهش چاوشی و همکاران (۱۳۹۴) یانگ و همکاران (۲۰۱۹) همسو نیست.

۱۲- پیشنهاد برای تحقیقات آتی

- ۱- در این تحقیق برای محاسبه کارایی سرمایه گذاری (بیش و کم سرمایه گذاری) از مدل فرصت های رشد شرکت استفاده شد. به پژوهشگران آتی پیشنهاد می شود از متغیر مخارج سرمایه استفاده شود.
- ۲- پیشنهاد می گردد در حوزه مالی رفتاری به خصوص سوگیری های رفتاری مدیران برای اندازه گیری میزان خوش بینی مدیران از مدل های منطق فازی استفاده گردد.
- ۳- در این پژوهش یکی از مولفه های سوگیری های رفتاری بر تصمیمات تأمین مالی و کارایی مورد ارزیابی قرار گرفت. پیشنهاد می گردد سایر اجزاء آن از جمله زیان گریزی، کوتاه بینی و ... بر تأمین مالی داخلی و کارایی سرمایه گذاری مورد بررسی قرار گیرد.
- ۴- در این پژوهش، شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شده اند؛ بنابراین، پیشنهاد می شود تا در پژوهش های آتی، این موضوع در شرکت های فرابورس نیز بررسی گردد.

۱-۱۲- پیشنهاد های حاصل از نتایج تحقیق

- باتوجه به نتایج تحقیق، در مورد تأمین مالی شرکت ها پیشنهاد می شود؛ شرکت های بزرگ با سرمایه ی بالا برای تأمین مالی نقدینگی مورد نیاز خود راروش سود انباشته استفاده کنند.
- به استفاده کنندگان صورت های مالی از جمله سرمایه گذاران پیشنهاد می شود، قبل از هرگونه تصمیمی مبنی بر اینکه در چه شرکتی سرمایه گذاری کنند، فرصت های سرمایه گذاری شرکت را در سال های گذشته، از طریق

نسبت معرفی شده در این پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار دهند و شرکت‌هایی را انتخاب کنند که دارای نسبت بدهی و اهرم مالی پایین تر و سود انباشته بالاتری هستند.

منابع

- ۱- ثقفی، علی؛ بولو، قاسم؛ محمدیان، محمد. (۱۳۹۰) کیفیت اطلاعات حسابداری، سرمایه‌گذاری بیش از حد و جریان نقد آزاد. مجله ی پیشرفت های حسابداری دانشگاه شیراز. دوره ی سوم. شماره ی دوم. پیاپی ۶۱/۳ صص ۳۷-۶۳.
- ۲- چاوشی، کاظم، رستگار، محمد و محسن میرزایی، (۱۳۹۴). " بررسی رابطه اطمینان بیش از حد مدیران و انتخاب سیاست های تأمین مالی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ". فصلنامه علمی پژوهشی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار، سال هشتم، شماره بیست و پنجم. صص ۴۱-۲۹.
- ۳- خانی، عبدالله؛ افشاری، حمیده و حسینی، میرهادی (۱۳۹۲). آزمون تصمیمات تأمین مالی، زمانبندی بازار و سرمایه‌گذاری واقعی در بورس اوراق بهادار تهران. مدیریت دارایی و تأمین مالی. صص ۱۰۹-۱۲۲.
- ۴- دموری، داریوش و قدک فروشان، مریم. (۱۳۹۷). سیاست های تأمین مالی و کارایی سرمایه‌گذاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. راهبرد مدیریت مالی. سال ششم. شماره بیست و سوم. صص ۱۷۵-۱۵۷.
- ۵- دیدار، حمزه؛ حیدری، مهدی و پوراسد، سعید. (۱۳۹۷). تأثیر کوتاه بینی مدیریتی بر کارایی شرکت ها با نقش تعدیل کننده کیفیت حاکمیت شرکتی در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران. دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان. دانش حسابداری. دوره نهم. شماره ۱. پیاپی ۳۲. صص ۱۴۷-۱۶۹.
- ۶- دستگیر، محسن، میرکی، فواد و سپیده کاظمی نوری، (۱۳۹۳) " تأثیر اعتماد بنفس بیش از حد مدیران ارشد بر آشفتگی مالی " بررسی های حسابداری، دوره اول، شماره ۲، صص ۵۱-۳۷.
- ۷- عابد، محبوبه و رضایی، فرزین (۱۳۹۲). رابطه خوش بینی مدیریت با کارایی سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر ارزش شرکت . پایان نامه کارشناسی ارشد. موسسه آموزش عالی کار.
- ۸- فرید، داریوش؛ قدک فروشان، مریم. (۱۳۹۷). بررسی تاثیر نوع تأمین مالی بر کارایی سرمایه‌گذاری باتاکید بر ارزش شرکت. فصلنامه علمی و پژوهشی دانش سرمایه‌گذاری. سال هفتم. شماره بیست و هشتم. صص ۱۰۳-۱۲۶.
- ۹- فتحی، سعید؛ عربصالحی، مهدی؛ مقدس، فرنوش؛ شهرکی، کاوه؛ عجم، علیرضا. (۱۳۹۵). تحلیل تأثیر محدودیت های مالی بر کارایی سید سرمایه‌گذاری شرکت‌های سرمایه‌گذاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی های بازرگانی. دوره ۱۴. شماره ۷۷. صص ۷۸-۶۸.
- ۱۰- کریمی، کیانا فریدون رهنمای رودپشتی (۱۳۹۴). تورش های رفتاری و انگیزه های مدیریت سود. فصلنامه ی دانش حسابداری و حسابرسي مدیریت، ۴(۱۴)، ۳۱-۱۵.
- ۱۱- لشکری، محمد؛ مرتاضی، هما. (۱۳۹۰). "نظریه مالیرفتاری و تأثیر آن بر حجم سرمایه‌گذاری افراد در بورس اوراق بهادار تهران." مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.
- ۱۲- مدرسی، سنور و محمد نظری پور (۱۳۹۲) "شخصیت های مدیران اجرایی و مدیران مالی بر کیفیت گزارشگری مالی" اولین کنفرانس ملی حسابداری و مدیریت، شهریورماه، شیراز، ایران صص ۱۵-۱.
- 13- Eisdorfer, A., Giaccotto, C., White, R., (2013), capital structure, executive compensation and investment efficiency, Journal of Banking & finance, 1(37):549-562.
- 14- Chen, I., Lin, S., Managerial Optimism, Investment Efficiency, and Firm Valuation. Multinational Finance Journal 2013. Procedia Economics and Finance (2012) 73 – 80 24.
- 15- Chen, I., Lin, S., 2nd Annual International Conference on Accounting and Finance (AF 2012) Will managerial optimism affect the investment efficiency of a firm?
- 16- Cassell, C., Huang, S., Sanchez, J.M., Stuart, M.D., (2012). Seeking safety: the relation between CEO inside debt holdings and the riskiness of firm investment and financial policies. Journal of Financial Economics 103, 588–610.
- 17- Campbell, T., Gallmeyer, M., Johnson S., Rutherford, J., Stanley, B. CEO (2011) Optimism and Forced Turnover. Forthcoming the Journal of Financial Economics.
- 18- Deshmukh S., Goel A. and K. Howe. "CEO overconfidence and dividend policy". Journal of Finance Intermediation ,Vol. 22 ,No. 3, (2013): 440-463.
- 19- Gomariz F.C & Ballesta J. (2014). Financial reporting quality, debt maturity and investment efficiency ,Contents lists.

- 20- Nan, L. & Wen, X., (2014), "Financing and Investment Efficiency, Information Quality, and Accounting Biases". UIC College of Business Administration Research, Paper No. 10-14. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1703530>.
- 21- Hribar, P., & Yang, H. (2016). CEO overconfidence and management forecasting, *Contemporary Accounting Research*, 33 (1), 204–227.
- 22- Ishikawa, M., & Takahashi, H. (2010). "Overconfident Managers and External Financing Choice", *Review of Behavioral Finance*, 2, 37–58.
- 23- Myers S.C. & Majluf, N. (1984), "Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have", *Journal of Financial Economics*, 13:187-221.
- 24- Modigliani, F and M. Miller. (1958). The cost OF capital, corporation finance and the theory of investment, *American Economic Review*, No.53, pp.97-261.
- 25- Schrand, C. M., & Zechman, S. L. C. (2012). Executive overconfidence and the slippery slope to financial misreporting. *Journal of Accounting and Economics*, 53(1–2), 311–329.
- 26- Ying He, Cindy Chen, Yue Hu. (2019). Managerial overconfidence, internal financing, and investment efficiency: Evidence from China. *Research in International Business and Finance*. 47(2019)501-510.

A survey the impact of Managerial overconfidence the Relationship between internal financing and investment efficiency

Abstract

The purpose of this study is to examine the effect of Managerial overconfidence the Relationship between internal financing and investment efficiency. The statistical population of the study is Tehran Stock Exchange companies. Sampling method was used for systematic sampling (screening), according to which 87 companies were selected as sample. The present research is an applied and post-event method. The realm of research has been from 2012 to 2017. To investigate the hypotheses of the research, ordinary least squares method has been used in the form of Eviews software. Research findings show that internal financing has a positive and fair effect on investment efficiency. And internal financing does not have a positive relationship with investment. Also, internal financing has a negative and equitable relationship with low investment. The Managerial overconfidence on the relationship between internal financing and investment efficiency is not the same.

Keywords: investment efficiency, Managerial overconfidence, internal financing

عنا ب از جایگاه حسابداری تا فرصت سرمایه گذاری

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۲۶

کد مقاله: ۲۸۵۵۱

سید محمد رضا مشهور الحسینی^۱، احمد مخمل باف^{۲*}

چکیده

دانش حسابداری به عنوان یکی از ابزارهای مهم در توسعه اقتصادی می باشد؛ برای دست یافتن به رشد اقتصادی به اطلاعات قابل اعتمادی که بتواند پشتوانه تصمیمات در برنامه ریزی های مزبور بشود، احتیاج است؛ استفاده از سیستم های حسابداری، نقش مثبت و مؤثری را در توسعه اقتصادی کشورها ایفا می کند. از این رو هیچ جامعه ای نمی تواند به اهداف توسعه اقتصادی خود برسد مگر اینکه زمینه قابل اعتماد بودن و به موقع بودن اطلاعات مالی را فراهم کند و این نقش حسابداری در توسعه اقتصادی و ترغیب افراد به سرمایه گذاری را پررنگ تر می نماید. نظر به این مهم که کشاورزی یکی از عمده ترین ممر درآمدی مردم کشور ایران است و علاوه بر درآمدزایی این مهم به اشتغال نیز می پردازد؛ از این رو این مطالعه به طور خاص نقش حسابداری در توسعه اقتصادی و فرصت سرمایه گذاری در محصول عناب را که از عمده محصولات کشاورزی شرق کشور است را مورد بررسی قرار داد. نتایج حاصل از این مطالعه حاکی از آن است که کشت و پرورش عناب، کسب و کاری تولیدی است که در صورت تولید به موقع، حفظ کمیت و کیفیت مناسب و همچنین ایجاد شرایط مناسب برای بهره برداری، اقتصادی خواهد بود و باعث استفاده بهینه از آن ها در جامعه و فراهم شدن زمینه مناسب برای صادرات می گردد. در پایان نیز پیشنهادهایی از دیدگاه حسابداری ارائه گردید.

واژگان کلیدی: حسابداری، سرمایه گذاری، عناب، کشاورزی.

۱- عضو هیأت علمی گروه حسابداری، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران

۲- عضو جهاد دانشگاهی خراسان جنوبی و دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران (مسئول مکاتبات) (Ahmadmakmalbaf@yahoo.com)

۱- مقدمه

تاریخ زندگی بشری نمایانگر آن است که محدودیت منابع اقتصادی از عمده‌ترین محدودیت‌هایی است که انسان در فعالیت‌های مختلف اقتصادی از جمله فعالیت‌های کشاورزی از تمدن‌های اولیه تاکنون مبتلا به آن بوده است (حساس یگانه، ۱۳۶۷). حسابداری به عنوان بخشی از نظام اطلاعاتی، نقش بارزی را در تصمیم‌گیری‌های مربوط به توسعه اقتصادی ایفا می‌کند. یکی از نیازهای اصلی در توسعه اقتصادی، تصمیم‌گیری‌های درست و آگاهانه است که باید مبتنی بر اطلاعات باشد، بخش زیادی از این اطلاعات، اطلاعات مالی هستند که توسط حسابداران تهیه می‌شوند؛ از این رو حسابداری به عنوان یک سیستم اطلاعاتی، یکی از ابزارهای لازم توسعه اقتصادی به حساب می‌آید.

نظر به این مهم که در هر واحد تولیدی و صنعتی دو مقوله برنامه‌ریزی و کنترل که مرتبط با تصمیم‌گیری‌های اساسی می‌باشد وجود دارد؛ لذا با توجه به مطالعه فرکاندوست حقیقی و صیادی (۱۳۸۸) وجود اطلاعات صحیح و به موقع جهت تصمیم‌گیری‌های مدیریتی ضروری و لازم می‌باشد. بخش مهمی از این اطلاعات که جنبه مالی دارد، محصول سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری است.

سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری از هدر رفتن منابع اقتصادی در فعالیت‌های اقتصادی از جمله تصمیم‌گیری در سرمایه‌گذاری در محصول عذاب از طریق ارائه اطلاعات به موقع و صحیح جلوگیری می‌کند، چرا که این اطلاعات به موقع و صحیح که در واقع خروجی‌های سیستم محسوب می‌شوند، خود مبنای تصمیمات مهم در جهت سرمایه‌گذاری و استفاده از منابع محدود قرار می‌گیرند. تغییرات بسیار گسترده در ساختارهای بخش کشاورزی بخصوص در دهه‌های اخیر، ضرورت دسترسی به اطلاعات مالی دقیق‌تر و کامل‌تر این صنعت را افزایش داده است. تجزیه و تحلیل وضعیت مالی و عملکرد مالی عملیات کشاورزی و تکنیک‌ها و ابزارهای دستیابی به آن، از جمله مواردی است که بسیاری از تصمیمات بلندمدت و کوتاه‌مدت در زمینه تولیدات کشاورزی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

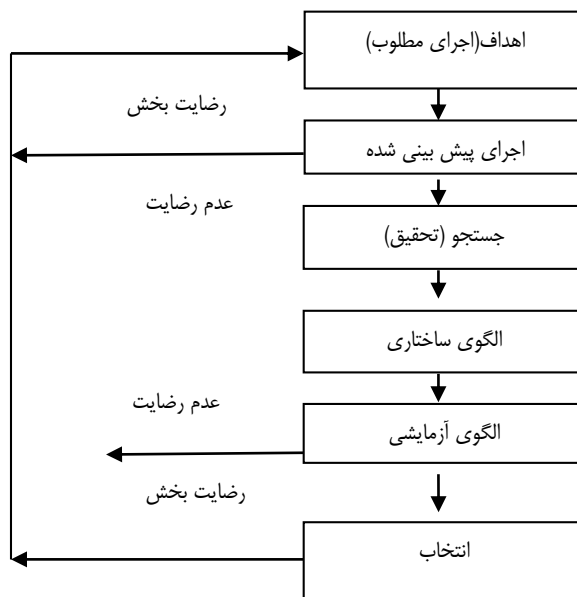
۲- اطلاعات حسابداری و نقش آن در اقتصاد

حسابداری زائیده محیط اقتصادی است یعنی عوامل و مؤلفه‌های اقتصادی در پیدایش حسابداری مؤثر بوده‌اند مثلاً در سیستم عشیرتی و جمع‌آوری غله و آذوقه حسابداری به معنای مباشر سلطان در شمارش اموال خزانه و نظام سرمایه‌داری، حسابداری به مفهوم بسی فراتر که امروزه شناخته شده تلقی می‌شود، لذا نمی‌توان در یک محیط اقتصادی عقب‌مانده انتظار ظهور حسابداری پیشرفته را داشت (بخشانی، ۱۳۹۶).

توسعه قلمرو حسابداری در اقتصاد در ابتدا با بذل توجه بیش از اندازه به معیارهای تولید فیزیکی و مادی همراه بود و در نظام حساب‌ها، تنها متغیرهای اقتصادی مورد توجه قرار می‌گرفتند؛ لیکن به تدریج که زبان‌های ناشی از رشد اقتصادی ظاهر گردید، دیگر محصولات ناخالص ملی به عنوان معیار سنجش رفاه اهمیت خود را از دست داد زیرا رفاه اقتصادی به تنهایی هدف نیست و چنانچه نتواند به اعتلای رفاه اجتماعی انسان بینجامد، اساس آن زیر سؤال و تردید خواهد رفت. از نظر حسابداری، یکی از مشکلات و موانع پیشرفت‌های اقتصادی، کنترل اقتصاد توسط بخش دولتی است؛ چرا که این بخش معمولاً نمی‌تواند مدیریت مناسبی را در حوزه اقتصاد ایفا کند. همچنین یکی از عوامل اصلی مورد نیاز برای رشد اقتصادی که اکثراً به آن اذعان دارند لزوم کوچکتر شدن بخش دولتی است تا از این طریق بتوان سطح کارایی پایین در کشور را در استفاده از منابع افزایش داد (بخشانی، ۱۳۹۶).

۳- الگوی تصمیم‌گیری و نقش اطلاعات حسابداری در آن

تصمیم‌گیری به زبان ساده، انتخاب یک راه از میان راه‌های مختلف است (الوانی، ۱۳۶۷). الگوی تصمیم‌گیری آن است که از واقعیت گرفته شده و روابط بین متغیرها را نشان می‌دهد و می‌توان از آن برای پیش بینی در تصمیم‌گیری استفاده کرد (طاهری، ۱۳۷۰). الگوی تصمیم‌گیری معمولاً توصیف رویه‌ای است که براساس آن اتخاذ تصمیم می‌شود (شباهنگ، ۱۳۶۵). یک الگوی کلی که برای تصمیم‌گیری انتخاب گردیده و بر استفاده از اطلاعات حسابداری در این مدل تأکید می‌گردد، به شکل نمودار شماره ۱ است:



نمودار شماره ۱: الگوی تصمیم‌گیری (طاهری، ۱۳۷۰)

این الگوی عمومی تصمیم‌گیری دارای ۶ مرحله است؛ در مرحله اول اهداف تصمیم‌گیرنده تعیین می‌شود. تصمیم‌گیرنده برای استفاده از الگو باید هدف نهایی خود را بشناسد. در مرحله دوم راه حل‌های متفاوتی که برای رسیدن به هدف تعیین شده و انجام آنها امکان‌پذیر است پیش‌بینی می‌گردد، این امر مستلزم بررسی مرتب عمل و اجرای پیش‌بینی شده است. اگر اجرا از سطح پیش‌بینی فراتر شده باشد ممکن است تصمیم‌گیرنده سطح هدف مورد نظر را افزایش دهد و هدف مطلوب‌تری را در نظر بگیرد و اگر در حدود انتظار باشد برای رسیدن به هدف تعیین شده کوشش کند. اگر عمل و اجرا از سطح مورد انتظار کمتر باشد تصمیم‌گیرنده در مرحله سوم که دشوارترین مرحله در کل فرایند تصمیم‌گیری است روش‌های دیگری را برای عمل و اجرا جستجو می‌کند تا شاید فرصت بهتری برای رسیدن به هدف تعیین شده به دست آورد. این جستجو برای سایر روش‌های عملکرد و اجرا نیاز به کسب اطلاعات درباره موقعیت‌ها و محیط‌های آتی را آشکار می‌سازد. در مرحله چهارم تصمیم‌گیرنده برای انتخاب استراتژی مناسب از میان استراتژی‌های مختلف، یک الگو می‌سازد. که آن، اثرات استراتژی‌های مختلف را بر معیارهایی که در قالب اهداف بیان شده‌اند و در محیط‌های متفاوتی که ممکن است رخ دهد، پیش‌بینی می‌کند. او در مرحله پنجم الگویی مورد آزمایش واقع می‌شود تا مشخص شود که وقتی تصمیم‌گیرنده عملیات را اجرا می‌کند آیا الگو می‌تواند پیش‌بینی‌های لازم را انجام دهد یا خیر؟ اگر نتیجه آزمایشی که از الگو به دست می‌آید رضایت‌بخش باشد مرحله ششم یعنی انتخاب انجام می‌گردد (طاهری، ۱۳۷۰).

حال اطلاعات حسابداری در کدام مراحل از این الگوی عمومی تصمیم‌گیری کاربرد دارد؟ پاسخ این است که از آن در تمام مراحل استفاده می‌شود؛ اما کاربرد آن در مراحل ۲، ۴ و ۶ اساسی است. ابتدا بهتر آن است ماهیت اطلاعات مشخص گردد.

۴- نقش اطلاعات و ارقام حسابداری در رغبت به سرمایه‌گذاری در میوه‌عنان

اطلاعات حسابداری که به تصمیم‌گیرندگان برون سازمانی ارائه می‌شود در قالب گزارش‌ها و صورت‌های مالی است که شامل صورت حساب سود و زیان، ترازنامه و صورت جریان وجوه نقد است که به دلیل عدم نقش استفاده‌کنندگان در تهیه این گزارشات، مجامع دولتی و مؤسسات علمی و حرفه‌ای حسابداری، واحدهای گزارشگر را به رعایت اصول و استانداردها موظف می‌کنند، تا استفاده‌کنندگان با اعتماد کامل این نوع و اطلاعات و گزارش‌ها را برای تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار دهند (طاهری، ۱۳۷۰).

اطلاعات حسابداری به گونه‌ای تهیه و ارائه می‌گردد که برای استفاده‌کنندگان با دانش متعارفی از حسابداری قابل فهم باشد اما ویژگی قابل فهم بودن با دانش استفاده‌کنندگان از اطلاعات حسابداری نیز رابطه دارد، یعنی به موازات افزایش دانش حسابداری، استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری برای آنها قابل فهم‌تر خواهد بود و بهتر می‌توانند در تصمیم‌گیری از آن استفاده کنند.

ویژگی های کیفی اولیه (اصلی) شامل ویژگی مربوط بودن و ویژگی قابلیت اتکاست؛ مربوط بودن یکی از ویژگی های مهم اطلاعات حسابداری است. اطلاعاتی مربوط محسوب می شود که در تصمیم گیری ها مؤثر باشد و بر نوع تصمیمی که استفاده کنندگان اتخاذ خواهند کرد، تأثیر گذارد. ویژگی قابلیت اتکا به اعتماد و اتکایی که استفاده کنندگان می توانند بر اندازه گیری های گزارش شده در اطلاعات حسابداری داشته باشند، اشاره دارد. چنانچه اطلاعات ارائه شده براساس شواهد و مدارک عینی و قابل اثبات انجام شود، قابلیت اتکا خواهد داشت. باید توجه داشت که بین این دو ویژگی رابطه معکوس وجود دارد، بدین معنی که کوشش در جهت ارائه اطلاعات هرچه مربوط به مستلزم کاستن از قابلیت اتکای آن اطلاعات است؛ حتی در پاره ای موارد لازمه ارائه اطلاعات صرفاً مربوط، فدا کردن و نادیده گرفتن قابلیت اتکای اطلاعات است (هندریکسون، ۱۹۸۲).

ویژگی های به موقع بودن، ارزش بازخورد و ارزش پیش بینی ویژگی های فرعی مربوط بودن است. اطلاعات حسابداری نمی توانند با تصمیم گیری مربوط باشد مگر اینکه به موقع باشد یعنی در زمان مناسب در دسترس تصمیم گیرندگان قرار گیرد زیرا بسیاری از انواع اطلاعات، به ویژه اطلاعات حسابداری، نسبت به گذشت زمان حساسیت زیادی دارند و به سرعت ارزش خود را از دست می دهند. ارزش بازخورد به کیفیت اطلاعات که استفاده کنندگان را قادر می سازد تا انتظارات با پیش بینی های قبلی را تأیید یا تصحیح کند اشاره دارد. ارزش پیش بینی به کیفیت اطلاعات که به استفاده کنندگان کمک می کند تا احتمال درستی پیش بینی تصمیمات گذشته با حال را افزایش دهند اشاره دارد.

اهمیت به این مفهوم بکار می رود که اطلاعات حسابداری باید به صورت خلاصه از انبوه اطلاعات، استخراج و ارائه گردد به نحوی که برای استفاده کنندگان بامعنا باشد. اطلاعات بیش از اندازه مانند اطلاعات خیلی کم، می تواند استفاده کنندگان را به اشتباه اندازد زیرا اگر اطلاعات بیش از حد ارائه شود اطلاعات مرتبط با تصمیم گیری در میان انبوه اطلاعات گم خواهد شد و استفاده کنندگان تصمیم گیری صحیحی انجام نخواهند داد. به عبارت دیگر، به همان گونه که اطلاعات کم موجب می گردد که پیش بینی و تصمیم گیری صحیحی انجام نگردد همچنین اطلاعات با جزئیات زیاد و غیرمهم، تصمیم گیری را مشکل خواهد کرد بنابراین اهمیت، محدودیتی را ایجاد می کند که چه اطلاعاتی باید افشا گردد.

قابل مقایسه بودن به این معناست که اطلاعات تهیه شده در یک شرکت یا شرکت های متفاوت براساس یک نوع اصول، روش های حسابداری، طبقه بندی، نحوه افشای حقایق و غالباً در یک چارچوب مشابه ارائه شود تا خصوصیات مشابه آنها مقایسه آنها را امکان پذیر سازد.

صحیح بودن به معنای ارائه واقعیات در قالب کمیت های قابل اندازه گیری با دقت کافی است. برای این کار لازم است که حسابداران بدانند چه چیزی را اندازه گیری می کنند و بعد روش اندازه گیری را انتخاب کنند که نشاندهنده موضوعی باشد که اندازه گیری می شود. از این جهت برای کسب قابل اعتماد بودن ارقام ارائه شده، حسابداران ناچارند که به مفهوم واقعیت یا وجود خارجی رجوع نمایند تا روش های جاری را مستدل نمایند و یا ادعا کنند که اصول و روش های مشخصی نسبت به سایر اصول، اولویت دارد (طاهری، ۱۳۷۰).

بدون تردید یکی از مهمترین ویژگی های کارایی بازار سرمایه شفافیت اطلاعاتی است در یک بازار سرمایه کاراً اطلاعات راجع به اوراق بهادار عموماً و سهامی که در آن مورد معامله قرار می گیرند خصوصاً می بایست به صورت صحیح، به موقع و یکسان در اختیار همگان قرار گیرد تا سرمایه گذاران با کسب اطلاعات جامع در مورد سهامی که تصمیم به خرید و فروش آن دارند و درباره تعیین ارزش معاملاتی آن اتخاذ تصمیم نمایند. اطلاعاتی که بایستی دقیق، جامع و بهنگام باشد. ارسال اطلاعات راجع به شرکت ها به صورت کلی و اجمالی قطعاً ابزار مناسبی را جهت تصمیم گیری سرمایه گذاران فراهم نمی سازد زیرا سرمایه گذاران علاقه مند هستند نتایج ناشی از عملکرد ماه های گذشته به ویژه تأثیرات ناشی از برنامه ها و اهداف آتی را در قالب اعداد و ارقامی که قابل تجزیه و تحلیل باشند مورد بررسی قرار دهند (بخشانی، ۱۳۹۶). بدون شک رسالت حسابداری در ایجاد بازار سرمایه کاراً که نهایتاً منجر به اشتغال در جامعه خواهد شد مؤثر است.

ایجاد نظام های انفورماتیک بخصوص نظام های مالی از جمله وظایف حسابداران است. در حالی که در گذشته رقابت هایی بین متخصصین پژوهش عملیاتی، علوم کامپیوتری و حسابداران وجود داشته به نظر می رسد که مقدار قابل ملاحظه ای اطلاعاتی که در موسسات ایجاد و مبنای تصمیم گیری قرار می گیرد دارای اساس مالی است.

این خصیصه در کشورهای در حال توسعه بیشتر به چشم می خورد. زیرا نقش مدیریت و نظام های انفورماتیک آنقدر جامع نیستند که بتوانند از اطلاعات غیرمالی در تصمیم گیری های خود استفاده نمایند. در بسیاری از موارد مدیران در کشورهای در حال توسعه فقط در صورت الزام تکلیف به سیستم های اطلاعاتی توجه می کنند. به نظر می رسد که حسابداران بنابر اقتضای حرفه و تجربه خود بهتر بتوانند نقش رهبری در ایجاد نظام های انفورماتیک مالی و غیر مالی را که لازمه شرایط توسعه اقتصادی است بر عهده بگیرند زیرا نظام های حسابداری اثربخش به گزارش دهی مربوط، قابل اتکا و به موقع می پردازد و به کشورها در موارد زیر کمک می کند (فرهادی، ۱۳۸۸):

استفاده از منابع موجود برای بهبود سطح زندگی؛

جلوگیری از هدر رفتن تلاش ها و کاهش ضایعات، سرقت و سایر زبان های اقتصادی؛ پاسخ گویی در مقابل سرمایه گذاری های داخلی و خارجی و جذب سرمایه گذاران و پاسخ گویی نسبت به درآمد دولت از محل مالیات ها و منابع دیگر.

در بیشتر اقتصادهای در حال توسعه، حسابداری هنوز در حد وظیفه ابتدای خود یعنی نگهداری اطلاعات تاریخی برای تنظیم صورت های مالی باقی مانده است و به عنوان ابزار مدیریت برای مقایسه، ارزشیابی و تصمیم گیری در خصوص رویدادهای اقتصادی به کار گرفته نمی شود. شاخصه های دیگری از حسابداری همچون حسابداری بهای تمام شده و حسابداری مدیریت در زمینه بهبود و بهره وری در تولید، تعیین سیاست قیمت گذاری، تخصیص مناسب هزینه ها، بهره برداری مطلوب از انواع ماشین ها، سوددهی عوامل تولید، تصمیم گیری در شرایط اطمینان و نبود اطمینان و ... به برنامه توسعه و اقتصاد کمک می کند.

از عوامل منفی بر توسعه اقتصادی می توان به این عوامل اشاره نمود:

تأثیر تورم بر اطلاعات اقتصادی،

نبود جایگاه مناسب استانداردهای ملی حسابداری،

نبود توجه و استفاده نکردن از مباحث و تکنیک های روز حسابداری،

اطلاع نداشتن مدیران از ارزش اطلاعات حسابداری،

نبود توجه جدی دولت به اطلاعات حسابداری،

ارائه نشدن اطلاعات درست و به موقع،

نبود آموزش تکنیک ها و مباحث روز حسابداری در دانشگاه ها،

کم رنگ بودن نقش مجامع حرفه ای در حسابداری ایران،

عدم رقابت بین موسسات بازرگانی، عدم رقابت بین موسسات بازرگانی، اقتصاد نامتعادل (بخشانی، ۱۳۹۶).

با مدنظر قرار دادن عوامل مذکور و توضیحات بیان شده رسالت حسابداری و نقش اطلاعات آن در ایجاد بازار سرمایه کاراً که نهایتاً منجر به ترغیب سرمایه گذاران و اشتغال در جامعه خواهد شد، محسوس می باشد.

حال بعد از توضیحات مبنی بر نشان دادن اهمیت حسابداری و نقش اطلاعات آن بر تصمیم گیری های اقتصادی سرمایه گذاران، در ادامه به سرمایه گذاری محصول استراتژیکی منطقه استان خراسان جنوبی موردی عتاب پرداخته می شود تا بدین ترتیب مشخص شود به صورت جزئی و خرد، حسابداری می تواند بر محصول عتاب و سرمایه گذاری در آن نقش بسزایی داشته باشد. عتاب یکی از محصولات باغی ایران است، که با توجه به قدمت کشت آن در مقایسه با بسیاری از محصولات باغی رایج در کشور، سهم کمتری از فناوری نوین را داشته و تولید آن عمدتاً بر دانش بومی متکی بوده است. استان خراسان جنوبی با دارا بودن ۹۸ درصد سطح زیر کشت عتاب به عنوان اولین تولید کننده عتاب در کشور مطرح است؛ بهبود وضعیت تولید عتاب نقش مهمی در اقتصاد و درآمد روستاییان خراسان جنوبی ایفا می کند، اما به دلیل عدم بهره وری کافی از امکانات موجود و پایین بودن اطلاعات بهره برداران، از چگونگی کاهش ضایعات این محصول، درآمد ناشی از آن در سطح پایینی قرار دارد (غوث، ۱۳۹۲).

آمار و اطلاعات خاص و مستندی در خصوص میزان تجارت ملی و بین المللی عتاب وجود ندارد، ولی به طور کلی حجم تجارت جهانی گیاهان دارویی از ۶۰ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۶ به ۱۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ افزایش یافته است. در حال حاضر بیشتر عتاب تولیدی جهان در کشورهایی مانند چین و هندوستان تولید می شود که به هیچ عنوان کیفیت عتاب تولیدی ایران به ویژه عتاب منطقه خراسان جنوبی را ندارد. بنابراین شرایط برای حضور موفق در بازارهای بین المللی به ویژه بازار کشورهای حاشیه خلیج فارس، آسیای میانه و کشورهای هم جوار از جمله ترکیه و عراق فراهم می باشد (میرحیمی و عمویی، ۱۳۹۶).

۵- نتیجه گیری

با توجه به محدودیت منابع و اهمیت جلوگیری از اتلاف منابع به ویژه در کشورهای در حال توسعه، ارزیابی طرح های سرمایه گذاری از سه دیدگاه فنی، مالی و اقتصادی امری ضروری است. نظر به نیاز روز افزون جامعه به استفاده دارویی، تنقلاتی و غذایی از عتاب بصورت خام و فرآوری شده، بازاریابی و استمرار سودآور فروش در بازارهای داخلی و بین ملی تضمین شده است. کشت و پرورش عتاب، کسب و کاری تولیدی است که در صورت تولید به موقع، حفظ کمیت و کیفیت مناسب و همچنین ایجاد شرایط مناسب برای بهره برداری، اقتصادی خواهد بود و باعث استفاده بهینه از آن ها در جامعه و فراهم شدن زمینه مناسب برای صادرات می گردد. از دیدگاه حسابداری با توجه به مطالعات صورت گرفته و مطالب مطروحه، پیشنهاداتی به قرار زیر جهت بهبود فرصت های سرمایه گذاری ارائه می گردد؛ ۱- خام فروشی به حداقل برسد؛ ۲- بسته بندی با ظاهری مناسب در نظر گرفته شود؛ ۳- میوه، برگ، هسته، پوست و چوب آن فرآوری گردد؛ ۴- صنایع تبدیلی ایجاد و گسترش یابد؛ ۵- محصول به صورت مناسب قیمت گذاری گردد؛ ۶- سطح زیر کشت محصول افزایش یابد؛ ۷- محصول به سایر کشورها صادر شود؛ ۸- محصول مورد

بازاریابی قرار گیرد؛ آموزش های فنی و حرفه ای تولید عنباب توسعه یابد؛ ۹- فرآوری عنباب به صورت داروی گیاهی افزایش و توسعه یابد و ۱۰- در باغات عنباب سیستم حسابداری بهای تمام شده مستقر شود و کنترل های داخلی اعمال گردد.

مراجع

۱. الوانی، مهدی. (۱۳۷۶). مدیریت عمومی، نشر نی.
۲. بخشانی، صفیه. (۱۳۹۶). نقش حسابداری و حسابرسی در توسعه اقتصادی، مجله مدل ها و تکنیک های کمی در مدیریت، دوره دوم، شماره اول، ۱ - ۷.
۳. تقوی، مهدی؛ شاهوردیانی، شادی (، ۱۳۸۹) سرکوب مالی و رشد توسعه اقتصادی، مجله مهندسی مالی و مدیریت پرتفوی، شماره ۴، ۱۹۷ - ۲۱۴.
۴. ثقفی، علی. (۱۳۸۱). مجموعه مقالات اولین سمینار حسابداری ایران، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران.
۵. حاجی میررحیمی؛ داوود؛ عمویی، علی محمد. (۱۳۹۶). بسته کارآفرینی ترویج کشت و پرورش عنباب. انتشارات اسرار علم، تهران.
۶. حساس یگانه، یحیی. (۱۳۶۷). سیستم حسابداری صنعتی واحدهای تولیدی در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده اقتصاد و کشاورزی، پیشگفتار.
۷. شباهنگ، رضا. (۱۳۸۲). تئوری حسابداری، سازمان حسابرسی، تهران، جلد اول، چاپ دوم.
۸. شباهنگ، رضا. (۱۳۶۵). حسابداری مدیریت، سازمان حسابرسی.
۹. شریفی، محسن. (۱۳۷۲) سیستم های حسابداری و توسعه اقتصادی، بررسی های حسابداری، سال اول، شماره ۴، ۳۷ - ۴۸.
۱۰. طاهری، محمدرضا. (۱۳۷۰). نقش اطلاعات حسابداری در تصمیم گیری، دانش مدیریت، دوره ۱۳، ۲۱-۲۸.
۱۱. غوث، کمال. (۱۳۹۲). تولید زرشک، زعفران و عنباب بر پایه دانش بومی و نگاهی به پرورش عنباب در سایر کشورها. انتشارات فکریکر، تهران.
۱۲. فرقاندوست حقیقی، کامبیز؛ صیادی، محمد. (۱۳۸۸). بررسی استفاده از حسابداری و روش های آن در خصوص محصولات کشاورزی (مطالعه موردی: قارچ خوراکی). فصلنامه پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی. شماره ۳. پ ۱۴۸-۱۱۷.
۱۳. فرهادی، وحید. (۱۳۸۸). نقش حسابداری در اقتصاد ایران، ماهنامه اتاق بازرگانی و صنایع معادن جمهوری اسلامی ایران.

بررسی ارتباط بین عناصر سرمایه فکری، عملکرد سازمانی و

رضایت‌مندی مشتریان

(مطالعه موردی سازمان تأمین اجتماعی استان سیستان و بلوچستان شعبه یک زاهدان)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۲/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۳۰

کد مقاله: ۶۵۰۱۶

مجید جامی^۱، رضوانه کوچک‌زایی^۲، بهنام مرادخانی ملال^{۳*}

چکیده

سرمایه فکری به‌عنوان مؤلفه اساسی در هر سازمانی می‌باشد که می‌تواند برای ایجاد ثروت به کار گرفته شود و نیز در ایجاد عملکرد برای سازمان‌ها نقش اساسی داشته باشد و با ایجاد نظامی برای به‌کارگیری اطلاعات مربوط به اندازه‌گیری عملکرد سازمان، از طریق به‌کارگیری نتایج ارزیابی عملکرد در تعیین اهداف، تخصیص منابع و آگاهی دادن به مدیران برای حفظ یا تغییر خط‌مشی فعلی به اهداف سازمان دست پیدا نمایند. لذا در مطالعه حاضر به بررسی ارتباط بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی و رضایت‌مندی مشتریان پرداخته شده است. تحقیق به لحاظ هدف از نوع مطالعات کاربردی و به لحاظ روش تحقیق از نوع مطالعات توصیفی-پیمایشی می‌باشد. از بین کلیه کارشناسان و مسئولین سطوح مختلف سازمان تأمین اجتماعی سیستان و بلوچستان شعبه یک زاهدان، تعداد ۲۶ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری ساده انتخاب شدند. نتایج نشان می‌دهد که بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: سرمایه‌های فکری، عملکرد سازمانی، رضایت مشتری

۱- دکتری حسابداری، سازمان تأمین اجتماعی، شعبه یک زاهدان

۲- کارشناس ارشد حسابداری، دانشکده حسابداری و مدیریت، موسسه آموزش عالی هاتف، زاهدان

۳- کارشناس ارشد حسابداری (مریی)، دانشکده حسابداری و مدیریت، موسسه آموزش عالی هاتف، زاهدان (مسئول مکاتبات)

behnammoradkhany@yahoo.com

۱- مقدمه

با وقوع انقلاب فناوری اطلاعات و پیشرفت سریع فناوری از دهه ۱۹۹۰، الگوی رشد اقتصاد جهانی تغییر اساسی کرده است. در اقتصاد جهانی امروزه دانش به عنوان مهم ترین سرمایه، جایگزین سرمایه های مالی و فیزیکی شده است. امروزه دارایی های مشهود کلید موفقیت سازمان ها نیست بلکه دارایی های نامشهود و سرمایه فکری و مدیریت این سرمایه هاست که مزیت رقابتی برای شرکت ها ایجاد کرده و رمز کامیابی آن ها محسوب می شود. جهانی شدن بازارها، پیشرفت سریع تکنولوژی، کوتاه شدن چرخه عمر محصول و تغییرات سریع در خواسته ها و نیازهای مشتریان شرکت ها را بر آن داشته تا با افزایش خلاقیت در تولید محصولات جدید و بهبود عملکرد در تأمین نیازها و خواسته های مشتریان از رقبا خود پیشی بگیرند. در این راستا سرمایه فکری به عنوان مجموعه دارایی های دانشی شرکت عاملی در جهت بهبود عملکرد سازمان ها محسوب می شود. ناآگاهی از سرمایه فکری موجب عدم توجه کافی مدیریت به آن خواهد شد که این عدم بهره برداری کامل از ارزش افزوده قابلیت ها را در پی دارد. سرمایه فکری، موضوع جدیدی است که به لحاظ نظری در چندساله اخیر در سطح جهانی مطرح شده است. اما از آنجایی که منبعی پر ارزش برای سازمانها به حساب می آید، رشد و توسعه بسیار بالایی داشته است. این منبع نامشهود به عنوان یکی از ارزش افزاینده ترین منابع شرکتها می باشد. از این رو، امروزه ضرورت توسعه و مدیریت سرمایه فکری، به یک الزام جدی در عرصه ی کسب و کار تبدیل شده است. به تعبیری ساده شاید بتوان سرمایه فکری را بسته ای دانشی تشکیل شده از مجموعه منابعی نامشهود و پنهان، اصول، فرهنگ، الگوهای رفتاری، قابلیت، شایستگی ها، ساختارها، ارتباطات، فرآیندها و پردازش های منتج از دانش، به حساب آورد. اساس دانش برپایه ی برداشت های ذهنی استوار است. در یک تعریف ساده، سرمایه فکری عبارت است از تفاوت بین ارزش بازاری و ارزش دفتری دارایی های یک سازمان. در تعریفی دیگر، از سرمایه فکری بعنوان همه فرآیندها و دارایی های نام برده می شود که در ترازنامه منعکس نمی شوند. متأسفانه هیچ تعریف جهان شمولی از سرمایه های فکری وجود ندارد. سرمایه فکری نیز دارای اجزای یکسانی می باشد. در یک طبقه بندی ساده، این اجزا عبارتند از: سرمایه انسانی، سرمایه سازمانی و سرمایه رابطه ای.

۲- بیان مساله

در عصر حاضر سازمان ها با محیطی رو به رو هستند که مشخصه آن افزایش پیچیدگی، جهانی شدن و پویایی است. بنابراین سازمان ها برای استمرار و استقرار خود با چالش های نوینی مواجه هستند که برون رفت از این چالش ها مستلزم توجه بیشتر به توسعه و تقویت مهارت ها و توانایی های درونی است که این کار از طریق مبانی دانش سازمانی و روش هایی صورت می گیرد که سازمان از آن ها برای رسیدن به عملکرد بهتر در دنیای کسب و کار استفاده می نماید. با پیشرفت سریع تکنولوژی برتر و به ویژه در زمینه های ارتباطات و کامپیوتر و مهندسی بیولوژی و از دهه ۷۰ الگوی رشد اقتصادی جهان به طور اساسی تغییر کرد و به دنبال آن، دانش به عنوان مهم ترین سرمایه جایگزین سرمایه های پولی و فیزیکی شد. در واقع سازمان ها بایستی به هر طریق که شده به فکر افزایش سرمایه های نامشهود خود و مدیریت این سرمایه ها بر آینده باشند تا بتوانند دوام و موفقیت آینده خود را در بازار رقابتی تضمین کنند. در این میان سرمایه فکری به کمک سازمان ها می آید که سرمایه فکری دارای سه عنصر اصلی شامل سرمایه انسانی، سرمایه رابطه ای، سرمایه ساختاری می باشد. همچنین بقاء و تداوم فعالیتهای سازمان ها و مؤسسات به چگونگی عملکرد کارکنان بستگی دارد. در هر اداره ای نقش نیروی کار در تمام عرصه های فعالیت مهم شناخته شده است، بنابراین مهمترین مؤلفه کار و فعالیت انسانها هستند که تصمیمات را اتخاذ می کنند، سپس آن را به اجرا درمی آورند و بر پایه آنها تداوم فعالیت های آینده را پیش بینی میکنند. شواهد تجربی نشان می دهد زمانی که عملکرد کارکنان پایین باشد مشکلات بسیاری در سازمان ها و ادارات به وجود می آید، بنابراین در حیطه مشاغل گاهی فرصت ها به گونه ای فراهم میشوند که فرد بتواند اولویت های شغلی خود را بدون تغییر مسیرهای شغلی خود بیان کند (دیویس، ۱۳۷۶). در جوامع دانش محور کنونی نقش و اهمیت بازده سرمایه فکری به کار گرفته شده در قابلیت سودآوری پایدار و مستمر شرکتها بیش از بازده سرمایه مالی به کار گرفته شده است (رستمی و سراجی، ۱۳۸۴). در اقتصاد دانش محور سرمایه فکری بخش مهمی از ارزش شرکتها محسوب میشود. توانایی برای مدیریت و کنترل سرمایه فکری مستلزم این است که شرکتها بتوانند سرمایه فکری را شناسایی، اندازه گیری و گزارش کنند (میرکویسترا و همکاران، ۲۰۰۱).

۳- مبانی نظری

شرایط خاص اقتصادی حاکم بر جهان، باعث گردیده تا مزیت رقابتی شرکتها دیگر بر پایه ی دارایی های مشهود آنها نباشد. آن چیزی که امروزه شرکتها را در صحنه ی اقتصاد کنونی رقابت پذیر می نماید دارایی های نامشهود و به عبارتی سرمایه فکری آنها است (امیرکبیری و شیخی، ۱۳۹۱). نخستین تلاش های مرتبط با مفاهیم سرمایه فکری مرهون مطالعات فریتز مچلاپ در

سال ۱۹۶۲ میلادی است اما به لحاظ تاریخی ابداع مفهوم سرمایه فکری به سال ۱۹۶۲ میلادی، اقتصاددانی به نام جان کنت گالبرایس نسبت داده می‌شود. هر چند در این میان نباید تلاش‌های جمیع تابین در نیمه دوم قرن گذشته را نیز فراموش کرد که برای اولین بار مدل مبتنی بر نسبت او "کیوتابین" توانست ابزاری را در اختیار سازمان‌ها قرار دهد تا عملکرد اثر بخش سرمایه فکری سازمان را در مورد بررسی قرار دهند در نتیجه این تلاش‌ها ادبیات سرمایه فکری در مسیر توسعه سازمانی قرار گرفت. واژه سرمایه فکری اولین بار در سال ۱۹۶۹ توسط جان کنت مطرح شد (بانتیس^۱، ۱۹۹۸). سیستم‌های طبقه بندی مختلفی در مورد سرمایه فکری بیان شده است. بروکینگ ۱۹۹۶ سرمایه فکری را شامل چهار جزء اصلی می‌داند: دارایی‌های بازار، دارایی‌های انسانی، دارایی‌های با ویژگی فکری و دارایی‌های زیر بنایی (بروکینگ^۲، ۱۹۹۶). روس ۱۹۹۷ معتقد است سرمایه فکری از یک بخشش فکری یعنی سرمایه انسانی و یک بخش غیرفکری یعنی سرمایه ساختاری تشکیل شده است (روس^۳، ۱۹۹۷). به نظر بونیتس ۱۹۹۹ سرمایه فکری مفهومی است که تمام دارایی‌های نامشهود و نیز روابط داخلی آن‌ها با همدیگر را دسته بندی می‌کند (بانتیس^۴، ۱۹۹۹). استوارت ۱۹۹۹ سرمایه فکری را به سرمایه انسانی، سرمایه ساختاری و سرمایه مشتری تقسیم نمود (استوارت^۵، ۱۹۹۹). جامعه آینده جامعه ای دانش محور است که در آن ذخیره و کاربرد دانش پایه رشد اقتصادی و انباشت سرمایه است. صنایع در چنین جامعه ای برای کسب مزیت رقابتی شان بر مدیریت دانش و یکپارچه سازی آن اتکا می‌کنند نه بر عناصر محصولات صنعتی. در عصری که اطلاعات و دانش اهمیت چندانی پیدا کرده است سرمایه فکری به عنوان یک عامل تولید ثروت در مقایسه با سایر دارایی‌های مشهود و فیزیکی، ارجحیت بیشتری پیدا می‌کند و دارایی‌های فکری و بخصوص سرمایه‌های انسانی جزو مهم‌ترین دارایی‌های سازمانی محسوب می‌شوند و موفقیت بالقوه سازمان‌ها ریشه در قابلیت‌های فکری آن‌ها دارد. بعد سازمانی در سرمایه فکری بصورت سرمایه سازمانی (ساختاری) تعریف می‌شود. سرمایه سازمانی به صورت مجموع داراییهایی تعریف میشود که توانایی خلاقیت سازمان را ممکن میسازد. ماموریت شرکت، چشم انداز، ارزش‌های اساسی و استراتژی‌ها و سیستم‌های کاری و فرآیندهای درونی یک شرکت می‌تواند در زمره این نوع داراییها شمرده شود. سرمایه سازمانی یکی از اصول زیربنایی برای خلق سازمان‌های یادگیرنده است حتی اگر کارکنان یک سازمان دارای تواناییها و قابلیت‌های کافی و بالایی باشد اگر ساختار سازمانی از یک سری قوانین و سیستمهای ضعیفی تشکیل شده باشد نمی‌توان از این قابلیت‌ها و استعدادهای کارکنان برای خلق ارزش و داشتن عملکرد خوب سازمانی استفاده کرد. البته باید این نکته را خاطر نشان نمود که اگر سازمان سرمایه گذاری شدیدی بر روی تکنولوژی نماید ولی کارکنان توانایی استفاده از این تکنولوژی را نداشته باشند، این سرمایه گذاری و به تبع آن سرمایه سازمانی مفید و موثر نخواهد بود. سرمایه ساختاری (سازمانی) مانعی برای رقبا در بازار، ارتباط اجرایی، بهبود روند تجاری (تجارت الکترونیکی)، افزایش درآمد، کاهش هزینه و بهبود کیفیت ایجاد میکند. سرمایه ساختاری (سازمانی) به عنوان منبع هوشمندی رقابتی یک ابزار مشارکت داخلی، درون صنعت و بین المللی می‌باشد و چرخه تولید را کوتاه کرده و ظرفیت سازمان را افزایش می‌دهد. شرکت‌ها قادر به کاربرد سرمایه ساختاری (سازمانی) برای حفظ دانش و اطلاعات از اولویت‌های مشتری در سیستم‌های اطلاعات سازمانی می‌کوشد (افچه و قادر پور، ۱۳۸۹). به طور سنتی در بخش دولتی، عملکرد سازمانی بر ارائه خدمت متمرکز است و از طریق کارآمدی و اثربخشی سازمانی سنجیده می‌شود. اخیراً به دلیل تلاش‌های زیادی که برای اعمال اصلاحات صورت می‌گیرد، تشکیلات عملکرد سازمانی موضوع پژوهش‌های گسترده ای شده است. به طور کلی، ادبیات درباره عملکرد در چهار سطح بحث می‌کند:

فرد کارمند (ارزیابی عملکرد)؛ تیم یا گروهی کوچک (ارزیابی گروه)؛ برنامه (عملکرد برنامه)؛ سازمان (عملکرد سازمانی).

عناصر اصلی عملکرد سازمانی عبارت اند از: اثربخشی، بهره وری، ربط و امکان مالی [برای استمرار کار]. همه سازمان‌ها در تلاش اند که این عناصر را به نقطه حد تعادل درآورند. به عقیده دیلی، واسو و وینستین ۲۰۰۲، اینکه سازمان تا چه حدی مأموریتش را انجام دهد و به اهداف ارائه خدمت نائل شود، ملاکی برای سنجش همه چیز [همه ابعاد سازمان] است.

۴- پیشینه تحقیق

احمدی (۱۳۹۷)، به بررسی پژوهشی با عنوان بررسی عملکرد سازمانی و سرمایه فکری کارکنان شهرداری تهران پرداخت. تحقیق حاضر با هدف بررسی رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه فکری با عملکرد سازمانی کارکنان شهرداری تهران انجام شد. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری این تحقیق کارکنان شهرداری منطقه ۵ تهران میباشند. حجم نمونه با

- 1 Bontis
- 2 Brooking
- 3 Roos
- 4 Bonits
- 5 Stewart

استفاده از فرمول کوکران ۱۳۶ نفر تعیین شد. ابزار مورد استفاده پرسش نامه است که پایداری آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ مورد تایید قرار گرفت. داده ها از طریق آزمون همبستگی پیرسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و نتایج تحقیق نشان داد که بین سه مؤلفه انسانی، رابطه ای و ساختاری سرمایه فکری با عملکرد سازمانی کارکنان شهرداری منطقه ۵ تهران همبستگی مثبت و معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد.

چشمه علی و همکاران (۱۳۹۶)، به بررسی پژوهشی با عنوان تحلیل اثر سرمایه فکری بر عملکرد سازمانی با نقش میانجی مدیریت دانش در شرکت پایانه های نفتی ایران پرداختند. بر این اساس تحقیق حاضر با هدف شناسایی تأثیر ابعاد سرمایه فکری و مدیریت دانش و تأثیر آنها بر عملکرد سازمانی در شرکت پایانه های نفتی ایران انجام شده است. پژوهش حاضر از لحاظ روش، توصیفی تحلیلی و از لحاظ هدف، کاربردی است. جامعه آماری شامل کلیه مدیران، رؤسا و سرپرستان رتبه های بالای (۱۷) و پرسنل ستادی می باشد که در زمان تحقیق ۲۱۴ نفر بوده اند و به روش سرشماری انجام گرفته است. برای تحلیل داده ها از روش مدل سازی معادلات ساختاری استفاده شد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده ها نشان می دهد که مدل اصلی پژوهش از برازش مناسبی برخوردار است. در این مدل سرمایه انسانی و ساختاری و رابطه ای بر عملکرد سازمان تأثیر مثبت داشته و از سوی دیگر این اجزاء به طور غیر مستقیم با نقش میانجی مدیریت دانش بر عملکرد سازمان تأثیر مثبت دارند، که با نتایج به دست آمده میزان تأثیر هر یک از عوامل، مشخص و رتبه بندی شده و بر این اساس پیشنهاداتی مطرح شدند.

جوگان^۱ و همکاران (۲۰۱۶)، به بررسی پژوهشی با عنوان تأثیر سرمایه فکری بر عملکرد سازمانی پرداختند. هدف از این تحقیق، بررسی رابطه بین سرمایه فکری و عملکرد سازمانی در چهار شرکت در زمینه توزیع آب آشامیدنی بین سال های ۲۰۱۰ و ۲۰۱۴ می باشد. بر اساس اهداف تحقیق، چهار فرضیه تعیین شد و نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد که همه آنها درست بوده اند. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که بین سرمایه فکری و عملکرد سازمانی رابطه معناداری وجود دارد.

آسیائی^۲ و همکارش در سال ۲۰۱۵، به بررسی پژوهشی با عنوان یک دیدگاه چند بعدی از سرمایه فکری: تأثیر بر عملکرد سازمانی پرداختند. هدف این پژوهش، بررسی تجربی سرمایه فکری (IC) از دیدگاه چندبعدی و ارتباط آن با عملکرد سازمانی (OP) در شرکت های ثبت شده در شرکت های ایرانی است. یافته های پژوهش نشان می دهد که فرهنگ سازمانی نقش مهمی در توسعه سرمایه انسانی و سرمایه ساختاری ایفا می کند در حالیکه اعتماد یکی از عوامل مهم در همه مولفه های IC، یعنی سرمایه انسانی، ساختاری، رابطه ای و اجتماعی است. نتایج نیز حاکی از آن است که سرمایه گذاری در سرمایه انسانی، ساختاری و ارتباطی می تواند به طور بالقوه موجب بهبود عملکرد OP در شرکت های ثبت شده در شرکت های دولتی ایران شود.

۵- هدف تحقیق

بررسی ارتباط بین عناصر سرمایه فکری، عملکرد سازمانی و رضایت مندی مشتریان

۶- سوال تحقیق

عناصر سرمایه فکری چه تاثیری بر عملکرد سازمانی و رضایت مندی مشتریان دارد؟

۷- فرضیات تحقیق

فرضیه اول: بین سرمایه فکری و رضایت مشتری ارتباط معناداری وجود دارد.
فرضیه دوم: بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد.

۸- روش تحقیق

از آنجایی که هدف از این تحقیق تعیین ارتباط بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی و رضایت مندی مشتریان است. روش انجام تحقیق با توجه به موضوع و اهداف مورد تحقیق، توصیفی و از نوع همبستگی است و گردآوری داده ها به صورت میدانی و با استفاده از پرسشنامه و از لحاظ استفاده از نتایج، کاربردی خواهد شد.

۹- جامعه آماری و نمونه‌گیری تحقیق

جامعه بزرگترین مجموعه از موجودات است که در یک زمان، مطلوب ما قرار می‌گیرد و باید حداقل دارای یک صفت مشخص باشد. صفت مشخص، صفتی است که بین همه عناصر جامعه آماری مشترک و متمایز کننده‌ی جامعه‌ی آماری از سایر جوامع می‌باشد. اغلب محققان معتقدند که جامعه عبارت از همه‌ی اعضای واقعی یا فرضی که علاقه‌مند هستیم یافته‌های پژوهش را به آنان تعمیم دهیم. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کارشناسان سطوح مختلف سازمان تأمین اجتماعی سیستان و بلوچستان شعبه یک زاهدان است که بر اساس آمار موجود تعداد ۸۲ نفر به عنوان جامعه تحقیق در نظر گرفته شد. با توجه به اینکه جامعه آماری این تحقیق کلیه کارشناسان و مسئولین سطوح مختلف سازمان تأمین اجتماعی سیستان و بلوچستان شعبه یک زاهدان می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق را ۸۲ نفر در نظر می‌گیریم و با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه را محاسبه شد که برابر ۲۶ نفر تعیین گردید.

۱۰- روش تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات

در این تحقیق، به منظور گردآوری اطلاعات از شیوه‌ی کتابخانه‌ای و میدانی استفاده می‌شود. در این مرحله با استفاده از مطالعه کتب، مقالات، رساله‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی و ... مفاهیم مورد نیاز استخراج می‌شود. در مرحله دوم به منظور گردآوری داده‌های عددی و آماری از روش میدانی استفاده می‌شود. بدین صورت که با استفاده از ابزار پرسشنامه اقدام به گردآوری اطلاعات از جامعه آماری مورد مطالعه می‌شود و پس از نمره دهی به پاسخ‌های دریافتی، داده‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرد. در این تحقیق، ابزار جمع‌آوری اطلاعات در روش کتابخانه‌ای فیش برداری می‌باشد. بدین صورت که پس از مطالعه اسناد در دسترس همچون کتب، مقالات، رساله‌ها، پایگاه‌های اطلاعاتی و انتشارات آنلاین معتبر همچون SID, MAGIRAN, SCIEDIRECT, ELSEVIER, ... با استفاده از ابزار فیش برداری اقدام به برداشت و استخراج نکات مورد نظر شده است. در مرحله بعد که تحقیق وارد مرحله میدانی می‌گردد، از پرسشنامه به عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده می‌گردد که با توجه به متغیرهای موضوع و رابطه‌ی مؤلفه‌های تحقیق اقدام به جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز در تحقیق می‌شود. پرسشنامه مجموعه‌ای از سوال‌هاست که پاسخ دهنده با ملاحظه آنها پاسخ لازم را ارائه می‌دهد. این پاسخ‌ها داده مورد نیاز پژوهشگر را تشکیل می‌دهد. پرسشنامه به عنوان یکی از متداولترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات در تحقیقات پیمایشی، مجموعه‌ای از پرسش‌های هدف‌مدار است که با بهره‌گیری از مقیاس‌های گوناگون، نظر، دیدگاه و بینش یک فرد پاسخگو را مورد سنجش قرار می‌دهد. پس از این که پرسشنامه مورد نظر تنظیم و افراد نمونه انتخابی نیز مشخص گردیدند سپس نسبت به توزیع پرسشنامه اقدام می‌شود.

۱۱- آزمون فرضیات

جدول ۱: توصیف متغیر سرمایه فکری

تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار استاندارد	واریانس	چولگی	کشدگی
۲۶	۲/۴۲	۴/۱۳	۳/۳۴۹۳	۰/۴۷۶۱۱	۰/۲۲۷	۰/۱۵۸	-۱/۰۲۹

باتوجه به جدول ۱ مشاهده می‌شود که کمترین مقدار متغیر "سرمایه فکری" ۲/۴۲ و بالاترین مقدار آن ۴/۱۳، میانگین ۳/۳۴۹۳ و انحراف معیار ۰/۴۷۶۱۱ و واریانس آن ۰/۲۲۷ است. هم‌چنین از آنجایی که مقدار چولگی در بازه ی (-۳ و +۳) قرار دارد، بنابراین می‌توان گفت داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار هستند.

جدول ۲: توصیف متغیر عملکرد سازمان

تعداد	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف معیار استاندارد	واریانس	چولگی	کشدگی
۲۶	۱/۹۴	۴/۲۰	۳/۳۱۸۴	۰/۵۹۹۳۴	۰/۳۵۹	-۰/۹۶۳	۰/۳۲۵

باتوجه به جدول ۲ مشاهده می‌شود که کمترین مقدار متغیر "عملکرد سازمان" ۱/۹۴ و بالاترین مقدار آن ۴/۲۰، میانگین ۳/۳۱۸۴ و انحراف معیار ۰/۵۹۹۳۴ و واریانس آن ۰/۳۵۹ است. هم‌چنین از آنجایی که مقدار چولگی در بازه ی (-۳ و +۳) قرار دارد، بنابراین می‌توان گفت داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار هستند.

فرضیه اول: بین سرمایه فکری و رضایت مشتری معناداری وجود دارد.

H₀: به نظر می رسد بین سرمایه فکری و رضایت مندی مشتریان سازمان رابطه معناداری وجود ندارد.
H₁: به نظر می رسد بین سرمایه فکری و رضایت مندی مشتریان سازمان رابطه معناداری وجود دارد.

جدول ۳: ضریب همبستگی پیرسون فرضیه اول

		سرمایه فکری	سودآوری سازمان
سرمایه فکری	ضریب پیرسون	۱	۰,۴۵۴
	سطح معناداری		۰,۰۲۰
	تعداد	۲۶	۲۶
رضایت مندی مشتریان	ضریب پیرسون	۰,۴۵۴	۱
	سطح معناداری	۰,۰۲۰	
	تعداد	۲۶	۲۶

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می کنید، مقدار سطح معناداری فرضیه اول کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین بین سرمایه فکری و رضایت مشتری سازمان رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین می توان گفت که فرضیه اول تایید و فرض صفر آن رد می شود. مقدار و علامت ضریب این آزمون نیز جهت و قدرت رابطه را نشان می دهد. از آنجایی که علامت ضریب مثبت است بنابراین رابطه مستقیم و مثبتی بین سرمایه فکری و رضایت مندی مشتریان وجود دارد. پس می توان گفت که بین سرمایه فکری و رضایت مندی مشتریان سازمان رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد.
H₀: به نظر می رسد بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود ندارد.
H₁: به نظر می رسد بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد.

جدول ۴: ضریب همبستگی پیرسون فرضیه دوم

		سرمایه فکری	عملکرد سازمانی
سرمایه فکری	ضریب پیرسون	۱	۰,۵۳۷
	سطح معناداری		۰,۰۰۵
	تعداد	۲۶	۲۶
عملکرد سازمانی	ضریب پیرسون	۰,۵۳۷	۱
	سطح معناداری	۰,۰۰۵	
	تعداد	۲۶	۲۶

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می کنید، مقدار سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین بین سرمایه فکری و عملکرد سازمانی رابطه معناداری وجود دارد. مقدار و علامت ضریب این آزمون نیز جهت و قدرت رابطه را نشان می دهد. از آنجایی که علامت ضریب مثبت است بنابراین رابطه مستقیم و مثبتی بین سرمایه فکری و عملکرد سازمانی وجود دارد.

جدول ۵: ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه انسانی و عملکرد سازمانی

		سرمایه انسانی	عملکرد سازمانی
سرمایه انسانی	ضریب پیرسون	۱	۰,۵۵۸
	سطح معناداری		۰,۰۰۳
	تعداد	۲۶	۲۶
عملکرد سازمانی	ضریب پیرسون	۰,۵۵۸	۱
	سطح معناداری	۰,۰۰۳	
	تعداد	۲۶	۲۶

همانطور که در جدول ۵ مشاهده می کنید، مقدار سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین بین سرمایه انسانی و عملکرد سازمانی رابطه معناداری وجود دارد. مقدار و علامت ضریب این آزمون نیز جهت و قدرت رابطه را نشان می دهد. از آنجایی که علامت ضریب مثبت است بنابراین رابطه مستقیم و مثبتی بین سرمایه انسانی و عملکرد سازمانی وجود دارد.

جدول ۶: ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه ساختاری و عملکرد سازمانی

عملکرد سازمانی		سرمایه ساختاری	
سرمایه ساختاری	ضریب پیرسون	۱	۰,۴۵۰
	سطح معناداری		۰,۰۲۱
	تعداد	۲۶	۲۶
عملکرد سازمانی	ضریب پیرسون	۰,۴۵۰	۱
	سطح معناداری	۰,۰۲۱	
	تعداد	۲۶	۲۶

همانطور که در جدول ۶ مشاهده می کنید، مقدار سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین بین سرمایه ساختاری و عملکرد سازمانی رابطه معناداری وجود دارد. مقدار و علامت ضریب این آزمون نیز جهت و قدرت رابطه را نشان می دهد. از آنجایی که علامت ضریب مثبت است بنابراین رابطه مستقیم و مثبتی بین سرمایه ساختاری و عملکرد سازمانی وجود دارد. با توجه به اینکه سطح معناداری بین عناصر سرمایه فکری از جمله سرمایه انسانی و سرمایه ساختاری با عملکرد سازمانی کمتر از ۰/۰۵ می باشد، لذا می توان گفت که فرضیه دوم مبنی بر بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد، مورد تایید می باشد. یافته های حاصل از پژوهش نشان داد که فرضیه اول مبنی بر بین سرمایه فکری و رضایت مشتری سازمان رابطه معناداری وجود دارد، به علت داشتن سطح معناداری مورد تایید می باشد، لذا می توان گفت که بین سرمایه فکری و رضایت مشتری سازمان رابطه معناداری وجود دارد باتوجه به یافته ها و تحقیقاتی که صورت گرفته تحقیق مشابه ای یافت نشد که با فرضیه فوق مطابقت داشته باشد و فرضیه را رد یا تایید کند.

۱۲- نتیجه گیری

فرضیه اول: بین سرمایه فکری و رضایت مشتری ارتباط معناداری وجود دارد.

یافته های حاصل از پژوهش نشان داد که فرضیه اول مبنی بر بین سرمایه فکری و سودآوری سازمان رابطه معناداری وجود دارد، به علت داشتن سطح معناداری مورد تایید می باشد، لذا می توان گفت که بین سرمایه فکری و سودآوری سازمان رابطه معناداری وجود دارد باتوجه به یافته ها و تحقیقاتی که صورت گرفته تحقیق مشابه ای یافت نشد.

فرضیه دوم: بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد.

یافته های حاصل از پژوهش نشان داد که فرضیه دوم مبنی بر بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد، به علت داشتن سطح معناداری مورد تایید می باشد، لذا می توان گفت که بین عناصر سرمایه فکری و عملکرد سازمانی ارتباط معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از سایر مطالعات و تحقیقات مشابه بدین قرار می باشد:

احمدی در سال ۱۳۹۷، به بررسی پژوهشی با عنوان بررسی عملکرد سازمانی و سرمایه فکری کارکنان شهرداری تهران پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که بین سه مؤلفه انسانی، رابطه ای و ساختاری سرمایه فکری با عملکرد سازمانی کارکنان شهرداری منطقه ۵ تهران همبستگی مثبت و معناداری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد که با فرضیه دوم مطابقت دارد و همچنین با تحقیقات چشمه علی وهمکاران در سال ۱۳۹۶، به بررسی پژوهشی با عنوان تحلیل اثر سرمایه فکری بر عملکرد سازمانی با نقش میانجی مدیریت دانش در شرکت پایانه های نفتی ایران پرداخت. تجزیه و تحلیل یافته های حاصله از پیمایش، فرضیه های تحقیق و روایی مدل ارائه شده برای اندازه گیری و ارزیابی سرمایه های فکری سازمان های فرهنگی دولتی را مورد تأیید قرار داد. لذا می توان گفت که نتایج حاصل از این پژوهش با نتایج مطالعه حاضر همسو می باشد و با توجه به وقوع انقلاب فناوری اطلاعات و گسترش روز افزون الگوی رشد اقتصادی دانش جدیدی بنام سرمایه فکری به وجود آمده است که سرمایه فکری یک دارایی می باشد که این دارایی، دارایی نامشهود بحساب می آید سرمایه فکری خود به تنهایی عامل افزایش ثروت است و در پژوهش هایی که داخل ایران و خارج از ایران صورت گرفته است سرمایه فکری و تمامی عناصر سرمایه فکری رابطه معناداری با عملکرد سازمانی و سودآوری دارد پس می توان نتیجه گرفت که دارایی های نامشهود به ویژه سرمایه فکری باعث بالابردن ارزش هر فرد در آن سازمان می شود زیرا فرد از دانش و استعداد خود استفاده می کند که این خود یک حسن خوب برای آن فرد تلقی شده و باعث افزایش حقوق و مزایا و ارتقاء جایگاه فرد می شود و سازمان نیز از دانش فرد در راه پیشرفت استفاده می کند که اینکار باعث می شود بتواند با راهکارهای جدید وارد بازار رقابت شود و با دیگر سازمان ها به راحتی رقابت کند سرمایه فکری جدا از اینکه باعث افزایش رشد و بهره وری فرد می شود اثر کاملاً متقابلی بر روی سازمان دارد و در واقع یک سود و بهره وری دوطرفه دارد و چون سرمایه

فکری از دانش بشری سرچشمه می گیرد در هر ثانیه به صورت خودکار به روزرسانی می شود این کار باعث می شود سازمان کم و کاستی های خود را به سرعت اصلاح کند و با قوای بیشتر وارد بازار رقابت شود.

۱۳- پیشنهادات کاربردی

- بر اساس یافته های پژوهش حاضر، در این قسمت سعی شده است تا به بیان پیشنهاداتی کاربردی پرداخته شود. امید است دستگاه های مسئول و سازمان های ذی ربط به این پیشنهادات به دیده دقت بنگرند.
- توجه ویژه به دیدگاه ها و تخصص و تجربه پرسنل برای ارج نهادن به آنان و استفاده از تجارب و تخصص آنها.
- تشکیل اتاق فکر و تربیون آزاد بین کارمندان تا بتوانند نظرات و دیدگاه های کارشناسانه خود را به راحتی بیان کنند.
- اولویت دادن به ضوابط و تخصص و تجربه و تحصیلات جهت ارتقاء شغلی که نتیجه آن دلگرمی به کار و بهبود عملکرد و افزایش بهره وری خواهد بود.
- بالا بردن فرهنگ سازمانی به منظور رعایت استانداردهای سازمان در ارائه خدمات به مشتریان خود
- بالا بردن عملکرد سازمان از طریق افزایش حقوق و پاداش به کارکنان خود
- بالا بردن عملکرد کارکنان از طریق برگزاری دوره های آموزشی.
- ارتباط بین سازمان تأمین اجتماعی و دانشگاه و تشکیل اتاق فکر و استفاده بهینه از تجارب علمی، دانشگاهی کارمندان، اساتید دانشگاه و به ویژه کارمندانی که به عنوان محقق و یا مدرس در دانشگاه ها فعالیت دارند.

منابع

۱. احمدی، مریم، ۱۳۹۷، بررسی عملکرد سازمانی و سرمایه فکری کارکنان شهرداری تهران، اولین همایش بررسی چالش ها و آرایه راهکارهای نوین مدیریت شهری
۲. افجه، علی اکبر، قادرپور، هانا، ۱۳۸۹، بررسی تاثیر مدیریت سرمایه فکری بر عملکرد مالی سازمان، رساله مدیریت دولتی، زمستان ۱۳۸۹، دوره ۱، شماره ۳، ص ۱۱۳-۱۴۰.
۳. امیرکبری، علیرضا، شیخی، سلیمان (۱۳۹۱). رابطه بین سرمایه فکری و عملکرد سازمانی در شرکت ملی گاز ایران، فصلنامه رسالت مدیریت دولتی، شماره پنجم و ششم.
۴. انواری رستمی، علیاصغر و حسن سراجی (۱۳۸۴)، (سنجش سرمایه فکری و بررسی رابطه میان سرمایه فکری و ارزش بازاری سهام شرکتهای بورس اوراق بهادار تهران"، مجله علمی-پژوهشی بررسیهای حسابداری و حسابرسي، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، شماره ۳۹، بهار.
۵. چشمه علی نوروزی، الهام، روشن، سید علی، وفادار، میلاد (۱۳۹۶)، تحلیل اثر سرمایه فکری بر عملکرد سازمانی با نقش میانجی مدیریت دانش در شرکت پایانه های نفتی ایران، آموزش و توسعه منابع انسانی، سال چهارم، شماره ۱۳
۶. دیویس، استانی (۱۳۷۶)، (مدیریت فرهنگسازمان، ترجمه ناصر میرسیاسی، تهران: انتشارات مروارید.
7. Asiaei, K., & Jusoh, R. (2015). A multidimensional view of intellectual capital: the impact on organizational performance. *Management Decision*, 53(3), 668-697.
8. Bontis, N. (1998). *Intellectual capital: an exploratory study that develops measures and Models*, Management Decision, Vol. 36, No.2, pp. 63-76
9. Bontis, N., (1999). Managing organizational knowledge by diagnosing intellectual capital: framing and advancing the state of the field, *International Journal Technology Management*, Vol. 18, Nos.5/6/7/8/, pp. 433-462.
10. Brooking, A., (1996). *Intellectual capital, Core Assets for the Thired Millennium Enterprise*,
11. Gogan, L. M., Artene, A., Sarca, I., & Draghici, A. (2016). The impact of intellectual capital on organizational performance. *Procedia-social and behavioral sciences*, 221, 194-202.
12. International Thompson Business Press, London.
13. Meer-Kooistra, J. V. D. & S. Zijlstra (2001), "Reporting on Intellectual Capital", *Accounting Auditing & Accountability Journal*, PP. 456-476. Ross, G. & J. Roos (1997), "Measuring Your Company's Intellectual Performance", *Long Range Planning*, Vol. 30, No. 3, PP. 413-426.
14. Roos, G., Roos, J., (1997). *Measuring your company's intellectual performance*, Long Range Planning, Vol.30, No.3, pp.413-426.

شناسایی معیارها و نحوه کاهش تعداد شعب بانکها کانال‌های ارتباطی فیزیکی

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۰۷

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۲۴

کد مقاله: ۴۷۲۱۶

الهام علی‌مردانی^۱

چکیده

اصلاح و تجدید ساختار فیزیکی عمدتاً از طریق تعطیلی شعب یا شیوه‌های دیگری مانند ادغام، جایگزینی با شعبه مجازی، دستگاه‌های خودکار و ... انجام می‌شود؛ اما می‌توان گفت که تصمیم به تعطیلی یک شعبه، از سخت‌ترین تصمیماتی است که در یک بانک اتخاذ می‌گردد لذا اقدام به این امر نیاز به یک بررسی جامع دارد که تمام ابعاد موضوع، عواقب و اثرات آن باید در نظر گرفته شود. در این گزارش موضوع کاهش تعداد شعب فیزیکی در بانک‌های داخلی کشور (به تفکیک دولتی و خصوصی) و همچنین در برخی از کشورهای دنیا از طریق آمارهای موجود بررسی شده است. سپس به شناسایی مجموعه عواملی پرداخته شده که می‌توانند یک شعبه را در معرض تعطیلی قرار دهند که البته شناسایی عوامل مالی به‌طور خاص بررسی شده‌اند. در بخش بعدی مجموعه اقداماتی که بانک‌ها قبل از بستن شعب خود موظف به انجام آن‌ها می‌باشند (الزاماتی که از جانب مقامات نظارتی آن‌ها اعلام شده و بانک‌ها موظف به رعایت آن‌ها هستند) تشریح شده است.

واژگان کلیدی: شعب بانک‌ها، ارتباط فیزیکی، بانکداری

۱- دانشجوی دکترای مدیریت مالی، پردیس البرز دانشگاه تهران؛ (e.alimardany@ut.ac.ir)

۱- مقدمه

دنیای امروز عرصه پيشتازی فناوری و تکنولوژی است و همه روزه محصولات الکترونیکی با نرخی شتابان جایگزین محصولات سنتی می شوند. برای مثال می توان به افتتاح فروشگاه های مجازی، خرید اینترنتی، نسخ الکترونیکی کتاب ها، مجلات، روزنامه ها و ... اشاره کرد. در همین راستا مشاهده می شود که بانک ها پیشروتر از سایر بخش های جامعه مرزهای بانکداری سنتی را در نوریده و از هرآنچه که دستاورد جدید تکنولوژی می باشد برای خدمات رسانی و ارائه محصولات خود استفاده می کنند. وجود انبوهی از ابزارهای الکترونیکی و پا به عرصه نهادن نسلی که با این محصولات مانوس ترند بانک های سراسر دنیا را به این فکر واداشته است که آیا در شرایط حاضر، هزینه گزاف تاسیس و اداره شبکه وسیعی از شعب (طبق آمارهای موجود ۴۰٪ تا ۵۰٪ از هزینه های بانک ها شامل هزینه های شعبه داری می شود)، معقول و مقرون به صرفه است؟ در پاسخ به این سوال بانک ها دریافته اند که اکنون زمان آن فرا رسیده است که با استقبال از فرصت پیش آمده به اصلاح و تجدید ساختار فیزیکی خود پرداخته تا ضمن تامین نیازهای جامعه، هزینه های خود را کاهش داده و از مدیریت آسان تر و سریع تر یک ساختار سبکبال و کوچک اما سودآور بهره مند شوند.

۲- بانک های داخل کشور

بانک مرکزی در اسفندماه ۱۳۹۱ بخشنامه ای صادر کرد که در آن بانک ها و موسسات اعتباری را ملزم می ساخت که در مدتی مقرر، ۲۰ درصد شعب مازاد خود را تعطیل نمایند و همچنین نسبت به واگذاری دارایی های غیر منقول مازاد خود اقدام نمایند. (بخشنامه ۹۱/۳۳۷۲۵۱ مورخ ۱۳/۱۲/۱۳۹۱) اگرچه بخشنامه مذکور بعدها ملغی شد اما مفاد آن به طور ضمنی طی بخشنامه های دیگری با مضامینی همچون عدم مجوز افتتاح شعب، واگذاری دارایی های مازاد، رعایت نسبت مانده خالص دارایی ها به حقوق صاحبان سهام و ... پیگیری شده است. در کنار این بخشنامه ها و الزامات بانک مرکزی بانک ها ی مختلف (اعم از خصوصی، دولتی، تازه خصوصی شده، تخصصی بنا بر تقسیم بندی بانک مرکزی) نیز بنابر شرایط خاص خود استراتژی های گوناگونی داشتند برای مثال بانک های خصوصی که تعداد شعب محدودی داشتند با هدف جذب مشتری در مناطق پردرآمد و همچنین استان هایی که در آنجا شعبه تاسیس نکرده بودند همچنان نسبت به اخذ مجوز افتتاح شعب جدید اقدام می کردند.

جدول ۱- روند تغییرات تعداد شعب بانک های خصوصی (منبع: گزارشات سالانه عملکرد نظام بانکی کشور)

سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
نام بانک					
اقتصاد نوین	۲۳۳	۲۳۳	۲۵۱	۲۵۱	۲۵۱
پارسیان	۲۸۸	۲۸۸	۲۹۳	۲۹۳	۲۹۳
پاسارگاد	۲۹۶	۲۹۷	۳۲۶	۳۲۷	۳۲۷
کارآفرین	۷۸	۸۸	۹۸	۱۰۱	۱۰۷
سامان	۱۵۳	۱۴۹	۱۴۸	۱۴۵	۱۴۳
گردشگری	۱۰	۱۴	۳۸	۵۱	۸۳
خاورمیانه		۴	۸	۱۱	۱۳

بانک های بزرگتر که خود در پی کاهش هزینه های نگهداری شعب کم بازده و یا حتی زیان ده خود بودند در کنار پیاده سازی سیستم های بانکداری الکترونیکی اقدام به کاهش شعب خود نموده اند؛ که در جدول زیر به بخشی از آن ها اشاره شده است.

جدول ۲- روند تغییرات تعداد شعب بانک های دولتی و بانک های تازه خصوصی شده (منبع: گزارشات سالانه عملکرد نظام بانکی کشور)

نام بانک سال	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	تغییرات طی ۴ سال
ملی	۳۳۰۳	۳۳۹۷	۳۲۲۷	۳۱۷۸	۳۱۷۶	۳/۸۴٪ -
سپه	۱۸۴۰	۱۷۶۶	۱۶۹۹	۱۶۹۷	۱۶۹۵	۷/۸۸٪ -
کشاورزی	۱۹۱۳	۱۹۱۲	۱۹۱۲	۱۹۰۷	۱۹۰۴	۰/۴۷٪ -
مسکن	۱۲۳۲	۱۲۳۵	۱۲۴۱	۱۲۵۳	۱۲۵۵	۱/۸۶٪
ملت	۱۷۹۶	۱۷۷۸	۱۶۳۷	۱۶۰۶	۱۵۹۴	۱۱/۲۵٪ -
صادرات	۲۹۷۲	۲۹۷۲	۲۷۱۲	۲۶۰۷	۲۵۹۹	۱۲/۵۵٪ -
تجارت	۱۸۶۸	۱۸۶۳	۱۸۲۸	۱۸۱۱	۱۷۱۷	۸/۰۸٪ -

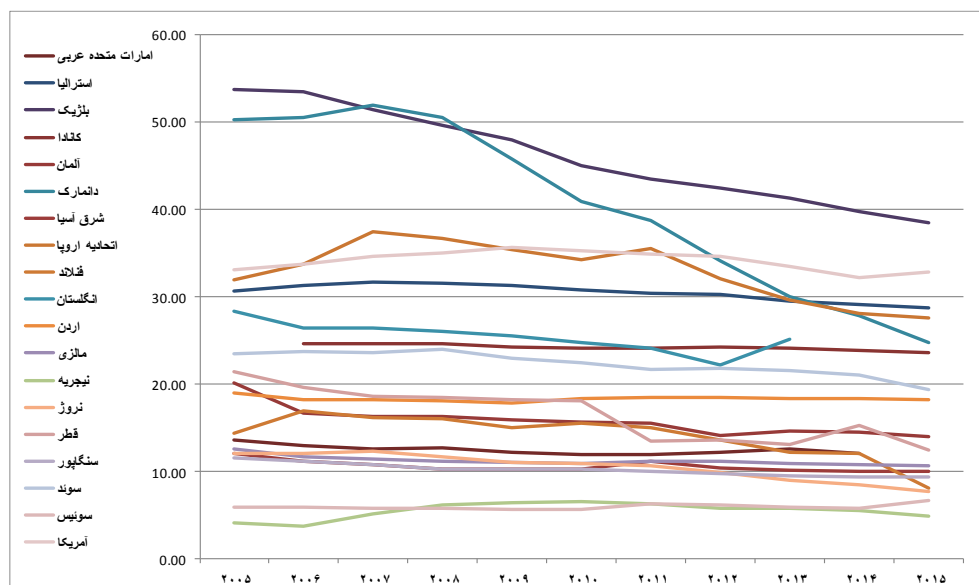
۲- رویکرد بانک‌های دنیا

جدول و نمودار زیر بر مبنای داده‌های بانک جهانی در خصوص تعداد شعب بانک‌های برخی از کشورها است که به ازای هر صد هزار نفر جمعیت استخراج شده و علاوه بر آن روند تغییرات شعب آن‌ها را طی یک دوره ۱۰ ساله از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ نشان می‌دهد.

جدول ۳- روند تغییرات تعداد شعب بانک‌ها- به ازای هر صد هزار نفر (کاهش) (ماخذ:

<https://data.worldbank.org>)

کشور	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵
امارات متحده عربی	۱۳,۶۱	۱۲,۹۸	۱۲,۵۴	۱۲,۷۱	۱۲,۱۹	۱۲,۰۰	۱۱,۹۴	۱۲,۱۷	۱۲,۵۵	۱۲,۰۶	
استرالیا	۳۰,۶۳	۳۱,۲۴	۳۱,۶۸	۳۱,۵۸	۳۱,۲۳	۳۰,۷۵	۳۰,۳۷	۳۰,۲۲	۲۹,۵۴	۲۹,۱۸	۲۸,۷۲
بلژیک	۵۳,۶۹	۵۳,۴۳	۵۱,۳۷	۴۹,۶۷	۴۷,۹۳	۴۵,۰۰	۴۳,۴۰	۴۲,۴۰	۴۱,۳۲	۳۹,۷۶	۳۸,۵۲
کانادا		۲۴,۵۸	۲۴,۶۷	۲۴,۶۲	۲۴,۱۹	۲۴,۰۵	۲۴,۱۸	۲۴,۲۴	۲۴,۱۵	۲۳,۹۱	۲۳,۶۲
آلمان	۲۰,۱۸	۱۶,۶۸	۱۶,۳۰	۱۶,۳۱	۱۵,۸۶	۱۵,۷۰	۱۵,۵۴	۱۴,۱۶	۱۴,۶۰	۱۴,۵۲	۱۴,۰۶
دانمارک	۵۰,۲۰	۵۰,۵۲	۵۱,۸۶	۵۰,۴۶	۴۵,۸۰	۴۰,۸۷	۳۸,۷۳	۳۴,۰۹	۳۰,۰۳	۲۷,۸۰	۲۴,۷۴
شرق آسیا	۱۲,۰۷	۱۱,۱۴	۱۰,۷۶	۱۰,۳۳	۱۰,۲۲	۱۰,۲۲	۱۱,۲۰	۱۰,۴۴	۱۰,۲۱	۱۰,۰۸	۹,۹۹
اتحادیه اروپا	۳۱,۹۲	۳۳,۷۱	۳۷,۴۰	۳۶,۶۶	۳۵,۳۹	۳۴,۲۱	۳۵,۵۱	۳۲,۰۹	۲۹,۶۷	۲۸,۰۵	۲۷,۵۲
فنلاند	۱۴,۴۲	۱۶,۹۵	۱۶,۱۱	۱۶,۰۷	۱۴,۹۷	۱۵,۵۰	۱۵,۰۸	۱۳,۵۸	۱۲,۲۰	۱۲,۰۶	۸,۰۷
انگلستان	۲۸,۳۲	۲۶,۴۵	۲۶,۴۲	۲۶,۰۸	۲۵,۴۷	۲۴,۷۶	۲۴,۱۲	۲۲,۱۴	۲۵,۱۹		
اردن	۱۹,۰۱	۱۸,۱۸	۱۸,۲۶	۱۸,۰۵	۱۷,۸۲	۱۸,۳۹	۱۸,۵۴	۱۸,۵۰	۱۸,۳۵	۱۸,۲۹	۱۸,۲۶
مالزی	۱۲,۶۴	۱۱,۷۳	۱۱,۴۳	۱۱,۲۳	۱۱,۰۸	۱۰,۸۶	۱۱,۲۰	۱۱,۱۲	۱۰,۹۱	۱۰,۷۶	۱۰,۶۶
نیجریه	۴,۱۵	۳,۷۵	۵,۱۷	۶,۳۲	۶,۴۳	۶,۵۱	۶,۳۶	۵,۷۷	۵,۸۶	۵,۵۶	۴,۹۴
نروژ	۱۲,۰۸	۱۲,۰۱	۱۲,۳۱	۱۱,۷۰	۱۱,۰۲	۱۰,۹۶	۱۰,۷۲	۹,۹۲	۸,۹۳	۸,۵۱	۷,۷۲
قطر	۲۱,۳۹	۱۹,۵۸	۱۸,۶۴	۱۸,۴۵	۱۸,۲۳	۱۸,۱۴	۱۳,۴۲	۱۳,۶۲	۱۳,۰۸	۱۵,۳۲	۱۲,۴۴
سنگاپور	۱۱,۵۱	۱۱,۱۴	۱۰,۷۶	۱۰,۳۳	۱۰,۲۲	۱۰,۲۲	۹,۹۷	۹,۷۷	۹,۵۱	۹,۳۹	۹,۳۳
سوئد	۲۳,۵۲	۲۳,۷۸	۲۳,۶۰	۲۳,۹۶	۲۲,۹۶	۲۲,۵۰	۲۱,۷۰	۲۱,۸۱	۲۱,۵۴	۲۱,۱۰	۱۹,۳۲
سوئیس	۵,۹۱	۵,۹۳	۵,۷۸	۵,۷۷	۵,۶۲	۵,۶۲	۶,۳۰	۶,۱۷	۵,۹۲	۵,۸۱	۶,۷۰
آمریکا	۳۳,۰۹	۳۳,۷۵	۳۴,۵۸	۳۴,۹۶	۳۵,۷۱	۳۵,۲۲	۳۴,۹۳	۳۴,۶۷	۳۳,۴۳	۳۲,۲۲	۳۲,۸۷



نمودار ۱- روند تغییرات تعداد شعب بانک‌ها- به ازای هر صد هزار نفر (کاهش)

(ماخذ: <https://data.worldbank.org>)

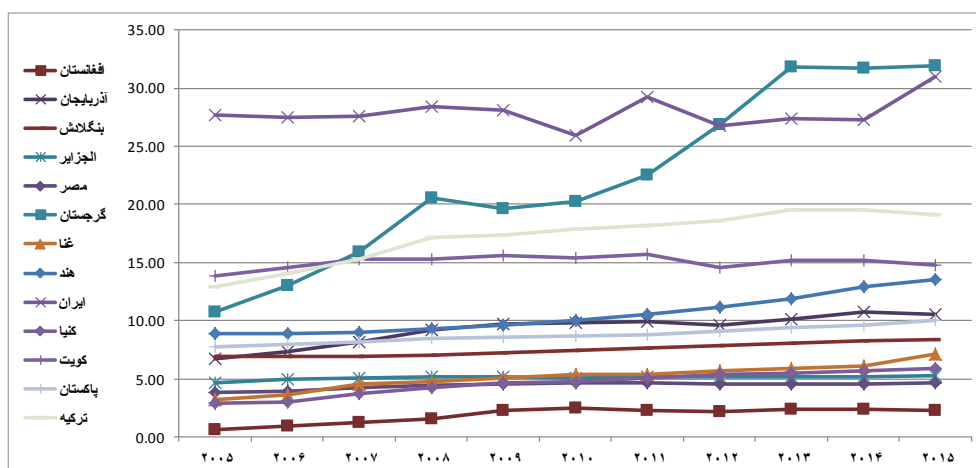
نمودار فوق حاکی از آن است که تعداد شعب بانک‌ها طی دوره مذکور دارای روند کاهشی بوده است عواملی نظیر میل به کاهش هزینه‌ها، فشارهای رقابتی ناشی از ورود بانک‌های جدید به بازار، تغییرات پیش آمده در حوزه بانکداری خرد، رشد و توسعه

سایر مسیرهای استفاده از خدمات بانکی و مهم ترین دلایل بروز روند فوق بوده اند؛ اما در این بین برخی کشورهای دیگر نیز بوده اند(به شرح جدول و نمودار زیر) که نسبت به افزایش تعداد شعب خود اقدام نموده اند.

جدول ۴- روند تغییرات تعداد شعب بانکها- به ازای هر ۱۰۰,۰۰۰ نفر(رشدی)

(ماخذ: <https://data.worldbank.org>)

کشور	۲۰۰۵	۲۰۰۶	۲۰۰۷	۲۰۰۸	۲۰۰۹	۲۰۱۰	۲۰۱۱	۲۰۱۲	۲۰۱۳	۲۰۱۴	۲۰۱۵
افغانستان	۰.۶۱	۰.۹۶	۱.۲۹	۱.۵۳	۲.۳۰	۲.۴۶	۲.۲۹	۲.۲۱	۲.۳۴	۲.۴۰	۲.۲۵
آذربایجان	۶.۷۳	۷.۳۱	۸.۱۸	۹.۱۶	۹.۷۶	۹.۸۵	۹.۹۶	۹.۶۴	۱۰.۱۳	۱۰.۷۲	۱۰.۵۲
بنگلادش	۶.۸۹	۶.۹۲	۶.۹۶	۷.۰۱	۷.۲۲	۷.۴۷	۷.۶۷	۷.۸۷	۸.۰۴	۸.۲۲	۸.۳۷
الجزایر	۴.۷۰	۴.۹۲	۵.۰۴	۵.۲۲	۵.۱۵	۵.۰۴	۵.۱۷	۵.۲۱	۵.۲۱	۵.۲۱	۵.۲۵
مصر	۳.۷۹	۳.۹۱	۴.۲۱	۴.۴۵	۴.۵۷	۴.۶۰	۴.۶۲	۴.۵۸	۴.۵۸	۴.۵۹	۴.۶۵
گرجستان	۱۰.۷۹	۱۳.۰۳	۱۵.۹۶	۲۰.۶۰	۱۹.۶۳	۲۰.۲۰	۲۲.۵۷	۲۶.۸۹	۳۱.۸۶	۳۱.۷۶	۳۱.۹۲
غنا	۳.۲۳	۳.۶۰	۴.۵۶	۴.۷۷	۵.۰۹	۵.۳۶	۵.۳۸	۵.۶۸	۵.۸۵	۶.۰۸	۷.۱۷
هند	۸.۹۳	۸.۹۰	۹.۰۱	۹.۳۱	۹.۶۰	۱۰.۰۴	۱۰.۵۱	۱۱.۱۹	۱۱.۸۵	۱۲.۸۷	۱۳.۵۵
ایران	۲۷.۷۲	۲۷.۵۰	۲۷.۶۴	۲۸.۴۴	۲۸.۱۳	۲۵.۹۴	۲۹.۲۲	۲۶.۸۱	۲۷.۳۷	۲۷.۳۱	۳۰.۹۸
کنیا	۲.۸۷	۲.۹۹	۳.۶۸	۴.۲۵	۴.۶۳	۴.۷۸	۵.۰۶	۵.۳۷	۵.۵۰	۵.۷۳	۵.۸۵
کویت	۱۳.۸۴	۱۴.۵۵	۱۵.۲۸	۱۵.۲۹	۱۵.۶۰	۱۵.۴۴	۱۵.۶۹	۱۴.۶۱	۱۵.۲۰	۱۵.۱۹	۱۴.۷۹
پاکستان	۷.۷۸	۷.۹۲	۸.۱۸	۸.۵۲	۸.۶۰	۸.۶۴	۸.۸۱	۹.۰۶	۹.۳۹	۹.۶۶	۱۰.۰۴
ترکیه	۱۲.۹۶	۱۴.۰۷	۱۵.۳۴	۱۷.۱۸	۱۷.۳۵	۱۷.۸۷	۱۸.۲۱	۱۸.۵۶	۱۹.۵۷	۱۹.۵۳	۱۹.۱۳



نمودار ۲- روند تغییرات تعداد شعب بانکها- به ازای هر ۱۰۰,۰۰۰ نفر(رشدی)

(ماخذ: <https://data.worldbank.org>)

مقایسه دو جدول شماره ۳ و ۴ نشان می دهد که کاهش تعداد شعب در کشورهایی رخ داده که دارای بازارهای پولی و مالی توسعه یافته تری بوده اند و در کشورهای ضعیف تر این روند معکوس بوده است. همچنین از مقایسه این دو جدول می توان مشاهده کرد که تعداد شعب بانکها در ایران (به ازای هر ۱۰۰,۰۰۰ نفر) از تعداد شعب بانکها در کشورهای توسعه یافته بیشتر است؛ اما علی رغم این موضوع کشور ما در زمره کشورهایی قرار دارد که طی دوره ۱۰ ساله مورد بررسی روند افزایش تعداد شعب بانکی را در پیش گرفته است در حالیکه در بخش قبلی گزارش دیده شد که بانکهای بزرگ ایرانی(دولتی ها و تازه خصوصی شده ها) در طی سال های اخیر اقدام به کاهش شعب خود نموده اند لذا می توان نتیجه گرفت ایجاد و گسترش بانکهای خصوصی منجر به روند صعودی تعداد شعب بانکهای ایرانی در آمارهای بانک جهانی شده است.

۳- شناسایی عوامل

در تمام بانک‌های بزرگی که اقدام به کاهش شعب خود نموده اند و برای تهیه این گزارش مورد بررسی قرار گرفتند تاکید شده است که هر شعبه شرایط و موقعیت متفاوتی را با سایر شعب دارد لذا جستجو برای یافتن فرمولی که بتواند با استفاده از چند متغیر و شاخص، فهرستی از شعبی را که باید تعطیل شوند تعیین نماید بیهوده است و نتایج صحیحی در بر نخواهد داشت. لذا، هر شعبه باید به تنهایی و بر اساس شرایطی که خاص آن شعبه است مورد بررسی قرار گیرد؛ اما به طور کلی مهمترین و عمومی ترین دلیلی که برای تعطیلی شعب بانک‌های مورد بررسی در این گزارش عنوان شده به ترتیب هزینه‌های بالای نگهداری شعب در کنار درآمدزایی اندک آن‌ها و رشد تکنولوژی و استفاده از خدمات الکترونیک است. البته عوامل دیگری نیز ذکر شده‌اند که در اولویت های بعدی وجود دارند به عنوان مثال نزدیک بودن دو شعبه یک بانک از دیگر عواملی است که مکرراً به آن اشاره شده است؛ رویال بانک اسکاتلند گزارش داده است که ۲۲ درصد از مشتریان شعبی که برای تعطیلی در نظر گرفته شده‌اند همزمان از خدمات سایر شعب همین بانک در مناطق مربوط به خود استفاده می‌کنند. در یک نگاه کلی با بررسی در تحقیقات دانشگاهی و تحقیقاتی که در بانک‌ها انجام شده است، می‌توان مجموعه عوامل و دلایل تعطیلی و انحلال شعب بانکی را به دو دسته کلی مالی و غیرمالی تقسیم نمود.

۴- عوامل مالی

هدف از بررسی شعبه از منظر مالی آنست که آیا شعبه می‌تواند هزینه‌های خود را تامین نماید و به سودآوری دست یابد یا آنکه بار تامین هزینه‌های آن شعبه بر عهده سایر شعب قرار می‌گیرد. اصلی ترین متغیرها برای تعیین موضوع فوق را می‌توان به شرح زیر خلاصه نمود:

- سودآوری شعبه
- هزینه های نگهداری شعبه
- ریسک های شعبه
- پتانسیل رشد سپرده ها و تسهیلات شعبه
- سنجش کیفیت سپرده های اصلی شعبه
- عدم تداخل بازار شعبه با سایر شعب در منطقه
- تحلیل وضعیت رقابتی هر شعبه (با سایر شعب بانک‌ها)
- تحقق اهداف تعریف شده برای شعبه در دو حوزه مشتریان حقیقی و حقوقی
- تطابق عملکرد با الگوی مدل کسب و کار آتی بانک

۵- عوامل غیر مالی

عوامل غیر مالی خود به دو دسته عوامل عمومی و جمعیتی و عوامل مربوط به موقعیت مکانی شعبه تقسیم می‌شوند.

دسته اول: عوامل عمومی و جمعیتی

- جمعیت واجد شرایط استفاده از خدمات بانکی (افراد بالای ۱۵ سال)
- نرخ رشد جمعیت
- میانگین درآمد خانوارها
- تعداد افراد بالای ۵۵ سال
- افراد شاغل و بیکار
- تعداد شعب بانک‌ها و موسسات رقیب
- سطح تحصیلات افراد
- جمعیت افرادی که روزانه به محدوده شعبه رفت و آمد می‌کنند
- ترکیب جمعیتی منطقه که در میزان استفاده از خدمات الکترونیکی و یا حضوری شعبه تاثیر بسزایی دارد

دسته دوم: موقعیت مکانی

- کسب و کارهای کوچکی که در ۲۰۰ متری شعبه قراردارند
- شعب سایر بانک‌ها که با فاصله ۲۰۰ متر از شعبه قراردارند

- افراد شاغل در ۲۰۰ متری شعبه
 - مراکز خرید، پارکینگ ها، رستوران ها، پارک ها و سایر مراکز تفریحی که در ۵۰۰ متری شعبه قرار دارند.
 - مراکز علمی (مدارس دانشگاه ها و...) و مهارتی (آموزشگاه ها) که در ۵۰۰ متری شعبه قرار دارند.
- بعد از شناسایی عوامل و طی مراحل لازم برای تصمیم به تعطیلی یک شعبه مجموعه اقداماتی لازم است صورت گیرد که در بخش بعدی این گزارش و بر اساس دستورالعمل بانک مرکزی کشور انگلستان به آن پرداخته شده است.

۶- اقدامات قبل از بستن شعبه

تاثیر تعطیلی شعب بانکها بر مشتریان و کلیت جامعه به خصوص در بخش های روستایی و کمتر توسعه یافته انکارناپذیر است چراکه در این بخش ها ممکن است استفاده از ابزارهای الکترونیکی آسان نباشد فلذا تعطیلی شعب، نرخ محرومیت از خدمات مالی (داشتن حساب بانکی، دریافت تسهیلات، خدمات بیمه ای و ...) را افزایش می دهد اما علیرغم این واقعیت شاهد آن هستیم که عمده تعطیلی شعب بانکی در همین مناطق روی داده است چرا که ادامه فعالیت شعب در نواحی مذکور، عموماً به دلیل سودآوری پایین یا حتی زیان ده بودن این شعب توجیهی ندارد؛ اما در مقابل نرخ تعطیلی شعب در مناطق فوق الذکر آن قدر گسترده بوده است که نظر فعالان اجتماعی را نیز به خود جلب کرده و باعث اعتراض و حتی ایجاد تشکلهایی برای جلوگیری از این اقدام شده است. نهادهایی مانند بانک مرکزی انگلستان، فدرال رزرو آمریکا و سایر نهادهای مسئول در کشورهای مختلف پروتکل هایی را تنظیم کرده اند که بانک های تحت نظارت آنها را موظف می کند تا قبل از تعطیلی شعب خود تمامی بندهای آن را رعایت نمایند. با توجه به شرایط موجود در کشور ما و خیز بانک های بزرگ برای کاهش هزینه های عملیاتی از طریق حذف شعب، تنظیم و ابلاغ چنین پروتکل هایی ضروری به نظر می رسد لذا در ادامه این گزارش ترجمه متن پروتکلی که توسط بانک مرکزی کشور انگلستان تنظیم شده و اقدامات انجام شده بانک RBS (رویال بانک اسکاتلند) به عنوان یک نمونه عینی قابل مقایسه با پروتکل و با هدف الگو برداری بانک های داخل کشور ذکر شده است.

بند ۱- دسترسی به خدمات بانکی: بانک ها متعهد هستند که امکان دسترسی به خدمات مالی و بانکی برای آحاد جامعه فراهم کنند. لذا در صورتی می توانند شعب خود را تعطیل نمایند که اولاً راهکاری برای ادامه فعالیت مالی مردم عادی و صنایع کوچک کسب و کار در آن منطقه ارائه دهند ثانیاً این تصمیم به اعتماد جامعه صدمه ای وارد نکند. آر بی اس: این بانک بر تعهد اجتماعی خود پایبند بوده و قبل از تصمیم به تعطیلی هریک از شعب خود تدابیر لازم برای تداوم دسترسی افراد منطقه به خدمات بانکی مورد نیاز را اتخاذ می نماید که بخشی از آن ها در ادامه ذکر شده است.

بند ۲- پیش ارزیابی (ارزیابی هایی که قبل از بستن شعبه باید به عمل آیند): قبل از بستن شعب بانک باید ارزیابی های داخلی به شرح زیر صورت پذیرد:

تاثیر تعطیلی شعبه بر مشتریانی که از خدمات این شعبه استفاده می کنند.
مناسب بودن و در دسترس بودن راهکارهای جایگزین قابل ارائه برای استفاده مردم منطقه از خدمات بانکی.
در آر بی اس برای اتخاذ این تصمیم سخت (تعطیلی شعبه) هر یک از شعب مورد به مورد و بر اساس شرایط مخصوص به خود و طیف وسیعی از علل و عوامل بررسی می شود که شامل میزان استفاده افراد حقیقی و حقوقی از خدمات شعبه می باشد. قبل از تصمیم به تعطیلی یک شعبه بانک راهکارهای جایگزین ارائه خدمات به مشتریان را ایجاد نموده و از دسترسی مشتریان به این ابزارها اطمینان حاصل می کند ابزارهایی از قبیل:

- استفاده رایگان از دستگاه های خود پرداز
- معرفی نزدیک ترین شعبه جایگزین
- دسترسی به اداره پست منطقه
- معرفی موبایل بانک در صورتی که ابزار مناسبی تشخیص داده شود.

بند ۳- تعهد اجتماعی و ارزیابی اثرات بستن شعب: پس از اینکه بانکی تصمیم به تعطیلی شعبه ای می گیرد علاوه بر کارکنان خود و مشتریان مستقیم با ذینفعان محلی درگیر خواهد بود. لذا بررسی اثرات پس از تعطیلی به منظور درک عمیق تری از موارد زیر باید صورت گیرد.

- تاثیر بالقوه تعطیلی شعبه بر کل جامعه
- تاثیر بالقوه تعطیلی شعبه بر مشتریان همان شعبه
- در دسترس بودن راه های جایگزین برای استفاده از خدمات شعبه
- تعداد مشتریان حقیقی و کسب و کارهای کوچکی که مشتری این شعبه بوده و از تعطیلی آن متأثر می شوند
- وضعیت و رده سنی مشتریان شعبه (مشتریان جوان / مشتریان سالخورده).

مشتریان آسیب پذیرتر که نسبت به سایر مشتریان بیشتر به خدمات شعبه ای وابسته اند، (افراد نابینا، سالخورده، کسانی که از ابزارهای الکترونیکی استفاده نمی کنند و....).

- تحلیل و برآورد وضعیت مشتریانی که در آینده از خدمات بانک استفاده خواهند کرد.

آر بی اس: در این بانک ابتدا کارکنان شعبه از تصمیم بانک مطلع می شوند و به مشتریان شعبه اطلاع رسانی می کنند سپس از طریق رسانه های محلی موضوع به اطلاع عموم می رسد. همچنین در محل شعبه پوسترهای اطلاع رسانی نصب می شوند. در رابطه با مشتریان آسیب پذیر از روش های مخصوصی استفاده می شود مثلاً برای افراد نابینا به خط بریل نامه ارسال می شود، تماس تلفنی برقرار می شود و.... از آنجایی که بین تاریخ اعلام تصمیم به تعطیلی و روز تعطیل شدن شعبه ۱۲ هفته فاصله گذاشته می شود بانک اطمینان دارد که تمام مشتریان و افرادی که این تصمیم بر زندگی آن ها اثر می گذارد از موضوع مطلع خواهند شد.

بند ۴- عمومی کردن نتایج بررسی ها در رابطه با تعطیلی شعب: آر.بی.اس نسبت به این بند نیز متعهد است و چنانچه تصمیم به تعطیلی شعبه ای بگیرد با شفافیت کامل نسبت به اطلاع رسانی موضوع اقدام خواهد کرد. در این مورد نحوه عملکرد بانک "اچ اس بی سی" مثال زدنی است که در ابتدای سال ۲۰۱۷ فهرستی از شعبی که تصمیم به تعطیلی آن ها گرفته بود را همراه با مختصری از شرح وضعیت شعبه در وبسایت خود به شرح زیر منتشر نمود. لیست شعبی که بانک اچ اس بی سی در در ۲۰۱۷ تعطیل خواهد نمود:

- Abergele	- Goring By Sea	- Melksham
- Barnard Castle	- Gorleston On Sea	- Millolm
- Birmingham Great Barr	- Greenford	- Moreton-In-Marsh
- Birmingham Sheldon	- Hailsham	- Mumbles
- Bodmin	- Havant	- Nantwich
- Bradford, Eccleshill	- Hay On Wye	- Nottingham, Lister Gate
- Burnham On Sea	- Helston	- Rye
- Cambridge, Chesterton Road	- Hendon Central	- Shanklin
- Cardiff, Whitchurch	- Hesketh Bank	- Sheffield & Rotherham Commercial
- Chester Le Street	- Holbeach	- Shepton Mallet
- Cinderford	- Holmfirth	- South Harrow
- Cockermouth	- Hucknall	- St Ives
- Cowest, Isle Of Wight	- Hull University	- Swanage
- Crowborough	- Hull Whitefriargate	- Tenterden
- Crowthorne	- Kingstanding	- Wellington Somerset
- Dinnington	- Kingston	- West Wickham
- Dronfield Civic Centre	- Lancashire Commercial	- Wickersley
- Egham	- Leeds Headingley	
- Glossop	- Lytham St Annes	
	- Malmesbury	

قابل ذکر است ارزیابی شعبه Barnard Castle که در ابتدای این فهرست آمده است به عنوان نمونه تحلیل شعبی که برای خاتمه فعالیت در نظر گرفته می شوند در ادامه این گزارش درج شده است.

بند ۵- ایجاد راهکارهای جایگزین استفاده از خدمات بانکی برای مشتریان: زمانی که بانک تشخیص می دهد نیاز به خدمات بانکی در یک منطقه تداوم دارد باید راهکارهای جایگزینی را قبل از بستن شعبه ایجاد نماید و وجود آن ها را به اطلاع عموم برساند. لازم است که روش های جایگزین حداقل نیازهای اصلی بانکی مشتریان را که شامل سپرده گذاری، برداشت وجه، مانده گیری و ... می باشد را پوشش دهد. راهکارهایی مانند:

- معرفی شعب جایگزین
- استفاده رایگان از دستگاه های خود پرداز
- وجود شعب اداره پست
- نزدیک بودن شعب جایگزین بانک
- باجه های جایگزین برای ارائه خدمات (مانند خود بانک های بانک شهر)
- سایر کانال های ارتباطی بانکی:
- همکاری با ادارات پست برای ارائه خدمات مالی
- تلفن بانک
- موبایل بانک
- اینترنت بانک

باید در نظر داشت که استقرار تنها یک روش جایگزین از جانب بانک‌ها به هیچ عنوان قابل قبول نیست و همواره باید مجموعه‌ای از ابزارهای جایگزین قابل دسترس برای مشتریان، توسط بانک‌ها فراهم شود.

آر بی اس: قبل از تصمیم به تعطیلی شعبه اطمینان حاصل می‌شود که مسیرهای بانکی جایگزین ایجاد شده و برای مردم منطقه قابل دسترس اند این مسیرها می‌تواند شامل موارد زیر باشد:

- استفاده رایگان از دستگاه‌های خودپرداز
- وجود یک شعبه جایگزین در نزدیکی محل شعبه تعطیل شده
- وجود شعب اداره پست در منطقه مورد نظر
- موبایل بانک (در صورتی که مناسب تشخیص داده شود)

همچنین مشتریان می‌توانند در طی ۲۴ ساعت ۷ روز هفته از طریق تلفن بانک، موبایل بانک و اینترنت بانک خدمات مورد نظر خود را دریافت نمایند.

بند ۶- تمهیدات ارتباطی: ۱۲ هفته قبل از تعطیلی شعبه، بانک‌ها باید از طریق وسایل ارتباط جمعی موضوع را به مشتریان خصوصاً آنهایی که به خدمات حضوری شعبه وابسته‌ترند اطلاع‌رسانی نمایند.

این کار باید از طریق اطلاع رسانی در محل شعبه مورد نظر، سایر شعب آن بانک و ... صورت پذیرد. سایر کانال‌های ارتباطی مانند وسایل ارتباط محلی، وبسایت بانک و سایر کانال‌های الکترونیکی بانکی که توسط مشتریان مورد استفاده قرار می‌گیرد (اس ام اس بانک) نقش بسزایی در اطلاع رسانی به عموم جامعه دارد.

راه حل دیگر؛ استفاده از خدمات شعب اداره پست در نزدیکی محل شعبه تعطیل شده می‌باشد.

آر بی اس: در این بانک ۱۲ هفته قبل از تعطیلی شعبه نامه‌ای ارسال می‌شود و ضمن اعلام تاریخ تعطیلی شعبه سایر روش‌های جایگزین ارائه خدمات توسط بانک تشریح می‌شود. همچنین خدماتی که توسط اداره پست می‌تواند مورد استفاده مشتریان قرار گیرد به اطلاع آنان می‌رسد.

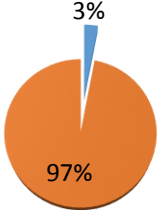
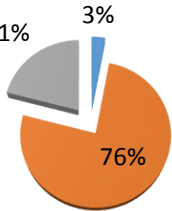
این بانک نسبت به نصب پوستر در محل شعبه و اطلاع رسانی از طریق رسانه‌های محلی نیز اقدام می‌نماید. در رابطه با مشتریان دارای وضعیت خاص تمهیدات ویژه‌ای طراحی می‌شود مثلاً برای افراد نابینا نامه‌ای به خط بریل ارسال می‌شود یا برای مشتریان سالخورده نامه‌های با خط درشت تر ارسال می‌شود همچنین با یکایک آن‌ها تماس برقرار می‌شود و موضوع به اطلاع آن‌ها می‌رسد.

قابل ذکر است که این پروتکل شامل تعطیلات مقطعی شعب بانک‌ها نیست و لزوم رعایت آن برای مواردی است که یک شعبه برای همیشه تعطیل می‌شود. این پروتکل از ابتدای ماه می سال ۲۰۱۵ برای بانک‌هایی که اقدام به تعطیلی شعب خود می‌نمایند لازم الاجراست.

یک مثال: ارزیابی شعبه بارنارد کستل از بانک اچ اس بی سی

در ادامه تحلیل شعبه بارنارد کستل به عنوان نمونه‌ای از اقدامات انجام شده در خصوص پیش ارزیابی وضعیت شعبه و مجموعه تمهیدات بانک برای حفظ دسترسی مشتریان به خدمات بانکی از سایت بانک HSBC استخراج و در این گزارش درج شده است. تحلیل و ارزیابی مربوط به بستن شعبه بارنارد کستل که در سال ۲۰۱۷ اتفاق افتاده است:

مشخصات شعبه	مشخصات محلی
ساعات کاری شعبه	جمعیت منطقه ۹۰۰۰ نفر
دوشنبه - ۹:۳۰ الی ۱۵:۳۰	میانگین سن منطقه ۴۵ سال است در حالی که میانگین کشوری ۳۹ سال است.
سه شنبه - ۹:۳۰ الی ۱۵:۳۰	۲۱٪ افراد بازنشسته اند و میانگین کشور ۱۴٪ است
چهارشنبه - ۹:۳۰ الی ۱۵:۳۰	نرخ بیکاری ۳٪ و کمتر از میانگین کشوری ۴،۴٪ است.
پنجشنبه - ۹:۳۰ الی ۱۵:۳۰	۱۹٪ افراد خانه دار دسترسی به وسیله نقلیه شخصی ندارند و کمتر از میانگین کشوری (۲۶٪) می‌باشد.
جمعه - ۹:۳۰ الی ۱۵:۳۰	
شنبه - تعطیل	
یکشنبه - تعطیل	

توزیع مشتریان شعبه	وضعیت سنی مشتریان مشتریان
مشتریان حقیقی ■ ■ مشتریان حقوقی 	بالای ۷۰ سال ■ ۱۸ تا ۷۰ سال ■ زیر ۱۸ سال ■ 
۶۲ درصد افرادی که در این منطقه زندگی می کنند از خدمات این شعبه استفاده می کنند .	۶۵ درصد افرادی که از خدمات این شعبه استفاده می کنند همزمان از خدمات سایر شعب هم استفاده می کنند.
۸۰ درصد افرادی که در این منطقه زندگی می کنند به اینترنت و تلفن بانک دسترسی دارند.	۴۴ درصد از مشتریان حقوقی که از خدمات این شعبه استفاده می کنند از خدمات هیچ شعبه دیگری استفاده نمی کنند.
شعبه ای که بارنارد کستل با آن ادغام می شود دارلینگتون می باشد. ساعات کاری شعبه دارلینگتون دوشنبه - ۹ الی ۱۷ / سه شنبه - ۹:۳۰ الی ۱۷ / چهارشنبه - ۹ الی ۱۷ / پنجشنبه - ۹ الی ۱۷ / جمعه - ۹ الی ۱۷ / شنبه - ۹ الی ۱۴ / یکشنبه - تعطیل حسابهای مشتریان بدون هیچ تغییری به این شعبه منتقل و در آنجا مدیریت می شوند. امکانات شعبه دارلینگتون: خدمات باجه ای، دستگاه های خودپرداز ۲۴ ساعته، دسترسی به سایر تجهیزات سرویس دهی خودکار، سرویس های حمل و نقل عمومی اتوبوس: ۲ الی ۳ مرتبه در ساعت، فاصله بر مبنای مدت زمان: ۴۰ تا ۵۳ دقیقه، وجود ۲ پارکینگ در نزدیکی محل: ۱: فاصله تا شعبه ۲ دقیقه و هزینه ۲ پوند بابت ۲ ساعت توقف ۲: فاصله تا شعبه ۳ دقیقه و هزینه ۲ پوند بابت ۲ ساعت توقف	سایر شعب نزدیک موجود در منطقه شعبه ریچموند: آدرس: --- / فاصله تا شعبه بارنارد کستل: --- - / ساعات خدمات دهی: ----- شعبه بیشاپ آکلند: آدرس: --- / فاصله تا شعبه بارنارد کستل: - ----- / ساعات خدمات دهی: ----- سایر شعب مجاور: نت وست / بارکلیز

سایر خدمات محلی:

ATM: تعداد ۷ دستگاه خود پرداز در شعاع ۰/۷۴ مایل از شعبه وجود دارد که ۶ فقره از آن ها کارمزدی بابت ارائه خدمات دریافت نمی نمایند لذا از آنجایی که دسترسی به نقدینگی شعبه بارنارد کستل بدون هیچ هزینه ای وجود دارد بانک دستگاه خودپرداز جدیدی نصب نمی کند.

PAYPOINT : ۵ فروشگاه در فاصله ۱۰ مایلی شعبه خدمات پرداخت را برای مشتریان انجام می دهند لذا مشتریان می توانند صورتحساب ها یا پرداخت های انتقالی شان را از آن طریق انجام دهند (فهرست کامل این فروشگاه ها در سایت بانک درج شده است)

CASH BACK: خدمات دریافت وجه نیز در سوپر مارکت هایی که از قبل تعیین شده است برای مشتریان امکان پذیر است خرید کالا با کارت اعتباری نیز از این سوپرمارکت ها امکان پذیر است.

اداره پست: توافقی با اداره پست به عمل آمده که بر اساس آن تمام مشتریان حقیقی می توانند از خدمات باجه های پست در راستای پرداخت وجه، چک، برداشت وجه و دریافت صورتحساب استفاده کنند. با استفاده از کارت های اعتباری HSBC مشتریان حقوقی نیز می توانند با استفاده از باجه های پست نسبت به واریز و برداشت وجه و اخذ صورتحساب اقدام نمایند (البته محدودیت هایی روی عملیات نقدی وجود دارد که مشتریان قبل از مراجعه به ادارات پست باید استعلام های مربوطه را به عمل آورند). در وبسایت این بانک آدرس شعب اداره پست منطقه مربوطه و ساعات کاری آنان درج شده است.

مشتریان حقوقی	مشتریان حقیقی
استفاده از تلفن های بانک، موبایل بانک و خدمات الکترونیکی	استفاده از تلفن های بانک، موبایل بانک و خدمات الکترونیکی
تلفن بانک: ۰۳۴۵۷۶۰۶۰۶۰	تلفن بانک: ۰۳۴۵۷۴۰۴۴۰۴ و ۰۳۴۵۷۷۰۷۰۷۰
بانکداری اینترنتی: HSBC.CO.UK/BUSINESS	بانکداری اینترنتی: HSBC.CO.UK/PERSONAL
توافق نامه بین بانک: HSBC قراردادی را بانک های دیگر منعقد کرده که طی آن مشتریان حقوقی میتوانند از خدمات حضوری شعب آن ها به ازای پرداخت کارمزد استفاده نمایند.	موبایل بانک روی سیستم های IPHON, IPAD, IPOD, ANDOROID قابل استفاده می باشد.

نتیجه گیری: عمل به تعهدات اجتماعی بانک

این بانک با تمام مشتریان شعبه بارنارد کستل مکاتبه کرده و آن ها را از تصمیم به تعطیلی شعبه مطلع نموده و همچنین به آن ها وعده داده است که چنانچه لازم باشد روش استفاده از سایر مکانیزم های انجام عملیات بانکی را به آن ها آموزش خواهد داد. در راستای عمل به پروتکل سیستم بانکی ۱۲ هفته قبل از تعطیلی شعبه به مشتریان اطلاع رسانی خواهد شد. کارکنان بخش ارتباط با مشتریان به طور مستمر با مشتریان شعبه تماس گرفته و ضمن اطلاع رسانی در خصوص تعطیلی شعبه به سوالات احتمالی مشتریان پاسخ می دهند. در رابطه با همکاری اداره پست و خدماتی که شعب آن اداره می توانند به مشتریان شعبه بارنارد کستل ارائه دهند به آن ها اطلاع رسانی می شود. مدیران عملیاتی بانک مرتبط با منطقه فعالیت شعبه بارنارد کستل و همچنین کارکنان شعبه در خصوص گزینه های جایگزین شعبه که پس از تعطیلی در اختیار مشتریان قرار می گیرد به آن ها اطلاع رسانی می نمایند. در خصوص مشتریانی که شرایط خاصی دارند (نابینایان، ناشنویان، سالخوردگان و...) کارکنان بانک ملاقات حضوری برقرار می نمایند.

منابع

1. www.HSBC.co.uk
2. www.RBS.com."Access to banking protocol"
3. www.BBA.org
4. Isahp article: basar, kabak, topcu."Identifying The Criteria And Their Priorities For Locating Bank Branches In Turkey".
5. Geoinformatics 2004 Proc. 12th Int. Conf. on Geoinformatics – Geospatial Information Research: Bridging the Pacific and Atlantic
6. University of Gävle, Sweden, 7-9 June 2004" Branch Bank Closures in Sydney: A geographical perspective and analysis"
7. "Banks Can't Close Branches Fast".By Jim Marous.
8. www.RBS.com."Access to banking protocol"
9. www.PARLIMENT.uk"Bank Branch Closures"
10. Ketola,kara.j.,mba.,www.PROQUEST.com."The college of St.Scholastic,2014."To Close or not Close?The Impact of Closing Branches "
11. The Art Of Bank Planing (BANCOGRAPHY)
12. www.BANKINTELLIGENCE.fiserv.com"make sure evry branch is pulling its weight"
13. "What Determines The Profitability Of Banks? evidence from spain".Antonio Trujillo-Ponce.Senior Lecturer in Finance Department of Business Administration.Pablo de Olavide University.
14. "Imf Working Paper Analysis Of the Efficiency and Profitability of the Japanese Banking System". Elena Loukoianova.
15. Maria Conceic, Silva Portela, Emmanuel Thanassoulis ."Profitability of a sample of Portuguese bank branches and its decomposition into technical and allocative components". Act on Business School, Aston Triangle, B4 7ET Birmingham, UK.
16. Jesús T. Pastor C. A. Knox Lovell Henry Tulkens" Evaluating the Financial Performance of Bank Branches"
17. M Oberholzer. G van der Westhuizen . " An empirical study on measuring
18. efficiency and profitability of bank",Meditari Accountancy Research Vol. 12 No. 1 2004 : 65-7

تأثیر حسابداری ابری بر سیستم‌های اطلاعات حسابداری

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۱/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۳/۲۷

کد مقاله: ۳۸۶۷۴

عزیزاله مرادی^۱

چکیده

رایانش ابر، پارادایم جدیدی از فناوری اطلاعات می‌باشد که هدف آن ایجاد تحول در فناوری‌های اطلاعات سنتی از طریق کاهش هزینه، انعطاف‌پذیری بالا و دسترسی همه‌جانبه می‌باشد. ظاهراً، اگر شرکتی بخواهد رایانش ابری را پذیرفته و به کار گیرد با همان مسائلی روبرو خواهد شد که در موقع پذیرش هر نوع فناوری اطلاعات دیگری روبرو خواهد شد. فناوری ابر یکی از روش‌های نوآورانه پردازش داده و ذخیره آن است و استفاده از آن یکی از روش‌های اصلی تضمین کارایی و اثربخشی سیستم اطلاعات حسابداری است. هدف پژوهش حاضر، بررسی سیستم‌های اطلاعات حسابداری ابر می‌باشد و بدین منظور با استفاده از روش مطالعات کتابخانه‌ای به بررسی این موضوع پرداخته است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که مرور ادبیات نظری تحقیق در مورد محاسبات ابری، فناوری اطلاعات و سیستم‌های اطلاعات حسابداری مشخص شده است که فناوری اطلاعات و محاسبات ابری اثرات متعددی بر عناصر حسابداری شامل نهاد حسابداری، معاملات مالی، اسناد مالی و گزارشگری مالی دارد.

واژگان کلیدی: فناوری ابر، رایانش ابر، سیستم اطلاعات حسابداری

^۱- عزیزاله مرادی، کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد صفادشت، عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان
(a.m.moradi63@gmail.com)

۱- مقدمه

محیط کسبوکار دستخوش تغییرات زیادی در قرن بیست و یکم و همزمان با ورود به جامعه دانش محور شده است و سرمایه، منابع طبیعی و یا نیروی انسانی منابع اصلی محسوب نمی شوند و اطلاعات جایگزین همه آنها شده است. اقتصاد دانش محور به واسطه افزایش تقاضا برای اطلاعات، استفاده مفرط از اینترنت و جهانی شدن به دلیل وجود شبکه های جهانی مشخص شده است و همه این روندها ماهیتی ناملموس دارند. در گذشته، سیستم های مالی متکی به حسابداران بودند که تصمیم گیری نهایی داخلی و خارجی شرکت برعهده آنها بود، کسانی که بخشی از ذینفعان شرکت محسوب می شدند که دارای اطلاعات با کیفیت لازم برای تصمیم گیری بودند و تخصص زیادی برای آماده سازی صورت های مالی و شفاف سازی عملکرد مالی و وضعیت شرکت ها لازم بود و باید حسابداران آموزش دیده ای به کار گرفته شوند (ضربان^۱، ۲۰۱۵). سیستم اطلاعات حسابداری^۲ سیستمی است که بر اساس روندها و پروتکل هایی برای گردآوری، ذخیره، پردازش و توزیع داده های حسابداری و مالی در اطلاعات قابل ارائه طراحی و تدوین شده است (هال^۳، ۲۰۱۴) و روشی مبتنی بر کامپیوتر برای پیگیری فعالیت های حسابداری با استفاده از منابع فناوری است. پیاده سازی سیستم اطلاعات حسابداری در کسبوکار سه هدف اصلی داشته است: (۱) افزایش اثربخشی و بهبود کارایی عملیات کسبوکار؛ (۲) تقویت قابلیت اطمینان گزارشگری مالی و کاهش فرصت های دستکاری در صورت های مالی و (۳) کمک به محیط کسبوکار در تطابق با قوانین، مقررات و استانداردهای کاربردی حسابداری (کونسیدین^۴، ۲۰۱۲). اطلاعات حسابداری یا مالی وارد و ذخیره یا خارج شده از سیستم اطلاعات حسابداری اطلاعات اقتصادی مهمی هستند که تاثیر بسیار زیادی بر تصمیم گیری های اقتصادی کاربران و رفتار اقتصادی آنها دارد (کریستاسکاس و مارتینکوس^۵، ۲۰۰۴؛ یا-ینگ^۶، ۲۰۱۷).

با این وجود، دنیا به سرعت در حال تحول است و فناوری و استفاده روز افزون از تکنیک های مدرن در نتیجه تحمیل شرایط عصر حاضر ما را ملزم به اطاعت از منابع فناوری روز کرده است و استفاده از این فناوری های روز در زمینه کسبوکار باعث ایجاد تحولاتی در کارکردهای سیستم های اطلاعات مانند روش های گردآوری داده، پردازش و گزارش آنها شده است و بر عناصر این سیستم ها به ویژه سیستم های اطلاعات حسابداری تاثیر فراوانی داشته است که در نتیجه تغییرات فناورانه ای که دنیا شاهد آن است، عبارت جدیدی تحت عنوان «محاسبات ابری»^۷ معرفی شده است (الزوی^۸، ۲۰۱۷) که مدل کسبوکار برای خرید و استفاده از خدمات کامپیوتری، برنامه های کاربردی، دسترسی به اطلاعات و ذخیره داده از طریق ارتباط اینترنتی می باشد (وارن^۹ و همکاران، ۲۰۱۲).

۲- فناوری ابر

با پیشرفت علوم کامپیوتر و معرفی اینترنت، رایانش ابر از طرح آزمایشگاهی غیر عینی به یک پارادایم تجاری استوار توسعه داده شده است (آرمبراست^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۰). بر اساس اعلام موسسه ملی استاندارد و فناوری^{۱۱}، رایانش ابر به این صورت تعریف شده است که: «مدلی است برای افزایش گستردگی و در دسترس بودن شبکه بر اساس تقاضای کاربر جهت دسترسی به منابع محاسباتی و قابل ترکیب بندی و اشتراک گذاری آن می باشد (مثلا شبکه ها، سرورها، منبع ذخیره، برنامه های کاربردی و سرویس ها) که با کمترین تلاش مدیریتی جهت ارائه و انتشار سریع منابع در شبکه حاصل می شود (میل و گرانس^{۱۲}، ۲۰۰۹). رایانش ابر به مشتریان این امکان را فراهم میکند که زیرساخت های فناوری اطلاعات، سکوها، و سرویس های نرم افزاری را در ابر در موقع لزوم اجاره کنند. بنابراین، مشتریان ابر می توانند کاربردهای تجاری و داده های ذخیره شده را گسترش داده و تحلیل هایی را از طریق اینترنت بر روی پایگاه پرداخت-به ازای هر استفاده اجرا می کنند (سولطان^{۱۳}، ۲۰۱۱).

بر اساس ویژگی های فوق، رایانش ابر می تواند پذیرش فناوری اطلاعات سنتی را متحول سازد. در گذشته، نوآوری های پرهزینه فناوری اطلاعات معمولاً ابتدا توسط شرکت های بزرگ پذیرفته می شدند، زیرا فقط این شرکت ها استطاعت به کارگیری

1. Zerban
2. Accounting Information System (AIS)
3. Hall
4. Considine
5. Christauskas & Martinkus,
6. Yau-Yeung
7. Cloud Computing
8. Al-Zoubi
9. Warren
10. Armbrust
11. National Institution of Standards: NIST
12. Mell & Grance
13. Sultan

آن را داشتند. حال، محققان بر این باورند که حتی شرکت‌های کوچک و متوسط^۱ هم می‌توانند از فناوری رایانش ابر استفاده کرده و از مزایای آن بهره ببرند و ارائه دهنده‌های ابر می‌توانند با حذف تعهدات غیرلزوم و اجازه دادن به شرکت‌ها جهت پرداخت برای استفاده از منابع محاسباتی در پایگاه‌های کوتاه مدت، از مزیت‌های فوق‌العاده آن بهره‌مند شوند (یعنی پرداخت برای هر استفاده) (آرموبراست و همکاران، ۲۰۱۱). با وجود مزیت‌های جذاب مذکور، اما هنوز هم بدگمانی‌هایی درمورد رایانش ابر وجود دارد. بسیاری از مسائل مانند «امنیت»، «محرمانه بودن»، «بی‌ثباتی عملکرد»، «تاخیر»، و «تنگنا» باید ضمن انتخاب رایانش ابر مورد بررسی قرار گیرند (هافمن^۲ و همکاران، ۲۰۱۳). با توجه به معایب و محاسن مذکور، رایانش ابر را می‌توان مثل یک شمشیر دو طره دانست که پذیرش آن برای مدیران اجرایی شرکت‌ها و تصمیم‌گیری در مورد اینکه آیا سیستم‌های فناوری اطلاعات خود را به ابر تبدیل کنند یا نه، چندان آسان نیست. بنابراین، بررسی کامل مسائل مربوط به پذیرش فناوری ابر مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته است (آرموبراست و همکاران، ۲۰۱۱).

پژوهش حاضر در نظر دارد با بررسی پذیرش ابر نه تنها به این بررسی مسائل مربوط به پذیرش ابر بپردازد، بلکه همچنین به بررسی ویژگی‌های منحصر به فرد آن نیز خواهد پرداخت، زیرا رایانش ابر فقط یک مسئله ساده پذیرش فناوری اطلاعات نمی‌باشد. رایانش ابر ویژگی‌هایی دارد که از سایر نوآوری‌های فناوری اطلاعات بسیار متفاوت است که می‌توان به اهداف مشتری (شرکت‌های کوچک و بزرگ)، مکانیسم‌های قیمت‌گذاری (پرداخت برای هر استفاده) و مدل‌های توسعه آن (عمومی/خصوصی) اشاره کرد، که به ندرت در تحقیقات پیشین مورد بررسی قرار گرفته است (بوهم^۳ و همکاران، ۲۰۱۱). مهمترین تمایز فناوری ابر آن است که این فناوری استراتژی‌های پذیرش بیشتری را نسبت به بسیاری از روش‌های گسترش دیگر ارائه می‌کند (مانند ERP، CRM و SCM).

رایانش ابر شامل توانمندی‌های محاسبات ارتجاعی و مقیاس پذیر فناوری اطلاعات است که با استفاده از فناوری‌های اینترنت به عنوان یک سرویس به مشتریان ارائه می‌شود. رایانش ابر، خود، مجموعه‌ای از مدل‌های مختلف سرویس است و یک شرکت می‌تواند ترکیب‌های مختلفی از مدل‌های مختلف سرویس را جهت پذیرش رایانش ابر انتخاب کند. به طور کلی، سه نوع مدل سرویس ابر وجود دارد: نرم افزار به عنوان سرویس (SaaS)، سکو به عنوان یک سرویس (PaaS) و زیرساختار به عنوان یک سرویس (IaaS). موسسه ملی استاندارد و فناوری (NIST) نرم افزار را به عنوان یک سرویس (SaaS) تعریف می‌کند: مشتریان می‌توانند از طریق دستگاه‌های مختلف مانند اینترنت به نرم افزار و یا برنامه کاربردی دسترسی داشته باشند، و نیازی به مدیریت و کنترل زیرساختارهای اصلی ابر مانند سرورها، سیستم‌های اجرایی و غیره توسط آن‌ها نمی‌باشد (میل و گرانس، ۲۰۰۹). موسسه ملی استاندارد و فناوری، سکو به عنوان یک سرویس (PaaS) را اینگونه تعریف می‌کند: مشتریان می‌توانند با استفاده از زبان‌های برنامه‌نویسی و ابزارهای تحت پشتیبانی فروشندگان ابر، زیرساختارهای ابر را به برنامه‌های کاربردی خود توسعه دهند (میل و گرانس، ۲۰۰۹). موسسه ملی استاندارد و فناوری زیرساختار به عنوان سرویس (IaaS) را بدین صورت تعریف می‌کند: منابع پردازش، ذخیره، شبکه‌ها و سایر منابع اصلی محاسباتی را به مشتریان ارائه می‌دهد (فن^۴ و همکاران، ۲۰۱۰).

۳- ویژگی‌های کاربردی فناوری ابر در حسابداری

در سه دهه اخیر، سیستم‌های فناوری اطلاعات از نرم‌افزارهای حسابداری برای گزارشگری اثربخش در واقعیت اقتصادی شرکت‌ها استفاده کرده‌اند. به دلیل پیشرفت‌های مستمر فناوری اطلاعات، این راهکارهای نرم‌افزاری همواره در حال تقویت هستند و روز به روز در پردازش حجم زیادی از اطلاعات حسابداری عملکرد موفقیت‌آمیزی دارد. بنابراین، شرکت فیلیپس (یونسکو^۵ و همکاران، ۲۰۱۳) چهار نسل نرم‌افزارهای حسابداری را از هم متمایز کرده و آن‌ها را در سه گروه زمانی طبقه‌بندی کرده است: (۱) اولین طبقه به دهه ۱۹۹۰ تعلق دارد که از برنامه‌های کاربردی ساده که قابل استفاده برای همه کاربران بودند و صرف نظر از اندازه آن‌ها استفاده می‌شد، و ارائه گزارش‌ها تحت کنترل دقیق مشتری بود؛ (۲) دهه ۲۰۰۰ شامل دو طبقه نرم‌افزاری است: طبقه اول شامل برنامه‌های کاربردی حسابداری با استفاده از داده‌های ذخیره شده به طور محلی یا روی سرورها و طبقه دیگر شامل آن دسته از برنامه‌های کاربردی بود که به طور هم‌زمان قابل دسترسی توسط چندین کاربر بود و بر پایگاه داده قدرتمند ذخیره شده در محل‌های امن تکیه داشت؛ و (۳) از سال ۲۰۱۰، که به دوره نرم‌افزارهای سیار با داشبوردهای مالی معروف است، برنامه‌های کاربردی شامل استفاده از دستگاه‌های سیار و اینترنتی است. بر اساس این طبقه‌بندی، روشن است که آخرین روند در استفاده از فناوری اطلاعات در حسابداری فناوری «ابر» می‌باشد که حسابداری ابری نیز از آن نشأت گرفته است.

1. SMEs
2. Hoffman
3. Boehm
4. Fenn
5. Ionescu

بر اساس ویژگی‌های محاسبات ابری، حسابداری ابری شامل استفاده از نرم‌افزار برای گردآوری و پردازش داده‌های قابل دسترسی از طریق برنامه‌های کاربردی ارائه‌دهنده ابر مبتنی بر اینترنت است. بنابراین، نرم‌افزارها و داده‌های حسابداری روی یک سرور از راه دور قرار می‌گیرند، که نصب این نرم‌افزارها و حفظ و نگهداری آن‌ها روی کامپیوترهای شخصی ضروری نیست و داده‌ها توسط تعداد زیادی از کاربران و به طور هم‌زمان، در هر لحظه که بخواهند قابل بازیابی است. برنامه‌های کاربردی فناوری ابر قطعاً نقش حسابداری را در رابطه با استفاده از نرم‌افزارهای سنتی تغییر داده است. تفاوت اصلی آن است که نرم‌افزارهای سنتی حسابداری جزء دارایی‌های ملموس قرار داشتند و روی سیستم کامپیوتری کاربر نصب می‌شدند، در حالی که در فناوری ابر، کاربر حق استفاده از فناوری را از طریق اینترنت خریداری می‌کند (نرم‌افزار به عنوان سرویس، ساس) (آزاد، ۲۰۱۳)، که به تفاوت در حمایت از برنامه‌های کاربردی اشاره دارد (یونسکو، ۲۰۱۳)، به این معنی که سکوهاى ابرى از کار کاربران مختلف پشتیبانی می‌کنند (مطابق با مجوزهای اخذ شده)، در حالی که سکوهاى سنتی به تعداد نسبتاً محدودی از کاربران محدود می‌شد. تفاوت برنامه‌های کاربردی سنتی و نرم‌افزارهای مبتنی بر ابر در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. تفاوت‌های کاربرد نرم‌افزارهای سنتی و مبتنی بر ابر (کریستاسکاس و میسویسین، ۲۰۱۲)

مجوز	راهکارهای مبتنی بر ابر (ساس)	مجوز نرم‌افزار برنامه کاربردی
مالکیت شرکت	اجازه توسط شرکت	محل سیستم
طبق خواست شرکت	در ابر	سخت‌افزار
ارائه شده توسط شرکت	مشمول	ویندوز و سرور SQL
ارائه شده توسط شرکت	مشمول	هزینه‌های حفظ و نگهداری
خریداری شده	مشمول	منابع IT
تیم یا ارائه دهنده شرکت	نیازی نیست	پشتیبانی
خریداری شده از ارائه دهنده	خریداری شده از ارائه دهنده سرویس	تعداد کاربران
محدود به مجوز	نامحدود	

فناوری ابر با همه ویژگی‌های آن تاثیر بسیار مثبتی بر همه عناصر سیستم اطلاعات حسابداری دارد (الزوبی، ۲۰۱۷) و از لحاظ ارائه فضای کار برای حسابداری کاربردهای زیادی دارد. زیرا، فناوری ابر امکان دسترسی به برنامه‌های کاربردی و داده‌ها از هر سایت، فضای مجازی و هر دستگاه موبایل را فراهم می‌کند. پس از نظر منطقی می‌تواند کارایی ثبت و سنجش کمیت معاملات کسب‌وکار و رویدادهای حسابداری را افزایش دهد، زیرا ۲۴/۷ نرم‌افزار در دسترس به حسابداری اجازه می‌دهد که فعالیت‌های خود را هر وقت که بخواهند و نه دقیقاً طی ساعت‌های کاری، انجام دهند. نرم‌افزار حسابداری از طریق اینترنت و بدون بررسی تطابق بین سیستم کامپیوتری و نرم‌افزار حسابداری قابل دسترسی است، که به این معنی است که همه کاربران به نسخه مشابهی از نرم‌افزار حسابداری سروکار دارند و بدان وسیله مشکلات بالقوه ناشی از نسخه‌های غیرقابل تطبیق از بین می‌رود (یونسکو، ۲۰۱۳)، که رابطه حسابداران و مشتریان آن‌ها را بر حسب بهبود همکاری و ارتباط بین آن‌ها متحول می‌سازد و رابطه همکارانه بین کارکنان و نیز همزمان‌سازی کار روی فایل‌های مشترک را افزایش می‌دهد (دیمیتریو و ماتئو، ۲۰۱۵). یکی از مزیت‌های ویژه این نرم‌افزارهای مبتنی بر این فناوری در اتوماسیون ثبت معاملات از طریق کتب کسب‌وکار است که تطبیق‌پذیری با شرایط مختلف شامل استانداردهای حسابداری و کنترل‌های داخلی را تضمین کرده است (کریستاسکاس و میسویسین، ۲۰۱۲).

مزیت مهم حسابداری ابری در مقایسه با حسابداری سنتی، به استفاده از نرم‌افزار به عنوان سرویس ارائه شده وسط ارائه دهنده ابر، به جای نرم‌افزار نصب شده روی کامپیوتر شخصی کاربر مربوط می‌شود. مزیت‌های حسابداری ابری عبارتند از: مسئولیت حفظ و نگهداری نرم‌افزار و سخت‌افزار و مدیریت آن بر عهده ارائه دهنده سرویس می‌باشد که دخالت متخصصان فناوری اطلاعات را کاهش می‌دهد؛ سطح امنیت داده از نقطه نظر سوء استفاده و خطر تخریب در حسابداری ابر بسیار بالاتر است، زیرا بسیاری از ارائه‌دهنده‌های ابر کنترل داخلی بهتری در دسترسی داده دارند و علاوه بر آن سرورهای پشتیبان روی دو یا چند محل ارائه می‌دهد. ذخیره داده در «ابر» آنچنان تضمین شده است که اگر دستگاه (لپ‌تاپ، تبلت و غیره) به سرقت برود یا بشکند، خط از دست دادن داده وجود ندارد، زیرا می‌توان از دستگاه دیگر به همان داده‌ها دسترسی پیدا کرد (دیمیتریو و ماتئو، ۲۰۱۵)؛ و با توجه به آنکه نرم‌افزارهای حسابداری به راحتی قابل تطبیق با نیازهای کسب‌وکار هستند، پس ارائه دهنده سرویس ابر توانایی اضافه کردن بسته‌های نرم‌افزاری جدید و مورد نیاز و یا به روز رسانی نسخه‌های موجود را دارد.

1. Azad
2. Christauskas & Miseviciene
3. Dimitriu & Matei

۴- تاثیر محاسبات ابری بر عناصر حسابداری

مرور ادبیات نظری تحقیق در مورد محاسبات ابری، فناوری اطلاعات و سیستم‌های اطلاعات حسابداری مشخص شده است که فناوری اطلاعات و محاسبات ابری اثرات متعددی بر عناصر حسابداری شامل نهاد حسابداری، معاملات مالی، اسناد مالی و گزارشگری مالی دارد که در زیر به بررسی این اثرات پرداخته شده است:

نهاد حسابداری: معنی نهاد حسابداری آن است که نهاد خود دارای شخصیت مستقل از مالکان است. محاسبات ابری در این مورد به این معنی است که با قوانین خود نهاد سروکار دارد و با افراد مربوط به آن کاری ندارد. سیستم ابری به انجام انواعی از مشاغل مانند حسابداری، مدیریت کمک کرده و به کارکنان و ذینفعان شرکی در دسترسی به برنامه‌های کاربردی از طریق کامپیوتر و دستگاه‌های سلولی کمک می‌کند (لوبانا، ۲۰۱۳). در طرف دیگر، استفاده از محاسبات ابری به کارکنان و مشتریان امکان دسترسی به سیستم و به روز رسانی داده‌ها از هرجایی بدون بازگشت به دفتر را فراهم می‌کند (کریستوکاس و میسیویسین، ۲۰۱۲)، که منجر به کاهش اندازه کسب‌وکار در زمینه ساختمان می‌شود، زیرا مدیریت را از هر جایی بدون الزام به یک مکان خاص و در جایی به اسم فضای مجازی تسهیل می‌سازد.

معاملات مالی: این عملیات برای همه فعالیت‌ها و رویدادهای داخلی و خارجی ماهیت نهاد مالی قابل بررسی است. همانطور که توسط لوبانا (۲۰۱۳) اشاره شده است، محاسبات ابری سازمان را قادر می‌سازد که خدمات را به موقع ارائه کند. علاوه بر آن، همه مطالعات انجام شده نشان داده‌اند که محاسبات ابری و فناوری اطلاعات عملکرد عملیات مالی را بهبود می‌بخشند (دانداگو و روفای، ۲۰۱۴؛ ساسر و اولیک، ۲۰۱۳؛ مقدم و همکاران، ۲۰۱۲؛ زیگالوا، ۲۰۱۳).

اسناد مالی: اسناد مالی اسنادی هستند که حاوی مجموعه‌ای از داده‌های مالی مهم در فرآیند حسابداری هستند. هدف کلی اسناد مالی، حفظ داده‌های مهم است که در محاسبات ابری قابل توزیع هستند، که به این معنی است که مشتری می‌تواند درخواست محصول از طریق منابع ارائه شده توسط محاسبات ابری در اینترنت با استفاده از برنامه‌های کاربردی سیستم بکند. این برنامه‌های کاربردی در ابر ذخیره می‌شوند. بنابراین، همه فرآیندهای حسابداری و کسب‌وکار را می‌توان روی ابر و داده‌های ذخیره شده و در دسترس شرکت و شرکت انجام داد، پس نیازی به اسناد برای ارائه داده برای ثبت حسابداری وجود ندارد.

گزارشگری مالی: محصول نهایی حسابداری، گزارشگری مالی در سیستم اطلاعات حسابداری است و این گزارش‌ها ابزارهایی هستند که بدان وسیله اطلاعات به کاربران ابلاغ می‌شود. بر اساس یافته‌های ابینزر^۶ و همکاران (۲۰۱۴)، می‌توان از محاسبات ابری برای اهداف حسابداری به صورت موفقیت‌آمیز استفاده کرد (الزوبی، ۲۰۱۷).

مکانیسم قیمت گذاری: پس از اینکه شرکتي تصمیم گرفت که رایانش ابر را بر اساس فناوری‌ها و مزیت‌های سازمانی و محیطی آن بپذیرد، انتخاب مکانیسم‌های قیمت گذاری مطرح می‌شود. یکی از ویژگی‌های متمایز رایانش ابر، مکانیسم قیمت گذاری «پرداخت برای هر استفاده» است. تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که شرکت‌ها با استفاده از این نوع مکانیسم قیمت گذاری، در مقایسه با سایر مکانیسم‌های قیمت گذاری سنتی IT/IS (مانند مجوز برای یک بار، یا برنامه ماهانه)، نه تنها می‌توانند سرمایه گذاری‌های نامطمئن بر منابع IT را حذف کنند، بلکه همچنین توانایی مقیاس بندی سریع و ایجاد تعادل در هنگام افزایش بار پیش بینی نشده را نیز به دست می‌آورند. با اجتناب از سرمایه گذاری‌های کلان، انتخاب مکانیسم پرداخت برای هر استفاده، رایانش ابر را برای کاربران جذاب تر خواهد کرد (آمبراست و همکاران، ۲۰۱۰).

۵- نتیجه گیری

رایانش ابری یک الگوی محاسباتی است که در آن تعداد بسیار زیادی از سیستم‌ها به یکدیگر متصل شده اند تا زیرساخت پویا و مقیاس پذیر را برای برنامه‌های کاربردی ذخیره داده‌ها و فایل‌ها فراهم آورند. به طور سنتی، شرکت‌ها به گزارش مالی یا غیرمالی در دوره‌های سه ماهه و سالانه نیاز دارند. با این حال، تغییر سریعی که در بازار و جامعه اتفاق می‌افتد باعث می‌شود که این گزارش‌های دوره‌ای به سرعت منسوخ شوند. از سوی دیگر، رقابت بیشتر در بین شرکت‌ها نیازمند اطلاعات به روزتر است تا مدیریت را قادر سازد که به سرعت با فرصت‌ها تطبیق یابد و به مشکلات پاسخ دهد. به طور کلی سیستم‌های اطلاعات حسابداری مجموعه‌ای از اطلاعات حساس و محرمانه (دفاتر حسابداری کلی، اطلاعات لیست حقوقی و پایگاه اطلاعاتی مالی) را پردازش و ذخیره می‌کنند و اتخاذ فناوری ابری نیازمند یک تحلیل جدی اطلاعات و امنیت نرم افزاری است. فناوری اطلاعات و بدون شک

1. Lobana
2. Dandago & Rufai
3. Sacer & oluic
4. Moghaddam
5. Zhygalova
6. Abinzer

محاسبات ابری یا رایانشی تحولات زیادی را در سیستم اطلاعات حسابداری ایجاد کرده است. اگرچه روشن است که این تحولات نمی‌تواند نقش انسانی را حذف کند، اما هدف آن تضمین بهینه‌سازی عملیات حسابداری می‌باشد. با این وجود، حسابداران هنوز در پذیرش این فناوری و تاثیر آن بر سیستم اطلاعات حسابداری در شک و تردید هستند، زیرا انسان همواره از پذیرش فناوری‌های جدید ترس و واهمه دارد و پذیرش و پیاده‌سازی این نوع فناوری‌ها را همراه با ریسک می‌داند. تحقیقات و مطالعات گذشته تایید کرده‌اند که شرکت‌ها به ویژه شرکت‌های کوچک و متوسط از مزیت‌های پذیرش فناوری ابر آگاهی ندارند که به ویژه در کشورهای با اقتصاد در حال توسعه بیشتر مشاهده می‌شود.

۶- منابع

1. Al-zoubi, A. M. (2017). The Effect of Cloud Computing on Elements of Accounting Information System. *Global Journal of Management and Business Research: DAccounting and Auditing*, 17(3): 1-9.
2. Armbrust, M., Fox, A., Griffith, R., Joseph, A.D., Katz, R., Konwinski, A., Lee, G., Patterson, D., Rabkin, A., Stoica, I. and Zaharia, M. (2010) A view of cloud computing, *Communications of the ACM*, 53, 4, 50-58.
3. Azad, S. (2013). The Benefits of Cloud accounting. *Прейзери Фейрар* 15, 2018 ca The Pitcher Partners Critical Point Network: http://www.pitcher.com.au/sites/default/files/downloads/CPN_Newsletter_Spring_2013.pdf.
4. Boehm, B. W. (2011). "Software Risk Management: Principles and Practices," *IEEE Software* (8:1), pp. 32-41.
5. Christauskas, C. & Martinkus, B. (2004). "Information System for Accounting". *Folia Oeconomica: Accounting Change in the Period of Economic Transformation in Poland and Lithuania*, no. 173: 15-22.
6. Christauskas, C., Miseviciene, R. (2012). Cloud- Computing Based Accounting for Small to Medium Sized Business, *Engineering Economics*, 23 (1), 14-21.
7. Dandago K. I. and Rufai A. S., (2014), Information Technology and Accounting Information System in the Nigerian Banking Industry, *Journal of Asian Economic and Financial Review*, Vol. 4 No. 5:655- 670.
8. Dimitriu, O., Matei, M. (2015). Cloud accounting: a new business model in a challengigng context. *Procedia Economisc and Finance*, 32, 665-671.
9. Fenn, Jackie, Nikos Drakos, Whit Andrews (2008). *Hype Cycle for Emerging Technologies, 2008*. In *Research*, edited by Gartner: Gartner.
10. Hoffman, S. (2013). *Apache Flume: Distributed Log Collection for Hadoop*, Packt Publishing Ltd.
11. Ionescu, B., Ionescu, I., Bendovschi, A., Tudoran, L. (2013). Traditional Accounting vs. Cloud Accounting. *Proceedings of the 8th International Conference Accounting and Management Information Systems - AMIS 2013*, 105-125.
12. Lobana, J. (2013), *Cloud Computing for Not-for Profit Organizations – Questions for Directors to Ask*, Chartered Professional Accountants Canada.
13. Mell, P., Grance, T. (2009). The NIST Definition of Cloud Computing. National Institute of Standards and Technology. <http://csrc.nist.gov/groups/SNS/cloud-computing/cloud-def-v15.doc>.
14. Moghaddam A. T., Baygi S. J. H, Rahmani R. and Vahedian M., (2012), The Impact of Information Technology on Accounting Scope in Iran, *Middle- East Journal of Scientific Research* 12 (10), PP 1344-1348, ISSN 1990-9233.
15. Sacer I. M. and oluic A., (2013), Information Technology and Accounting Information Systems Quality in Croatian Middle and Large Companies, *Journal of Information and Organizational Sciences* Vol. 37 No. 2, PP 117-126.
16. Sultan, N. (2011). Reaching for the "cloud": How SMEs can manage. *International Journal of Information Management*, 31(3), 272-278.
17. Warren, C., Leung, E., Pili, H. (2012). *Enterprise Risk Management for Cloud Accounting*. Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission- COSO.
18. Yau-Yeung, P. Y. (2017). An Exploration of Risks in Using Cloud Accounting Information Systems in Australia. Master of Business (Research) to the School of Accountancy. Queensland University of Technology.
19. Zerban, A. M. Can Accounting Information System Benefit From Cloud Computing: The Case of Saudi Arabia. *International Journal of Current Research*. 7(3): 13477-13483.
20. Zhygalova A., (2013), *Perceived Value of Cloud Based Information Systems. Case: Accounting Information Systems*, Master's thesis, Aalto University.

تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه گذاری دارائی های ثابت در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۱/۰۲

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۳/۲۶

کد مقاله: ۴۵۸۵۶

ابراهیم عنایت پور شیاده^۱، مهدی قلی پور پاشا^۲،

جواد درخشان^۳، ابوالقاسم فرقانی^۴

چکیده

سرمایه گذاری دارائی های ثابت به میزان زیادی مخارج سرمایه ای نیاز دارد. اگر سرمایه گذاری کارا نباشد، منجر به زیان خواهد شد. بنابراین بررسی چسبندگی هزینه در هنگام سرمایه گذاری دارائی های ثابت ضروری است. این پژوهش، تأثیر چسبندگی هزینه را بر تصمیمات سرمایه گذاری دارائی های ثابت مورد بحث قرار می دهد. درعین حال تأثیر تمرکز مالکیت را بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه گذاری دارائی های ثابت مورد مطالعه قرار می دهد. جامعه آماری این پژوهش را شرکت های پذیرفته در بورس اوراق بهادار تهران تشکیل داده است و شامل ۱۲۵ شرکت فعال در صنایع مختلف طی سال های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ است. برای آزمون فرضیه های پژوهش از روش رگرسیون چندگانه استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان داد که بین چسبندگی هزینه و سرمایه گذاری دارائی های ثابت رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. همچنین تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه گذاری دارائی های ثابت تأثیر مثبت و معناداری دارد.

واژگان کلیدی: تمرکز مالکیت، چسبندگی هزینه، سرمایه گذاری دارائی های ثابت

۱- کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائمشهر، (مسئول مکاتبات): E.Enayatpour@yahoo.com

۲- کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات گرگان، گرگان، ایران

۳- کارشناسی ارشد حسابداری موسسه آموزش عالی پرندک، تهران، ایران

۴- کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه پیام نور، واحد بهشهر

۱- مقدمه

شناخت رفتار هزینه، یکی از مباحث مهم حسابداری بهای تمام شده و حسابداری مدیریت است. در مدل سنتی، رفتار هزینه‌ها متناسب با تغییر محرک هزینه تغییر می‌کند و جهت تغییرات (افزایش و کاهش) در حجم فعالیت، تأثیری روی بزرگی تغییرات در هزینه‌ها ندارد. اما نتایج برخی از پژوهشگران در سال‌های اخیر بیانگر این موضوع است که میزان افزایش در هزینه‌ها هنگام افزایش در سطح فعالیت، بیشتر از میزان کاهش در هزینه‌ها هنگام کاهش در حجم فعالیت است. چنین رفتار هزینه‌ها را چسبندگی هزینه‌ها می‌نامند. یکی از رفتارهای فرصت جویانه مدیران شناسایی سریع تر سودها و به تأخیر انداختن زیان‌ها است، زیرا با این کار می‌توانند میزان پاداش‌هایی که به آنها تعلق می‌گیرد را افزایش دهند که از این موضوع در ادبیات تئوری های اثباتی از فرضیه پاداش مدیریت یاد می‌کنند (رحمانی، ۱۳۹۲). چسبندگی یکی از رفتارهای فرصت جویانه مدیران شناسایی سریع تر سودها و به تأخیر انداختن زیان‌ها است، زیرا با این کار می‌توانند میزان پاداش‌هایی که به آنها تعلق می‌گیرد را افزایش دهند که از این موضوع. در ادبیات تئوری های اثباتی از فرضیه پاداش مدیریت یاد می‌کنند. چسبندگی هزینه‌ها یکی از ویژگی‌های رفتار هزینه‌ها نسبت به تغییرات سطح فعالیت است و بیانگر آن است که بزرگی افزایش در هزینه‌ها هنگام افزایش سطح فعالیت، بیشتر از بزرگی کاهش هزینه‌ها در هنگام کاهش در سطح فعالیت است (کالیجا و دیگران، ۲۰۰۶)^۱. ترکیب و ساختار سهامداران در کشورهای مختلف متفاوت می‌باشد. در برخی از کشورها همانند فرانسه، واحدهای تجاری کوچک و متوسط دارای مالکیت خانوادگی زیاد هستند. در کشورهایی مثل آلمان، بانک‌ها اکثریت سهام شرکت‌های بزرگ را در اختیار دارند. در برخی کشورها همانند ایران مالکیت دولتی بخش عمده‌ای را تشکیل می‌دهند و در کشورهایی مثل آمریکا و انگلیس گسترده‌ترین سطح مالکیت عمومی دیده می‌شود (کردلو، ۱۳۸۷). تمرکز مالکیت عبارت است از چگونگی توزیع سهام بین سهامداران شرکت‌های مختلف. هر چه تعداد سهامداران کمتر باشد، مالکیت متمرکزتر خواهد بود. همچنین زمانی که تمرکز مالکیت به حدی افزایش یابد که یک مالک، کنترل مؤثر یک شرکت را داشته باشد، ماهیت مشکل نمایندگی از تضاد منافع بین مدیران و سهامداران به تضاد منافع میان سهامداران اکثریت و اقلیت تغییر پیدا می‌یابد (ژو و وانگ، ۱۹۹۹)^۲. عملیات اصلی شرکت اغلب توسط دارایی‌های ثابت مشهود انجام می‌گیرد. به عبارت دیگر، رابطه بین درآمد عملیاتی و دارایی‌های ثابت مشهود، رابطه‌ای مستقیم و ملموس است. از سوی دیگر، سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت به واسطه هزینه‌هایی که قبلاً برای دارایی‌های ثابتی که در طول عمر مفید خود به تولید شرکت کمک می‌کنند، صرف شده است، می‌تواند به شرکت کمک کند تا از لحاظ مالی کارآ باشد. در این پژوهش، مساله اصلی را با عنوان زیر بررسی می‌کنیم: آیا تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارایی‌های ثابت تأثیر دارد؟

۲- ادبیات تحقیق

سرمایه‌گذاری دارایی‌های ثابت به میزان زیادی هزینه نیاز دارد. اگر سرمایه‌گذاری کارا نباشد، منجر به زیان خواهد شد. تعدیل هزینه، انتظارات خوشبینانه مدیر و مسئله نمایندگی به چسبندگی هزینه منجر می‌شود. به این دلیل که زمانی درآمد حاصل از فروش کاهش می‌یابد. مدیریت هنوز برخی از منابع بلا استفاده را حفظ می‌کند و زمانیکه درآمد افزایش می‌یابد، مدیریت باید بهره‌وری منابع را جهت افزایش درآمد، افزایش دهد. چسبندگی هزینه به موضوع مهم و نگران‌کننده در روند تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاری تبدیل شده است. سرمایه‌گذاری داخلی عموماً در دارایی‌های ثابت است. با توجه به ویژگی‌های دارایی‌های ثابت، سرمایه‌گذاری به میزان زیادی به سرمایه و هزینه نیاز دارد. در مسئله بازده سرمایه‌گذاری و اینکه آیا ارزش سرمایه‌گذاری دارد، مسئله چسبندگی هزینه باید مد نظر قرار گیرد. زمانیکه نرخ افزایش در هزینه‌ها بیشتر از کاهش نرخ کسب و کار باشد، مسئله چسبندگی هزینه پدیده بسیار خارق‌العاده‌ای است. مدیریت هزینه یکی از جنبه‌های مهم عملیات روزمره شرکت است. انجام هزینه به منظور کسب سود، نتیجه تصمیمات تجاری است. مدیریت هزینه خوب به شرکت‌ها در خصوص مشخص نمودن با دقت جایگاه دارایی‌ها و کاهش هزینه‌ها در جهت افزایش سود، کمک می‌کند. هزینه‌ها شامل مجموع هزینه‌های ثابت و متغیر است. تئوری هزینه یابی سنتی، هزینه را به عنوان یک تابع خطی با حجم فعالیت به حساب می‌آورد. با این حال در سال‌های اخیر محققان دریافته‌اند زمانی که میزان افزایش و کاهش فعالیت یکسان است، تغییر در هزینه کل، نامتقارن است. بنابراین مفهوم چسبندگی هزینه مطرح شده است. با توجه به وجود چسبندگی هزینه، نظریه هزینه یابی سنتی، کارایی تصمیم‌گیری را هنگام تنظیم منابع اقتصادی و تصمیم‌گیریهای اقتصادی کاهش می‌دهد. بنابراین معرفی چسبندگی هزینه به خصوص در تحلیل هزینه سرمایه‌گذاری دارای اهمیت است. به علت عدم تقارن بین هزینه و درآمد فروش، زمانی که درآمد فروش ۱ درصد افزایش می‌یابد، هزینه فروش بیشتر افزایش می‌یابد. زمانیکه درآمد فروش ۱ درصد کاهش می‌یابد، هزینه مربوطه کاهش می‌یابد. وجود این چسبندگی موجب می‌گردد که شرکت تغییرات در هزینه را در هنگام افزایش سرمایه‌گذاری داخلی به عنوان یک معیار در نظر

1 - Calleja et Al
2 - Xu & Wang

بگیرد. سرمایه‌گذاری داخلی شرکت بر دارائیهایی ثابت متمرکز است. نظریه سرمایه‌گذاری کلاسیک جدید که در دهه ۱۹۶۰ توسعه یافت، معتقد است که شرکت میزان معینی از دارائیهایی خود را جهت پاسخگویی به نیازهای تولید در یک سطح معین و نسبت معینی از درآمد و هزینه حفظ خواهد کرد. در عین حال افزایش سرمایه‌گذاری ممکن است باعث افزایش نرخ رشد تولید گردد. این امر نه فقط افزایش سرمایه‌گذاری است، بلکه افزایش بهره‌وری تولید است که موضوع مهمی است. برای اطمینان از بهبود بهره‌وری تولید، باید چسبندگی هزینه را به عنوان معیار سنجش سرمایه‌گذاری معرفی کنیم. چسبندگی هزینه موجب می‌گردد که شرکت‌ها در هنگام سرمایه‌گذاری محتاطانه‌تر عمل کنند و کورکورانه در دارائیهایی ثابت سرمایه‌گذاری نکنند. ساختار مالکیت تعیین‌کننده تمرکز حقوق صاحبان شرکت و موقعیت سهامدار بزرگ شرکت است که نشان‌دهنده کارایی ساختار مالکیت است و در نهایت بر تصمیم‌گیری‌های شرکت موثر است. هنگامی که مالکیت شرکت بیش از حد متمرکز است، سهامدار کنترلی باید با مشکل تخصیص منابع ناشی از تغییر در حجم داد و ستد (کسب و کار) از طریق گسترش سرمایه‌گذاری یا انتقال منابع مازاد مقابله کند. کاهش تمرکز مالکیت موجب کاهش چسبندگی هزینه می‌شود. تصمیم‌گیری جمعی قادر است به شکل موثری از قضاوت خودخواهانه در تصمیم‌گیری‌های فردی جلوگیری کند.

لذا با توجه به مطالب یاد شده، پژوهش حاضر سعی در پاسخ به این سوال دارد که آیا بین تمرکز مالکیت و چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائیهایی ثابت رابطه معناداری وجود دارد؟ و آیا تمرکز مالکیت به عنوان متغیر تعدیل‌گر بر رابطه بین چسبندگی هزینه و تمرکز مالکیت تأثیر معناداری دارد؟

شن و ژانگ در پژوهشی^۱ (۲۰۱۸) ارتباط بین چسبندگی هزینه، تمرکز مالکیت و سرمایه‌گذاری دارائیهایی ثابت را در بین ۱۵۳ شرکت تولیدی چینی عضو بازار بورس شن زن و شانگهای طی سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۶ مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که چسبندگی هزینه تأثیر منفی بر سرمایه‌گذاری دارائیهایی ثابت دارد. همچنین تمرکز مالکیت به عنوان متغیر تعدیل‌گر تأثیر مثبت و معناداری بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائیهایی ثابت دارد.

یائو^۲ (۲۰۱۸)، با بررسی رابطه بین چسبندگی هزینه، تمرکز مالکیت و ریسک شرکت با استفاده نمونه‌ای از ۹۸۷۶ سال شرکت طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۵ نشان دادند، چسبندگی هزینه به طور معناداری ریسک شرکت را افزایش می‌دهد. همچنین تمرکز مالکیت به عنوان عنصر اصلی حاکمیت شرکتی بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سطح ریسک شرکت تأثیر می‌گذارد. به گونه‌ای که زمانی تمرکز مالکیت بیشتر است، تأثیر چسبندگی هزینه بر ریسک شرکت بیشتر است.

هواژیاو وانگ و هنگ هنگ^۳ (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان تأثیر چسبندگی هزینه را بر سرمایه‌گذاری در مخارج تحقیق و توسعه در بین شرکت‌های چینی طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ انجام دادند. نتایج پژوهش آنها حاکی از تأثیر مثبت چسبندگی هزینه‌ها بر سرمایه‌گذاری در مخارج تحقیق و توسعه دارد. همچنین ساختار مالکیت و ویژگیهای مدیران بر این رابطه نقش تعدیل‌گر دارد.

وانگ و شیلر^۴ (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای تحت عنوان "رابطه مالکیت خانوادگی و عملکرد مالی در بازارهای نوظهور" با استفاده از داده‌های مربوط به شرکت‌های فعال در کشورهای مختلف و با به کارگیری تکنیک‌های متاآنالیز نشان دادند که تمرکز مالکیت خانوادگی موجب بهبود نظارت بر عملکرد مدیران شده و با ایجاد توازن بین منافع سهامداران عمده و اقلیت باعث بهبود عملکرد شرکت در بازارهای نوظهور می‌گردد.

چیونگ و همکاران^۵ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی این موضوع پرداختند که آیا رفتار نامتقارن هزینه، تحت تأثیر عوامل رقابتی قرار دارد؟ نتایج آنان نشان داد هزینه‌های فروش، اداری و عمومی در محیط‌های رقابتی متفاوت، چسبنده‌ترند. علاوه بر این، رفتار نامتقارن هزینه، تحت تأثیر عوامل داخلی و خارجی قرار می‌گیرد.

حامدی و هینین^۶ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان "عملکرد شرکت زمانی که مالکیت بسیار متمرکز است با رویکرد پانل نیمه پارامتریک" به بررسی تأثیر تمرکز مالکیت بر عملکرد شرکت پرداختند. در این پژوهش چنین نتیجه‌گیری شد که تمرکز مالکیت در کل نمونه (مجموع خانوادگی و غیر خانوادگی) بر عملکرد شرکت تأثیر مثبتی دارد و در شرکت‌های غیرخانوادگی نیز تأثیر آن مثبت است. این در حالی است که تأثیر تمرکز مالکیت در شرکت‌های خانوادگی بر عملکرد منفی می‌باشد.

ژو و وانگ^۷ (۲۰۱۵) در پژوهشی تحت عنوان "مدیریت سود، حاکمیت شرکتی و چسبندگی هزینه‌ها" به بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی و مدیریت سود و همچنین اثر متقابل آنان بر چسبندگی هزینه‌ها پرداختند. نتایج بررسی‌های آنان حاکی از این است که حاکمیت شرکتی خوب می‌تواند چسبندگی هزینه‌ها را کاهش دهد که البته میزان تأثیر آن، به شدت مدیریت سود نمی‌باشد.

1 - Jun Shen & Renhui Zhang

2 - Kening Yao

3 - Huaxia Hu & Hong Hong

4 - Wang & Shailer

5 - Chung et al

6 - Hamadi & Heinen

7 - Xue & Hong

عنایت پور و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود به بررسی تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و ریسک شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. جامعه آماری این پژوهش مشتمل بر شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره ۶ ساله ۱۳۹۱ - ۱۳۹۶ و روش نمونه گیری، روش حذفی بوده است. با توجه به محدودیت های پژوهش و با استفاده از روش سیستماتیک، اطلاعات مربوط به ۱۲۵ شرکت جمع آوری و برای آزمون فرضیه از نرم افزار آماری Eviews استفاده شد. نتایج حاصله حاکی از آن است که بین چسبندگی هزینه و ریسک شرکت، رابطه معناداری وجود دارد. همچنین تمرکز مالکیت به عنوان مولفه اصلی حاکمیت شرکتی، بر رابطه بین چسبندگی هزینه و ریسک شرکت تأثیر منفی و معناداری دارد.

بنای مقدم (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی تأثیر تمرکز مالکیت و اندازه شرکت بر رابطه بین محافظه کاری شرطی و حق الزحمه حسابرسی برای ۱۰۹ شرکت پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران بین سال های ۱۳۸۸-۱۳۹۵ پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد محافظه کاری مشروط بر اساس مدل های سود و بازده و پایداری سود، تنها در شرکت های بزرگ بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر معنی داری دارد و در شرکت های کوچک بر حق الزحمه حسابرسی ندارد و اثر متقابل تمرکز مالکیت و شاخص محافظه کاری شرطی بر اساس مدل پایداری سود، تأثیر مثبت و بر اساس مدل سود و بازده تأثیر منفی بر حق الزحمه حسابرسی دارند.

طالعی نجف آبادی و احمدی افزادی (۱۳۹۷) به بررسی تأثیر سررسید بدهی و تمرکز مالکیت بر کارایی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. دوره زمانی تحقیق طی سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ و جامعه آماری شامل کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (۴۳۰ شرکت) بوده که با استفاده از روش حذفی سیستماتیک جهت نمونه گیری آماری در نهایت تعداد ۱۴۳ شرکت به عنوان نمونه آماری تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. روش آزمون فرضیه ها تحلیل رگرسیونی لجستیک است. بررسی فرضیه های تحقیق بیانگر آن بود که بین نسبت بدهی های کوتاه مدت (معیار سررسید بدهی) و کارایی شرکت ها رابطه مستقیم معنی دار وجود دارد. همچنین بین تمرکز مالکیت و کارایی شرکت ها نیز رابطه مستقیم معنی داری وجود دارد. از طرفی نتایج آزمون فرضیه سوم بیانگر عدم تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین نسبت بدهی های کوتاه مدت و کارایی شرکت ها است.

علیخانی و همکاران (۱۳۹۷) تأثیر تمرکز مالکیت بر کیفیت سود در شرکت های بورس اوراق بهادار تهران را مورد آزمون قرار دادند. قلمرو مکانی پژوهش، کلیه شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران و قلمرو زمانی مقطعی و گذشته نگر آن دوره ۵ ساله بین سال های ۱۳۹۳-۱۳۸۹ بوده، جامعه آماری این پژوهش شامل ۸۲ شرکت از بین ۴۳۵ شرکت به عنوان نمونه روش حذف سیستماتیک (سامان مند) انتخاب شده، اجرا شده است. همچنین برای تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه پژوهش از روش رگرسیون استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد، بین تمرکز مالکیت و کیفیت سود در شرکت های بورس اوراق بهادار تهران رابطه مثبت و معنادار وجود ندارد.

نتایج پژوهش صراف ماموری و فولادی (۱۳۹۷) با عنوان اثر متقابل مالکیت نهادی و تمرکز مالکیت بر اهرم مالی با انتخاب نمونه ای متشکل از ۱۱۵ شرکت از بین شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی سال های ۱۳۸۸ لغایت ۱۳۹۵ حاکی از این است که ارتباط معناداری بین تمرکز مالکیت و اهرم مالی وجود ندارد، همچنین مالکیت نهادی بر رابطه بین تمرکز مالکیت و اهرم مالی اثر مثبت و معناداری ندارد.

شیروانی و سروش یار (۱۳۹۷) در تحقیقی بررسی تأثیر تمرکز مالکیت در شرکتهای خانوادگی و غیر خانوادگی بر عملکرد شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد آزمون قرار دادند. بدین منظور نمونه ای شامل ۱۲۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵ انتخاب و مدل رگرسیون پژوهش با استفاده از داده های تابلویی برازش شده است. نتایج پژوهش نشان دهنده عدم تأثیر معنادار تمرکز مالکیت بر عملکرد (بازده داراییها و کیوتوبین) در شرکتهای خانوادگی (با مدیرعامل خانوادگی و مدیرعامل غیر خانوادگی) و نیز شرکتهای غیر خانوادگی می باشد. نتیجه دیگر پژوهش بیانگر این است که مالکیت خانوادگی بر عملکرد شرکتهای خانوادگی با مدیرعامل خانوادگی تأثیری معنادار ندارد. همچنین شواهدی مبنی بر تأثیرگذاری مالکیت خانوادگی بر عملکرد در شرکتهای خانوادگی با مدیرعامل غیر خانوادگی یافت نشد.

نمازی و فتحعلی (۱۳۹۶) پژوهشی در خصوص تأثیر سرمایه فکری بر چسبندگی هزینه ها در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران انجام دادند. دوره آزمون از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ و نمونه آماری متشکل از ۱۱۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بوده است. نتایج نشان دهنده رابطه معنادار و ضدچسبندگی سرمایه فکری و هزینه های فروش، اداری و عمومی است. برای اجزای سرمایه فکری نیز رابطه معنادار و ضدچسبندگی برقرار است و بیشترین تأثیر در بین اجزاء، مربوط به کارایی سرمایه ساختاری است. همچنین، میزان ضدچسبندگی در شرکتهای با سرمایه فکری بالا، بیشتر است و بیشترین تأثیر در بین اجزای سرمایه فکری، مربوط به شرکتهایی است که ضریب کارایی سرمایه انسانی بالاتری دارند.

۳- فرضیه های پژوهش

نقطه آغاز هر علمی، تعدادی فرضیات بدیهی است که نیازی به اثبات آنها نیست. از این عبارت می توان دلایل وجود فرضیات بدیهی^۱ را تشخیص داد. استدلال را نمی توان بدون داشتن یک نقطه آغازین شروع کرد. فرضیات سنگ زیربنای هر تئوری را تشکیل می دهند. مهم این است که فرضیات وجود داشته باشند و حقیقت داشته باشند و خواه نداشته باشند، زیرا بدون اینها نمی توان نقطه آغازی داشت. فرضیه هایی که در این تحقیق با استفاده از روش علمی مورد بررسی قرار می گیرند به شرح زیر هستند:

فرضیه اول: بین چسبندگی هزینه و سرمایه گذاری دارائیهای ثابت در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه گذاری دارائیهای ثابت در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد.

۴- روش تحقیق

۴-۱- جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش، شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۵ می باشد. ابتدا باید بررسی شود که اطلاعات این شرکت ها تا چه حد در دسترس می باشد. پس از بررسی های بعمل آمده در مورد انتخاب نمونه، در بهترین شرایط برای یک دوره ۵ ساله (۱۳۹۱-۱۳۹۵)، ۱۲۵ شرکت به عنوان نمونه انتخاب گردید. در این پژوهش، برای تعیین نمونه آماری، از رابطه یا مدل خاصی جهت برآورد حجم نمونه و نمونه گیری استفاده نشده است، بلکه از روش حذفی سیستماتیک که در اغلب تحقیق های حسابداری و مدیریت مالی مرسوم است استفاده شده است. که شرکت های نمونه بر اساس شرایط نمونه گیری زیر انتخاب گردیدند:

- شرکت ها جزو منابع سرمایه گذاری، واسطه گریهای مالی، بانک ها، نهادهای پولی و ... (شرکتهای مالی) نباشند و اطلاعات مالی آنها در دسترس باشد.
- جهت دستیابی به ویژگی قابلیت مقایسه شرکت ها دارای سال مالی منتهی به پایان اسفند ماه باشند.
- سال مالی خود را طی دوره مورد رسیدگی تغییر نداده باشند.
- شرکت ها فاقد وقفه معاملاتی بیش از ۳ ماه باشند. لازم به ذکر است که این توقف شامل توقف های عادی مرتبط با برگزاری مجامع سالانه و مجامع فوق العاده شرکت نمی شود.
- شرکت ها تا قبل از سال ۱۳۹۰ در بورس اوراق بهادار پذیرفته شده باشند.

۴-۲- ابزار و روش های آماری

داده های این پژوهش مبتنی بر ارقام و اطلاعات صورتهای مالی شرکت ها تهیه شده است. در این پژوهش برای جمع آوری داده ها و اطلاعات از روش کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است.

۴-۳- تجزیه و تحلیل داده ها

آزمون مورد استفاده در این پژوهش به دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی تقسیم می شود، در بخش آمار توصیفی از شاخص هایی همچون میانگین استفاده شده است. در بخش آمار استنباطی برای بیان وجود یا عدم وجود ارتباط بین متغیر های پژوهش، از تحلیل رگرسیون چند متغیره خطی استفاده شده است. همچنین جهت آزمون فرضیه ها و در نهایت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار آماری SPSS استفاده شده است.

۴-۴- مدل و متغیرهای پژوهش و نحوه اندازه گیری آنها

برای انجام آزمون فرضیه های پژوهش، با توجه به در دسترس بودن اطلاعات، مدل های زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد:

برای سنجش فرضیه اول، از مدل رگرسیونی ذیل استفاده شده است :

$$FA = \alpha_0 + \text{Sticky} \beta_1 + RSEFA \beta_2 + \text{Liquid} \beta_3 + \text{Leverage} \beta_4 + \varepsilon$$

¹ Obviously assumptions

برای سنجش فرضیه دوم، از مدل رگرسیونی ذیل استفاده شده است :

$$FA = \alpha_0 + \text{Sticky} \beta_1 + \text{Top} \beta_2 + (\text{Sticky} \times \text{Top}) \beta_3 + \text{RSEFA} \beta_4 + \text{Liquid} \beta_5 + \text{Leverage} \beta_6 + \varepsilon$$

متغیرهای مورد استفاده در این پژوهش به شرح زیر می باشند:

متغیر وابسته در این پژوهش، سرمایه‌گذاری دارائیهی ثابت می باشد که با استفاده از نسبت دارائیهی ثابت به مجموع دارائیهی اندازه گیری شده است.

چسبندگی هزینه : متغیر مستقل در این پژوهش، چسبندگی هزینه می باشد. این متغیر به پیروی از پژوهش اندرسون و دیگران (۲۰۰۳)، با استفاده از لگاریتم طبیعی هزینه‌های عمومی و اداری و تشکیلاتی اندازه گیری شده است.

$$\text{Ln}\left(\frac{SGA_t}{SGA_{t-1}}\right) = \alpha_0 + \alpha_1 \text{Ln}\left(\frac{Sales_t}{Sales_{t-1}}\right) + \alpha_2 D_t + (\alpha_3 D_t \times \text{Ln}\left(\frac{Sales_t}{Sales_{t-1}}\right)) + \varepsilon$$

در این مدل، SGA_t هزینه‌های فروش، اداری و عمومی در سال جاری (جمع هزینه‌های عملیاتی)، SGA_{t-1} هزینه‌های فروش، اداری و عمومی در سال قبل، $Sales_t$ جمع درآمدهای فروش در سال جاری و $Sales_{t-1}$ جمع درآمدهای فروش در سال قبل است. همچنین $\frac{SGA_t}{SGA_{t-1}}$ بیانگر نسبت هزینه‌های سال جاری به هزینه‌های سال قبل و $\frac{Sales_t}{Sales_{t-1}}$ بیانگر نسبت درآمدهای فروش سال جاری به درآمدهای فروش سال قبل می باشد. به منظور همقواره شدن داده ها، از نسب مزبور لگاریتم در پایه طبیعی گرفته شده است. این نسبت ها نشان دهنده تغییرات متغیر سال جاری نسبت به سال قبل می باشد. چنانچه هزینه‌های (یا درآمدهای) سال جاری نسبت به سال قبل کاهش یافته باشد، حاصل نسبت ها کمتر از یک و در غیر اینصورت بالاتر از یک خواهد بود. متغیر مجازی یا ساختگی مدل D_t است که دارای دو ارزش ۰ و ۱ می باشد. این متغیر زمانی که درآمدهای فروش سال جاری نسبت به سال قبل کاهش یافته باشد (یعنی دوره های کاهش فروش) عدد ۱ و در صورتی که درآمدهای فروش سال جاری نسبت به سال قبل افزایش یافته باشد (یعنی دوره های رشد فروش) عدد ۰ اختیار می کند (بنی مهد و دیگران، ۱۳۹۵).

متغیر تعدیل گر در این پژوهش تمرکز مالکیت می باشد. درصد مالکیت بزرگترین سهامدار، به عنوان نماینده تمرکز مالکیت استفاده شده است. متغیرهای کنترلی پژوهش شامل موارد ذیل می باشند:

نسبت دارائیهی ثابت به مجموع حقوق صاحبان سهام : با استفاده از نسبت دارائیهی ثابت به مجموع حقوق صاحبان سهام محاسبه می گردد.

نسبت نقدینگی : نسبت نقدینگی می باشد از طریق نسبت دارائیهی جاری به بدهیهی جاری بدست می آید.

اهرم مالی : از طریق نسبت مجموع بدهیهی به مجموع دارائیهی بدست می آید.

۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- آمار توصیفی

در این تحقیق، ابتدا با استفاده از داده‌های خام، مقدار متغیرهای تحقیق محاسبه شده و سپس آماره‌های توصیفی متغیرهای مستقل و وابسته‌ی تحقیق که شامل میانگین، میانه، حداکثر، حداقل و انحراف معیار داده‌های تحقیق است محاسبه و در جدول ارائه شده است. مقادیر مذکور شمایی کلی از وضعیت توزیع داده‌های تحقیق ارائه می‌کنند. نتایج ارائه شده نشان می‌دهد که میانگین (و انحراف معیار) متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد عدد مربوط به انحراف معیار بیانگر درصد پراکندگی داده‌های این متغیر حول میانگین است. سایر متغیرهای تحقیق نیز به همین صورت قابل تفسیر هستند.

جدول شماره ۱. آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد	میانگین	ماکزیمم	مینیمم	انحراف استاندارد	ضریب چولگی	ضریب کشیدگی
چسبندگی هزینه	۶۲۵	۰,۱۷۷۰۹۲	۱,۵۲۷۳	-۱,۶۴۱۱	۰,۳۹۵۴۱۴۱	-۰,۱۸۸۰۳۰	۸,۲۲۹۷۸۴
سرمایه‌گذاری دارائیهی ثابت	۶۲۵	۰,۳۴۵۴۰۶	۵,۸۶۳۸	۰,۰۰۳۴	۰,۳۰۶۳۳۸۶	۱۰,۷۷۹۵۴	۱۸۶,۸۶۲۵
اهرم مالی	۶۲۵	۰,۶۶۸۲۴۵	۸,۲۲۴۷	۰,۰۸۵۳	۰,۵۱۰۱۵۶۵	۷,۴۸۰۸۳۱	۹۰,۹۷۸۶۸
نسبت نقدینگی	۶۲۵	۱,۷۶۸۹۵۶	۱۵,۱۲۵۴	-۱,۰۸۵۶	۱,۵۲۳۷۹۵۶	۴,۳۴۱۶۳۸	۲۸,۴۶۶۷۸
نسبت دارائی ثابت به حقوق صاحبان سهام	۶۲۵	۰,۳۰۸۸۷۰	۸,۲۸۰۰	-۱,۷۸۸۲	۷,۴۷۷۹۹۲۹	-۲۲,۴۱۸۲۷	۵۳۰,۸۰۵۶
تمرکز مالکیت	۶۲۵	۰,۰۸۷۳۰۵	۰,۹۸۵۱	۰,۸۵۳۴	۰,۱۵۷۳۷۰۶	۰,۵۹۹۳۷	۲,۹۵۵۸۷۷

۵-۲- تجزیه و تحلیل مدل های اصلی جهت آزمون فرضیه های پژوهش

۵-۲-۱- فرضیه ۱

بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

$$FA = \alpha_0 + Sticky\beta_1 + RSEFA\beta_2 + Liquid\beta_3 + Leverage\beta_4 + \varepsilon$$

آزمون مدل تحقیق: ابتدا باید دید که استفاده از مدل Pooled بهتر است یا مدل اثرات ثابت که این امر با آزمون F لیمر صورت می گیرد اگر مدل Pooled ارجح بود کار تمام است اما اگر مدل اثرات ثابت می بایست آن را در مقابل مدل اثرات تصادفی آزمون کنیم تا از میان آن دو مدل مناسب جهت برآورد معین شود که این کار با آزمون هاسمن صورت می گیرد. برای آزمون فرضیه ابتدا با استفاده از آزمون F مشخص می شود که آزمون به صورت مدل تلفیقی یا اثرات ثابت می باشد. آماره آزمون F بصورت جدول زیر محاسبه شده است:

جدول شماره ۲. انتخاب بین مدل تلفیقی و اثرات ثابت

آزمون	آماره	سطح اطمینان
لیمر F	۱,۴۳۱۲۲۴	۰,۰۲۳۱
آماره خی دو	۱۸۴,۶۵۶۰	۰,۰۰۰

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌گردد مقدار آماره F برابر با ۱/۴۳ شده و سطح معنی داری نیز کمتر از ۰/۰۵ شده است پس نتیجه می‌گیریم که مدل اثرات ثابت می باشد و باید در مقابل مدل اثرات تصادفی آزمون کنیم تا از میان آن دو مدل مناسب جهت برآورد معین شود که این کار با آزمون هاسمن صورت می گیرد.

نتایج حاصل از آزمون هاسمن:

H_0 : روش اثرات ثابت نیست (تصادفی است)

H_1 : روش اثرات ثابت است.

جدول شماره ۳. آزمون هاسمن

آزمون	آماره	سطح اطمینان
آماره هاسمن	۰,۳۴۵۶۴	۰,۰۶۲

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌گردد مقدار آماره F برابر با ۰,۳۴۵ شده و مقدار احتمال نیز بیشتر از ۰/۰۵ شده است پس نتیجه می‌گیریم که مدل اثرات تصادفی می‌بایست بکار برده شود. بررسی ارتباط بین متغیرها با استفاده از تکنیک پانل دیتا و نرم افزار Eviews به شرح جدول زیر می باشد:

جدول شماره ۴. رگرسیون خطی چند متغیره بین متغیرها

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح اطمینان
عدد ثابت	۱,۰۶۷	۰,۱۶۷	۶,۳۸۳	۰,۰۰۰
چسبندگی هزینه	۰,۳۷۶	۰,۰۱۱	-۴,۹۵۱	۰,۰۲۱
نسبت دارائی‌های ثابت به حقوق صاحبان سهام	۰,۲۴۵	۰,۶۴۳	۶,۴۳۲	۰,۰۰۰
نسبت نقدینگی	۰,۳۳۰	۰,۰۶۸	۶,۸۴۴	۰,۰۰۷
اهرم مالی	-۰,۰۴۹	۰,۰۱۸	-۱,۴۳۹	۰,۶۳۳
آماره F	۲۰,۵۴۲	ضریب تعیین		۰,۴۷۳
سطح اطمینان	۰,۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده		۰,۴۶۵
دوربین واتسون	۱,۶۵۷۰			

همانطور که در جدول بالا ملاحظه می‌گردد مقدار ضریب تعین تعدیل شده برابر با ۰/۴۶ بدست آمده است که مقدار مناسبی است. همینطور مقدار آماره دوربین واتسون برابر با ۱/۶۵۷۰ بدست آمده که نشان دهنده عدم وجود خودهمبستگی در اجزای خطا یا اخلاص در مدل می باشد. همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌گردد رابطه معکوسی بین متغیر مستقل چسبندگی هزینه و متغیر وابسته و سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران وجود دارد. در نتیجه فرضیه

تایید می‌گردند. مقدار آماره F برای مدل رگرسیونی برابر با ۵۴/۲۰ بوده که در سطح معنی‌داری ۵ درصد نشان دهنده معنی‌داری مدل رگرسیونی است. ضریب تعیین تعدیل شده (Adjust. R2) برابر با ۰/۴۶ است به عبارتی ۴۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر مستقل تبیین می‌گردد. که مقدار بسیار مناسبی است و نشان دهنده برازش مناسب مدل است. میزان رابطه معنی داری متغیر مستقل شامل ۰/۳۶۷ می‌باشد.

رابطه متغیرهای کنترلی با متغیر وابسته شامل رابطه بین نسبت دارائی ثابت به حقوق صاحبان سهام و سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت برابر است با ۰/۲۴۵ و رابطه بین نسبت نقدینگی و سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت برابر است با ۰/۳۳ و بین اهرم مالی و سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت رابطه خطی برقرار نمی‌باشد.

۵-۲-۲- آزمون فرضیه دوم

تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران تاثیر دارد.

$$FA = \alpha_0 + \text{Sticky}\beta_1 + \text{Top}\beta_2 + (\text{Sticky} * \text{Top})\beta_3 + \text{RSEFA}\beta_4 + \text{Liquid}\beta_5 + \text{Leverage}\beta_6 + \varepsilon$$

آزمون مدل تحقیق: ابتدا باید دید که استفاده از مدل Pooled بهتر است یا مدل اثرات ثابت که این امر با آزمون F لیمر صورت می‌گیرد اگر مدل Pooled ارجح بود کار تمام است اما اگر مدل اثرات ثابت می‌بایست آن را در مقابل مدل اثرات تصادفی آزمون کنیم تا از میان آن دو مدل مناسب جهت برآورد معین شود که این کار با آزمون هاسمن صورت می‌گیرد. برای آزمون فرضیه ابتدا با استفاده از آزمون F مشخص می‌شود که آزمون به صورت مدل تلفیقی یا اثرات ثابت می‌باشد. آماره آزمون F بصورت جدول زیر محاسبه شده است:

جدول شماره ۵. انتخاب بین مدل تلفیقی و اثرات ثابت

آزمون	آماره	سطح معناداری
لیمر F	۳,۴۳۶۳	۰,۰۰۰
آماره خی دو	۶۴,۷۳۲۱	۰,۰۰۳

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌گردد مقدار آماره F برابر با ۳,۴۶ و سطح معناداری نیز کمتر از ۰/۰۵ شده است پس نتیجه می‌گیریم که مدل اثرات ثابت می‌باشد که باید در مقابل مدل اثرات تصادفی و غیر تصادفی آزمون کنیم تا از میان آن دو مدل مناسب جهت برآورد معین شود که این کار با آزمون هاسمن صورت می‌گیرد.

نتایج حاصل از آزمون هاسمن :

H_0 : روش اثرات ثابت نیست (تصادفی است)

H_1 : روش اثرات ثابت است.

جدول شماره ۶. آزمون هاسمن

آزمون	آماره	سطح معناداری
آماره هاسمن	۱۴,۷۲۱۲	۰,۰۶۵۷

همان طور که پیش از این ذکر شد در صورتی که نتیجه آزمون برآورد مدل به روش داده‌هایی تابلویی باشد لازم است تعیین شود که مدل به روش اثرات ثابت برآورد شود یا به روش اثرات تصادفی که برای این منظور از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. با توجه به اینکه در آزمون هاسمن، تایید فرضیه H_0 بیانگر انتخاب روش اثرات تصادفی و عدم تایید آن بیانگر انتخاب روش اثرات ثابت است. سطح معناداری بزرگتر از ۵ درصد بوده و در نتیجه فرض H_0 مورد تایید قرار می‌گیرد. بنابراین از روش اثرات تصادفی استفاده می‌گردد. بررسی ارتباط بین متغیرها با استفاده از تکنیک پانل دیتا و نرم افزار Eviews به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول شماره ۷. جدول رگرسیون خطی چند متغیره

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	سطح اطمینان
عدد ثابت	۰,۴۲۶۵	۰,۰۵۱۶۹۴	۱,۰۳۶۸۸	۰,۰۰۱
چسبندگی هزینه	۰,۳۵۹۶۳	۰,۰۵۱۴۵۱	۴,۸۷۵۴۱	۰,۰۰۰
تمرکز مالکیت	۰,۴۲۵۷۴۳	۰,۲۹۳۲۹۳۶	۳,۱۳۶۷۱	۰,۰۰۲
چسبندگی هزینه * تمرکز مالکیت	۰,۵۱۸۸۷	۰,۰۴۳۱۲	۴,۸۹۷۳۲	۰,۰۰۰
نسبت دارائی‌های ثابت به حقوق صاحبان سهام	۰,۳۰۱۲	۰,۰۳۴۲۱	۲,۸۹۷۱۲	۰,۰۰۴۱
نسبت نقدینگی	۰,۲۲۲۹۸۵	۰,۰۰۲۹۸۵	۲,۷۴۷۴۱	۰,۰۰۶
اهرم مالی	۰,۰۸۱۲۵۱	۰,۷۰۲۹۸۵	۰,۴۴۰۸۵	۰,۶۶۰
آماره F	۹,۹۹۲۸۰	ضریب تعیین		۰,۵۶۸۷۲۱
سطح اطمینان	۰,۰۰۰۰	ضریب تعیین تعدیل شده		۰,۵۴۹۸۷
دوربین واتسون	۲,۰۸۳			

۶. نتایج و تفسیر فرضیه تحقیق

همچنانکه از جدول فوق مشخص است مدل فوق به بررسی تأثیر مستقل (مالکیت نهادی و افشای داوطلبانه اطلاعات) حاضر در مدل بر متغیر وابسته سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت و متغیر مستقل چسبندگی هزینه متغیر تعدیل گر تمرکز مالکیت متغیرهای کنترلی (نسبت نقدینگی، نسبت دارائی ثابت به حقوق صاحبان سهام؛ اهرم مالی) می‌پردازد. ضرایب رگرسیونی متغیر در جدول فوق آورده شده است. آماره دوربین واتسن، ۲,۰۸۳ می‌باشد که نشان دهنده عدم وجود خودهمبستگی در اجزای خطا یا اختلال در مدل می‌باشد. مقدار آماره F برای مدل رگرسیونی برابر با ۹,۹۹۲۸۰ بوده که در سطح معنی‌داری ۵ درصد نشان دهنده معنی‌داری مدل رگرسیونی است. ضریب تعیین تعدیل شده (Adjusted. R2) برابر با ۰/۵۶ است به عبارتی ۵۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر مستقل این تحقیق تبیین و توضیح می‌گردد. به نوعی ۰,۴۴ درصد از تغییرات هزینه بدهی در این تحقیق مورد بررسی قرار نگرفته است. در این آزمون متغیر تمرکز مالکیت بعنوان متغیر تعدیل کننده آورده شده است، نتایج آزمون نشان میدهد که تأثیر آن بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائیهای ثابت در شرکت های پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران معنادار است. سطح معناداری کمتر از ۵ درصد و علامت ضریب بتا (۰,۵۱۸)، که رابطه مثبت و معناداری را تایید می‌کند. از این رو آزمون فرضیه مورد تایید قرار گرفت.

۷- نتیجه گیری و بحث

در پایان هر فعالیت پژوهشی، پژوهشگر پس از آزمون فرضیات می‌بایست نتایج کار را ارائه دهد. نتایج حاصل از فرضیات نیز پایه هائی هستند که پیشنهادات بر اساس آن شکل می‌گیرد. بنابراین یکی از قسمت های مهم پژوهش که در واقع می‌تواند راهی برای تبدیل نظریات به عمل برای موفقیت در آینده باشد، نتیجه گیری های صحیح و پیشنهادات مناسب است. نتیجه گیری هایی که بر اساس تحلیل های صحیح ارائه شده باشد می‌تواند مشکلات موجود بر سر راه سازمان را که تحقیق به آن منظور طراحی شده است را برطرف کند. در این تحقیق، تبیین رابطه تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائی های ثابت در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شد.

در فرضیه اول پژوهش به بررسی ارتباط بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائی های ثابت پرداخته شد. نتایج حاصل از این فرضیه بیانگر رابطه معکوس و معنادار میان این دو متغیر بوده است. با افزایش چسبندگی هزینه، سرمایه‌گذاری دارائی های ثابت کاهش می‌یابد. این موضوع بدین معناست که چسبندگی هزینه موجب می‌گردد که شرکت ها در هنگام سرمایه‌گذاری محتاطانه تر عمل کنند و کورکورانه در دارائیهای ثابت سرمایه‌گذاری نکنند. نتیجه حاصل از این فرضیه همسو با نتیجه پژوهش شن و ژانگ (۲۰۱۸) بوده است.

در فرضیه دوم پژوهش به بررسی تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائی های ثابت پرداخته شد. نتایج حاصل از این فرضیه بیانگر این است که تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائی های ثابت تأثیر مثبت و معناداری دارد. به دلیل وجود چسبندگی هزینه، زمانی که شرکت ها سرمایه‌گذاری داخلی انجام می‌دهند، سرعت افزایش هزینه را در نظر می‌گیرند. سرمایه‌گذاری دارایی های ثابت زمان بر است. بنابراین لازم است که در زمان تصمیم گیری جهت سرمایه‌گذاری، به مسئله چسبندگی هزینه توجه شود. اگر سرعت رشد هزینه زیاد و سرعت رشد درآمد کم باشد، این به

معنای بالا بودن چسبندگی هزینه است و باید با احتیاط سرمایه‌گذاری گردد. در غیر اینصورت بنگاه با زیان‌های هنگفتی مواجه می‌شود. در حالت کلی می‌توان گفت زمانی که مالکیت متمرکز است، سهامداران به مسئله چسبندگی هزینه توجه نموده و با تصمیمات منطقی، کارائی سرمایه‌گذاری را بهبود می‌بخشند. نتیجه حاصل از این فرضیه همسو با نتیجه پژوهش شن و ژانگ (۲۰۱۸) بوده است.

- با توجه به تأثیر چسبندگی هزینه بر سرمایه‌گذاری دارائی‌های ثابت پیشنهاد می‌شود هنگام سرمایه‌گذاری در دارائی‌های ثابت به مسئله چسبندگی هزینه توجه ویژه‌ای داشته باشند.
- با توجه به تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و سرمایه‌گذاری دارائی‌های ثابت، پیشنهاد می‌شود با مشارکت بیشتر سهامداران، تصمیمات منطقی جهت سرمایه‌گذاری دارائی‌های ثابت اخذ نموده و باعث شوند با استفاده صحیح از دارائی‌های ثابت در فرایند عملیات شرکت، رشد تولید افزایش یابد.

منابع

۱. ابراهیمی کردلر، علی (۱۳۸۷)، نقش ترکیب سهامداران در عدم تقارن اطلاعات و عملکرد شرکت، فصلنامه دانش و پژوهش حسابداری، سال چهارم، شماره دوازدهم، صص ۸۱-۱۸.
۲. بنایی مقدم، رحیم (۱۳۹۷)، تأثیر تمرکز مالکیت و اندازه شرکت بر رابطه بین محافظه کاری شرطی و حق الزحمه حسابرسی. بررسی‌های حسابداری، دوره ۵، شماره ۱۹، تابستان ۱۳۹۷، صص ۶۸-۴۵.
۳. بنی مهد، بهمن. عربی، مهدی و حسن پور، شیوا (۱۳۹۵). پژوهش‌های تجربی و روش‌شناسی در حسابداری، انتشارات ترمه
۴. شیروانی، حامد و سروش یار، افسانه (۱۳۹۷). تأثیر تمرکز مالکیت در شرکتهای خانوادگی و غیر خانوادگی بر عملکرد شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. راهبرد مدیریت مالی، سال هفتم، شماره بیست و چهارم، صص ۱۸۴-۱۶۵.
۵. صراف ماموری، محبوبه و مسعود فولادی، ۱۳۹۷، اثر متقابل مالکیت نهادی و تمرکز مالکیت بر اهرم مالی، یازدهمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت و هفتمین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری‌های باز، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق.
۶. طالبی نجف آبادی، عبدالحسین و زینب احمدی‌افزادی، ۱۳۹۷، بررسی تأثیر سررسید بدهی و تمرکز مالکیت بر کارایی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، همایش تولید ملی و اشتغال پایدار، چالش‌ها و راهکارها، بروجرد، دانشگاه آیت اله بروجردی (ره).
۷. علی رحمانی، نازنین بشیری منش، ۱۳۹۲ " بررسی قدرت کشف مدل‌های مدیریت سود"، تحقیقات حسابداری و حسابرسی سال چهارم شماره ۱۹، صص ۷۳-۵۴.
۸. علیخانی، شهناز؛ حمیدرضا جعفری و جمشید پیک فلک، ۱۳۹۷، بررسی تأثیر تمرکز مالکیت بر کیفیت سود در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران، اولین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم ومهندسی و فرهنگ ایرانی، تهران، مرکز بین‌المللی همایشها و سمینارهای توسعه پایدار علوم جهان اسلام.
۹. عنایت پور شیاده، ابراهیم، مرادی، زهرا، اسدی فر، احد، درخشان، جواد. (۱۳۹۸). تأثیر تمرکز مالکیت بر رابطه بین چسبندگی هزینه و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، چشم انداز حسابداری و مدیریت، شماره ۲۰، صص ۱۵-۷.
۱۰. نمازی، محمد و فتحعلی، اکرم (۱۳۹۶). بررسی تأثیر سرمایه فکری بر چسبندگی هزینه‌ها در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۴، شماره ۳، پائیز ۱۳۹۶، صص ۳۹۵-۴۲۰.
11. Calleja K, Steliaros M, Thomas D. A. 2006. Note o
12. n Cost Stickiness: Some International Comparisons, Management Accounting Research; 17(2):127-140.
13. Cheung, J., Kim, H., Kim, S. & Huang, R. (2016). Is the Asymmetric Cost Behavior Affected by Competition Factors? Asia-Pacific Journal of Accounting& Economics, 23, 1-17.
14. H.X. Hu, H. Hong, Z.Z. Li and L.L Xiao. (2017). Studies in Science of Science, Vol. 35 (2017) No.4, p.633. (In Chinese).
15. Hamadi, M. and Heinen, A. (2015). "Firm Performance when Ownership is very Concentrated: Evidence from a Semiparametric Panel". Journal of Empirical Finance, 34, pp.172-194.

16. Shen, J and Zhang , Renhui. (2018). Cost Stickiness, Ownership Concentration and Fixed Assets Investment. 8th International Conference on Management and Computer Science (ICMCS 2018).
17. Wang, K. C. and Shailer, G. (2017). "Family ownership and financial performance relations in emerging markets". International Review of Economics and Finance, 51, pp.82-98.
18. Xu, X. & Wang. Y.(1999). Ownership structure and corporate governance in Chinese stock companies, China Economic Review, 10, 75-98.
19. Xue, S. and Hong, Y. (2015). "Earnings Management, Corporate Governance and Expense Stickiness". China Journal of Accounting Research, Available at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.cjar.2015.02.001>
20. Yao, Kening.(2018), Cost Stickiness, Ownership Concentration and Enterprise Risk Empirical Evidence from Chinese Listed Manufacturing Companies, American Journal of Industrial and Business Management, 2018, 8, 163-173.

The Effect of Ownership Concentration on the Relationship between Cost Stickiness and Fixed Asset Investment in Accepted Companies Tehran Stock Exchange

*Ebrahim Enayatpour Shiadeh¹, Mehdi Gholipour Pasha², Javad Derakhshan³,
Abolghasem Forghani⁴,*

1- M. A. in accounting, Islamic Azad University of Qaemshahr, Iran (Corresponding Author)

2- Master of Accounting Islamic Azad university of Science & Research Branch, Gorgan, Iran

3- Master of Accounting Parandak Institute of Higher Education

4- Master of Accounting Payame Noor University of Behshahr, Behshahr, Iran

Abstract

Investment in fixed assets requires a large amount of capital cost. If investment fails, there will be huge losses. Therefore, it is necessary to consider the Cost Stickiness when investing in fixed assets. This paper takes the fixed assets as the dependent variable and takes the Cost Stickiness as the independent variable. Carrying out an empirical study, the paper discusses the influence of the Cost Stickiness on the investment decision of the fixed assets. At the same time, it also studies the regulation effect of the ownership concentration on the relationship between Cost Stickiness and fixed assets investment. For this purpose 125 companies in the period 2011 to 2016 were selected. This study has applied Multiple regression to test hypotheses. The results show that cost stickiness has negative effects on fixed assets investment, and ownership concentration positively regulates the relationship between Cost Stickiness and fixed assets investment.

Keywords: Ownership Concentration, Cost Stickiness, Fixed Assets Investment

تأثیر تغییرات قیمت نفت بر شاخص سهام بورس ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۰۱

کد مقاله: ۹۶۸۷۴

یکتا عباسیان^۱

چکیده

اقتصاد ایران وابسته به صادرات نفت و درآمدهای حاصل از آن است. نفت سهم بالایی در تولید ناخالص ملی داشته و صادرات نفت منبع اصلی تأمین ارز مورد نیاز جهت واردات کشور است. تعیین قیمت نفت به عوامل متعددی مانند آب و هوا، عملکرد اوپک و ... بستگی دارد که اغلب خارج از کنترل تولیدکنندگان نفت خام است میزان صادرات نیز بر اساس سهمیه تعیین شده از سوی سازمان کشورهای صادرکننده (نفت اوپک) که ایران یکی از اعضای آن است، تعیین می شود. برونزا بودن قیمت نفت باعث می شود که هرگونه نوسان قیمت نفت موجب نوسان در هزینه جاری، عمرانی و دیگر برنامه های دولت شود. هدف از انجام این پژوهش بررسی و شناسایی تأثیر تغییرات قیمت نفت بر شاخص سهام بود. روش پژوهش بر اساس نحوه گردآوری داده ها، از نوع توصیفی می باشد. این پژوهش در بازه زمانی نیمه دوم سال ۱۳۹۶ لغایت نیمه اول سال ۱۳۹۷ انجام و اجرا شده است. در این پژوهش با استفاده از مدل اقتصادسنجی و نرم افزار اقتصادسنجی Eviews9 استفاده گردید. نتایج نشان داد که متوسط قیمت نفت، شاخص تولید صنعتی، تورم، رشد اقتصادی و مقدار وقفه دار شاخص قیمت سهام تأثیر مثبت و معنی دار بر میزان شاخص قیمت سهام دارند.

واژگان کلیدی: نفت، بازده سهام، اقتصاد ایران

با نگرشی بر ساختار کلان اقتصادی هر کشور و بازارهای مختلف موجود در هر اقتصاد می‌توان دریافت که یکی از اساسی‌ترین بازارها در هر اقتصاد بازارهای سرمایه هستند. بازار بورس اوراق بهادار از اجزاء تشکیل‌دهنده بازار سرمایه می‌باشد و به‌عنوان بخشی از مجموعه اقتصاد، تابع آن است. در کشورهای در حال توسعه، ضربه‌های وارد شده بر اقتصاد به دلیل ضربه‌های بازار بورس، در مقایسه با کشورهای توسعه‌یافته عمق بیشتری دارد. زیرا نگرانی از افت ارزش سرمایه با نگرانی‌های ناشی از بی‌ثباتی‌های مشهود در اقتصاد همراه می‌شود. تغییر بازده ریسک سرمایه‌گذاری ناشی از نوسانات متغیرهای کلان اقتصادی، می‌تواند گزینه‌های سرمایه‌گذاری را تحت تأثیر قرار دهد (پیرائی و شهسوار، ۱۳۸۸، ص ۲۲).

بازار بورس نه تنها از اقتصاد ملی بلکه از اقتصاد جهانی نیز تأثیر می‌پذیرد. یکی از معیارهای اساسی برای تصمیم‌گیری در بورس، بازده سهام است. بازده سهام خود به تنهایی دارای محتوای اطلاعاتی است و بیشتر سرمایه‌گذاران در تجزیه و تحلیل خود از آن استفاده می‌کنند. پیش‌بینی قیمت و یا بازده سهام جزء مباحث مالی است که توجه محققان بسیاری را برای سالهای متعددی به خود جلب کرده است. به دلیل آن که بازده سهام متأثر از متغیرهای متعددی است پیش‌بینی آن کار ساده‌ای نیست. در کل می‌توان گفت یکی از مسائل مهمی که پژوهشگران و دانشمندان حوزه تصمیم‌گیری و پیش‌بینی با آن روبرو هستند انتخاب متغیرهای تأثیرگذار بر خروجی تصمیم و پیش‌بینی است؛ بنابراین اگر بتوان بازده سهام را با استفاده از متغیرهای مناسب پیش‌بینی کرد و مدل‌هایی برای آن ارائه داد در واقع شرایط مطمئن‌تری در بازار سرمایه ایجاد می‌شود که به امر گسترش سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی کمک خواهد کرد.

تا قبل از سال ۱۹۷۳ قیمت‌های نفت با نوسانات زیادی روبرو بود، ولی از آن زمان به بعد تغییرات قیمت نفت تأثیرات بزرگی را بر اقتصاد جهان گذاشت. افزایش قیمت نفت به صورت بالقوه با تغییر دادن عملکرد مالی یا جریان‌های نقدی شرکتها بر کارایی بازار سهام تأثیرگذار می‌باشد (هونگ و همکاران، ۱۹۹۶).

قیمت نفت می‌تواند بازار سهام کشورهای صادرکننده و واردکننده را تحت تأثیر قرار دهد کشورهای صادرکننده با افزایش قیمت نفت می‌توانند قدرت خرید خود را بالا ببرند و در مقابل کشورهای واردکننده در پی حل و فصل صورت حسابهای خود هستند، در نتیجه هزینه تولید کشورهای واردکننده بالا می‌رود (میرزایی، ۱۳۹۰).

بازار سهام و بازار نفت در طول چند سال گذشته یک رابطه متقابل توسعه یافته تقریباً پیدا کرده‌اند تقریباً هر بخش تولید در اقتصاد بین‌المللی به نفت به یک منبع انرژی اتکا دارد، با توجه به وابستگی بخش‌های اقتصادی به نفت، نوسانات در قیمت نفت اثرات قابل توجهی در بخش تولید دارد این نوسانات به عنوان یک ورودی هزینه در نظر گرفته می‌شود و باعث کاهش تقاضا در سرمایه‌گذاری شده و از این طریق بر بازار سهام اثر می‌گذارد (چانگ و همکاران، ۲۰۱۳).

بورس اوراق بهادار تهران به عنوان تنها بازار سرمایه متشکل کشور از زمان تأسیس در پانزدهم بهمن ۱۳۴۶ تا قبل از دهه هفتاد، از حجم فعالیت چندانی برخوردار نبوده است. تنها پس از جنگ تحمیلی، تجدید فعالیت بورس اوراق بهادار تهران به عنوان زمینه‌ای برای اجرای سیاست‌های خصوصی سازی و جذب نقدینگی، به صورت نسبی مورد توجه قرار گرفته است. با این وجود، تاکنون سهم این بازار در جذب نقدینگی بسیار کم بوده است. به طوری که هم اکنون ارزش کل سالانه معاملات این بازار کمتر از ده درصد نقدینگی موجود در کشور را تشکیل می‌دهد و ارزش کل جاری بازار به نصف نقدینگی بخش خصوصی نمی‌رسد. در شرایط کنونی که کشور ما شرایط گذار از اقتصاد دولتی به خصوصی را با اجرایی شدن بند جیم اصل چهل و چهار قانون اساسی، سپری می‌کند، توجه و تقویت تنها بازار سرمایه متشکل کشور، ضروری می‌نماید. در این راستا علاوه بر بستر سازی قانونی سخت افزاری و افزایش تعداد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، به عنوان تقویت طرف عرضه، لازم است که سیاست‌گذاری‌های مناسب برای تقویت طرف تقاضای این بازار نیز صورت پذیرد، شناسایی عوامل موثر بر ریسک و بازده سرمایه‌گذاری در بورس تهران، می‌تواند راهنمای مناسبی برای سیاست‌گذاران برای یافتن راه‌های افزایش انگیزه سرمایه‌گذاری در این بازار باشد. براساس مبانی نظری، عوامل موثر بر ریسک و بازده سهام در دو گروه عوامل درونی و بیرونی دسته بندی می‌شوند. عوامل درونی، متغیرهای در سطح شرکت و صنعت را در بر می‌گیرند. عواملی مثل ترکیب و ساختار دارایی‌ها و بدهی‌های شرکت، نسبت‌های فعالیت، نقدینگی، بدهی و حاشیه سود بنگاه، افزایش رقابت در صنعتی خاص، نوع آوری در شرکت و یا صنعت و... می‌توانند مطرح باشند. این عوامل منحصر به شرکت و یا صنعتی خاص بوده و در سطح کل بازار فراگیر نیستند. عوامل کلان فرهنگی، سیاسی و اقتصادی به صورت برونزا بر میزان ریسک و بازده مجموعه کل بازار سهام تأثیر می‌گذارند.

از سویی دیگر هدف نهایی سیاست‌گذاران پولی ارتقاء سلامت اقتصادی است. اگر چه در بهترین حالت، ابزارهای سیاست پولی بر متغیرهای هدف اثرات غیرمستقیمی دارد، این سیاست دارای اثرات مستقیم تر و اولیه‌ای بر بازارهای مالی مانند بازار سهام هستند. تغییرات در قیمت‌ها و بازده داراییهای مالی در نتیجه اقدامات سیاست‌گذاران پولی، به تغییرات در رفتار اقتصادی می‌انجامد. بنابراین، درک نحوه تأثیر سیاست پولی بر حوزه وسیعتری از اقتصاد، ضرورتاً مستلزم آگاهی از اثر اقدامات سیاستی بر بازارهای مالی

مهم و چگونگی تغییرات بازده و قیمت داراییها در این بازارهاست. در ایران به دلیل سابقه نسبتاً کوتاه مدت فعالیت بورس اوراق بهادار تهران در مقایسه با بورس‌های کشورهای پیشرفته، در مورد موضوع مورد نظر کارهای جدی و اساسی صورت نگرفته است. بنابراین اکنون که با تأسیس شعب مختلف بورس اوراق بهادار در شهرستان‌های کشور، زمینه‌ی بیشتر رشد و گسترش روزافزون بازار سرمایه فراهم شده است، پیش بینی رفتار سهام و همچنین عوامل مؤثر بر آن بیش از پیش ضروری می‌نماید و می‌تواند موجب ثبات و استحکام و امنیت بازار سرمایه و ارتقاء دانش سرمایه‌گذاری در ایران شود.

متداول ترین نقطه شروع برای سرمایه‌گذاران در موقع خرید سهام بررسی روند تغییرات قیمت سهام می‌باشد. عوامل مؤثر بر شاخص قیمت سهام را می‌توان در دو دسته کلی طبقه بندی کرد:

۱. عوامل داخلی: عوامل مؤثر بر قیمت سهام در ارتباط با عملیات و تصمیمات شرکت است، این عوامل شامل عایدی هر سهم (EPS)، سود تقسیمی هر سهم (DPS)، نسبت قیمت بر درآمد (P/E)، افزایش سرمایه تجزیه سهام و عوامل درون شرکتی دیگر است.

۲. عوامل بیرونی: شامل عوامل خارج از اختیارات مدیریت شرکت است که به گونه ای فعالیت شرکت را تحت تاثیر قرار میدهند که به دو بخش تقسیم می‌شوند:

الف) عوامل سیاسی؛

ب) عوامل اقتصادی.

عوامل اقتصادی تاثیرگذار بر قیمت سهام به دو دسته تقسیم می‌شوند:

۱) متغیرهای حقیقی (تولید ناخالص ملی، پس انداز، نرخ مالیات)؛

۲) متغیرهای پولی (حجم نقدینگی، نرخ ارز، نرخ سود بانکی، نرخ تورم). (یزدان، ۱۳۹۰: ۱۲۴)

امروزه، به دلیل استفاده روزافزون از انرژی و همچنین افزایش شدت انرژی در تولید محصول ملی، کالاهایی که در تولید آن‌ها بیشتر از سرمایه و نیروی کار استفاده می‌شد، جای خود را به کالاهایی دادند که در تولید آن‌ها بیشتر از انرژی استفاده می‌شود. نفت خام به عنوان یکی از حامل‌های عمده انرژی و نیز عاملی تأثیرگذار جهت تولیدات کالاهای مختلف در سطح جهان (هم برای کشورهای توسعه یافته و هم کشورهای در حال توسعه) از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ بنابراین به علت وابستگی کشورهای صنعتی و به طور کلی تر وابستگی عملکرد اقتصاد جهانی به نفت خام، تحولات تولید و قیمت این ماده تأثیر قابل توجهی بر نوسانات تولیدها و عرضه جهانی کالاها و به تبع تغییر بیکاری در کلیه کشورها خواهد داشت؛ و این امر سبب گشته تا این ماده نه تنها به عنوان یک کالای اقتصادی، بلکه به عنوان یک عنصر سیاسی نیز مورد توجه قرار گیرد.

این موضوع را در تحولات بازار نفت در سال های مختلف می‌توان دریافت. دهه ۱۹۷۰ و تحریم اعراب، پیروزی انقلاب ایران در همین دهه، حمله عراق به کویت و تحریم عراق توسط سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۰، واقعه ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ و حمله تروریستی به ایالات متحده و همچنین جایگاه نفت و نوسانات شدید قیمت این ماده در رکود جهانی اخیر در سال ۲۰۰۸، همه و همه نشان دهنده سیاسی بودن تحولات قیمت نفت در سطح جهان می‌باشد. البته امروزه تا حدی از این تأثیر کاسته شده و این ماده به عنوان کالایی اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است و تغییرات تولید و قیمت آن بیشتر وابسته به مسائل اقتصادی شده است تا مسائل سیاسی.

در بازار سهام به عنوان نبض یا دماسنج اقتصاد کشور، رفتار قیمت سهام متأثر از عملکرد اقتصادی، شرایط و محیط اقتصادی و سیاسی است. از آن جا که قیمت و بازده سهام شرکت های پذیرفته شده در بورس تحت تأثیر عوامل مربوط به شرکت، عوامل اقتصادی، عوامل روانی و... می باشد، نوسانات این متغیرها در طول زمان تصمیمات و پیش بینی های اقتصادی و مالی سرمایه گذاران و شرکت ها را متأثر می سازد. با توجه به نقش مسلط نفت در اقتصاد ایران و کسب درآمدهای ارزی کشور، بازار سهام می تواند تحت تأثیر نوسانات قیمت نفت و درآمدهای حاصل از صادرات آن قرار گیرد. از این رو تعیین و شناخت تأثیر پذیری قیمت سهام می تواند نقش مهمی در پیش بینی روند کلی حرکت بازار سهام و رفتار قیمت سهام ایفا نموده و در نتیجه امکان سیاست گذاری های مناسب را فراهم آورد.

تأثیرپذیری قیمت سهام از تغییرات قیمت نفت از طریق مدل قیمت گذاری یک سهم یا داریی قابل درک است. براین اساس قیمت هر سهم یا داریی در هر نقطه از زمان برابر با ارزش فعلی جریانان نقدی آینده مورد انتظار آن سهم یا داریی می باشد (هانگ و همکاران^۱، ۱۹۹۶). در این چارچوب تغییرات قیمت نفت می تواند ارزش فعلی جریانان نقدی مورد انتظار و نرخ بهره را تحت تأثیر قرار دهد. نوسانات قیمت نفت از طریق تأثیرگذاری بر متغیرهای کلان اقتصادی (از قبیل نرخ تورم، نرخ بهره، رشد

اقتصادی، اعتماد مصرف کننده و سرمایه گذار)، بر نرخ تنزیل اثر گذاشته و در نتیجه قیمت سهم به دلیل تعدیل در جریان های نقدی شرکت تغییر می نماید (ناندوافاف، ۲۰۰۸).

در اقتصاد ایران به عنوان یک کشور صادر کننده نفت، مکانیزم اثرات شوکهای نفتی ممکن است به طور قابل توجهی متفاوت باشد. در واقع درآمدهای نفتی متغیرهای اصلی اقتصادی (درآمدهای عمومی، هزینه ها و درآمدهای دولت و به طور کلی تقاضای کل) در اقتصاد ایران را تحت تأثیر قرار میدهد. بنابراین نوسانات قیمت نفت بر عملکرد شرکتهای محصولات و درآمدهای آنها مؤثر است و در نتیجه بازده سهام تحت تأثیر قرار می گیرد. به طور مشخص قیمت های بالای نفت در آمد و ثروت اضافی برای کشورهای صادر کننده آنها فراهم می سازد. اگر این درآمد اضافی به اقتصاد برگردد انتظار می رود قیمت بالای نفت که به سطح بالایی از فعالیتهای اقتصادی منجر شود. در این راستا اثر تغییرات در قیمت های نفت، از طریق عوامل کلان اقتصادی منتقل می شود. افزایش یا کاهش قیمت های نفت منجر به افزایش یا کاهش در سطح تقاضای کل از طریق افزایش یا کاهش درآمد ملی و یا درآمد سرانه ملی می شود. از نقطه نظر اقتصادی کلان، تغییرات در سطح تقاضای کل به عنوان نشانه ای از پیشرفت اقتصادی، انتظارات از روند اقتصادی را تغییر داده و در نتیجه قیمت سهام را تحت تأثیر قرار می دهد.

جایگاه نفت در اقتصاد ایران به عنوان یک اقتصاد تک محصولی و نیز وابستگی شدید تولید ناخالص ملی به درآمدهای حاصل از فروش جهانی این کالا از یک سو و همچنین تأثیرپذیری قیمت نفت از نوسانات سیاسی و اقتصادی در سطح بین الملل که اول درآمدهای نفتی را بی ثبات ساخته و دوم موجب آسیب پذیر شدن اقتصاد داخلی می گردد، از سوی دیگر، بیانگر اهمیت بررسی نوسانات قیمت نفت بوده و همچنین نقش و کارکرد بازار سهام جهت هدایت سرمایه های داخلی به فرآیند تولید و در نتیجه دستیابی به رشد اقتصادی بالاتر نیز مبین جایگاه حائز اهمیت بازار سهام می باشد.

۲- نوسان قیمت انرژی و شاخص سهام

روند قیمتهای نسبی حامل های انرژی به ازای شاخص بهای عوامل تولید در اقتصاد ایران با بسیاری از کشورهای صنعتی و حتی صادرکننده انرژی همسویی ندارد. بخش خصوصی و بهبود فضای کسب و کار با هدف ایجاد فرصت های پایدار شغلی و کنترل رشد قیمتها در میان مدت، کنترل هزینه های دولت و اجتناب از سیاست های انبساطی خارج از قاعده، اصلاح انحراف سنگین تحمیل شده به اقتصاد ناشی از کنترل گسترده قیمت ها، اصلاح نظام پرداخت یارانه های انرژی و لزوم واقعی شدن قیمتهای نسبی، کاهش اتکای نظام مالی به منابع بانک ها با هدف کنترل رشد نقدینگی، لزوم خروج از اعمال مقررات فراگیر در زمینه نرخ های سود بانکی و اجتناب ناپذیری افزایش رقابت در عملیات بانک ها، مهم ترین چالش های اقتصاد ایران در گزارشهای صندوق نیز بالابودن نرخ تورم، وجود موانع ساختاری در مسیر ایجاد فرصت های شغلی کافی و تسریع رشد اقتصادی ذکر می شود که کم و بیش در لیست تذکرات صاحب نظران داخلی نیز قرار دارد. نقش برتر انرژی در اقتصاد کشور با استفاده از داده های واقعی در زمینه تولید نفت، گاز و برق تأیید شده و سیاست های اقتصادی کشور مبتنی بر دسترسی وسیع و سهل به انرژی ارزان قیمت و تأمین مالی توسعه اقتصادی با تکیه بر آن مورد تأکید قرار گرفته است. استفاده زیاد از انرژی در قیاس با استانداردهای بین المللی و فراتر بودن نرخ رشد مصرف انرژی نسبت به نرخ رشد درآمد سرانه از تبعات سیاست انرژی ارزان قیمت دانسته شده است. این سیاست آثار خود را در بخش صنعت کشور نیز برجای گذاشته انرژی بر بودن فعالیتهای تولیدی و استفاده غیرکارآ از انرژی در مطالعات اقتصادی به اثبات رسیده است (نظیفی نایینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۴-۳۶).

افزایش قیمت حامل های انرژی، هزینه تولید را از دو طریق افزایش می دهد:

۱. تأثیر مستقیم: افزایش هزینه تامین انرژی بنگاه
 ۲. تأثیر غیر مستقیم: افزایش هزینه بنگاه ناشی از افزایش هزینه حمل و نقل، مواد اولیه، افزایش حجم نقدینگی مورد نیاز، افزایش هزینه های منابع انسانی و ..
- اگر افزایش هزینه ها به زنجیره های بعدی منتقل شود، نهایتاً منجر به افزایش هزینه مصارف نهایی (خانوار، دولت، سرمایه گذاری و صادرات) خواهد شد.
- با افزایش قیمت حامل های انرژی، ممکن است تقاضا برای محصول بنگاه نیز کاهش پیدا کند. این کاهش تقاضا ممکن است به دلیل کاهش تقاضای نهائی و یا به دلیل افزایش واردات باشد. اثر واردات در کاهش تقاضا شامل ۳ بخش می باشد:
- اثر زنجیره های قبلی: اگر یک زنجیره بتواند افزایش هزینه را به زنجیره های بعدی منتقل کند (با افزایش تعرفه واردات و یا به دلیل کم بودن کشش قیمتی محصول) ممکن است هزینه تولید زنجیره های بعدی، رقابت پذیری آنها را کاهش دهد.
- اثر مستقیم: افزایش هزینه تولید در یک زنجیره ممکن است رقابت پذیری محصول را در برابر محصولات خارجی کاهش داده و ارزش فروش را کاهش دهد.

اثر زنجیره های بعدی: رقابت پذیری محصول زنجیره های بعدی کاهش یابد به گونه ای که تقاضا برای محصولات زنجیره قبلی را کاهش دهد.

اگر افزایش قیمت انرژی بیش از کاهش هزینه (با اجرای طرحهای جبرانی) باشد، هر مقداری از افزایش هزینه که قابل انتقال به مصرف کننده یا زنجیره های بعدی نباشد باعث کاهش سود واحد تولیدی خواهد شد. بنابراین امکان دارد در مواردی افزایش قیمتهای انرژی باعث زیان یا سود اندک برای واحدهای تولیدی شود

یکی از دغدغه های اصلی سیاستگذاران و اقتصاددانان در دهه های اخیر بررسی تأثیر تکانه های قیمت انرژی بر اقتصاد کشورهای صادرکننده انرژی است. این نوسان های و تغییرات قیمت انرژی بر متغیرهای کلان اقتصادی در کشورهای جهان تأثیر گذاشته و اقتصاد این کشورها را با چالشی جدی روبه رو کرد، است. با توجه به اینکه ایران یکی از کشورهای صادرکننده انرژی است و دولت مالکیت منابع انرژی را در اختیار دارد، این دو ویژگی باعث می شود که تحولات بازار انرژی در سیاستهای مالی و بودجه ای کشور و بازار سهام، که از حساسیت و تأثیرپذیری بالایی برخوردار است، آشکار شود (خانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳-۱۹). بررسی اثر تکانه های قیمت انرژی بر شاخص قیمت بازار سهام از آن جهت ضرورت دارد که در ایران بازار سهام با رشد تولید ناخالص داخلی^۱ و سایر شاخص های اقتصادی رابطه دارد و در نتیجه امکان پیش بینی تغییرات بازار سهام با استفاده از این متغیرها ممکن است به نتایج قابل اعتمادی منجر شود، اما با توجه به وابستگی شدید اقتصاد ایران به انرژی، می توان انتظار داشت که نوسانات قیمت انرژی اثرات قابل توجه ای بر فعالیت های اقتصادی کشور از جمله بازار سهام داشته باشد. قسمت عمده ای از پژوهش ها اثرات تکانه های قیمت انرژی بر اقتصاد کلان کشورها را بررسی کرده اند. با این حال، مطالعات به نسبت کمتری تأثیر تکانه های قیمت انرژی و بازارهای سهام را بررسی نموده اند. یکی از دلایل تعداد محدود مطالعات، تاریخیچه به نسبت کوتاه نوسان بالای قیمت انرژی است. با این حال، نقش مهم بازارهای سهام در اقتصاد، باعث انجام پژوهش های بیشتر در حوزه رابطه میان قیمت انرژی و بازارهای سهام در سال های آتی شده است. اگر چه در زمینه رابطه بین قیمت انرژی و بازار سهام در کشورهای توسعه یافته پژوهش هایی انجام شده است (بیجورلند^۲، ۲۰۰۸: ۱۵۶-۱۶۳). اما این پژوهش ها اکثراً کشورهای وارد کننده انرژی را در نظر گرفته اند و این نتایج قابل تعمیم به ایران بعنوان کشور صادر کننده و در حال توسعه نیست. همچنین می توان ادعا کرد که بازار سهام ایران از روند بازارهای جهانی تبعیت نمی کند. بنابراین نیاز به انجام مطالعات جداگانه ای در مورد ایران احساس می شود (فرامرزی، ۱۳۹۱: ۴۹-۵۱).

مصرف کنندگان انرژی و تولید کنندگان انرژی باید به ترتیب اثرات منفی و مثبتی را متاثر شوند. از لحاظ مفهومی، یک افزایش در قیمت انرژی انتظار می رود که اثر مثبت آن بر در آمد حاصل از تولید کننده انرژی را به همراه داشته باشد. بنابراین افزایش قیمت انرژی به دلیل سود در تقاضا برای انرژی در قیمت، بی کشش است. در مقایسه با آن یک افزایش هزینه را برای مصرف کنندگان به همراه دارد. به طور معمول، افزایش قیمت انرژی به طور مستقیم به مصرف کنندگان (از طریق افزایش قیمت انرژی و گاز و امثال آن) و یا غیر مستقیم (از طریق افزایش قیمت کالا و خدمات وابسته به آن مانند روغن مصرفی) منتقل می گردد (باج فان و همکاران^۳، ۲۰۱۵: ۷۶-۷۹).

حجم بزرگی از مطالعات به رابطه بین بازده قیمتی انرژی و بازده سهام پرداخته شده است (عروزی^۴، ۲۰۱۱: پارک و راتی^۵، ۲۰۰۸: ۵۴). چندین بخش از ای ادبیات وجود دارد. یک بخش از ادبیات به بررسی تغییرات قیمت انرژی خام بر بازده کل بازار سهام پرداخته است و نتوانستند شواهد قطعی از تغییرات قیمت انرژی بر بازده سهام را نشان دهند (دریس پراگ و همکاران^۶، ۲۰۰۸: پارک و راتی^۷، ۲۰۰۸: ۴۶). کشف کنند که تغییرات انرژی خام یک تاثیر منفی بر بازده سهام خواهد داشت. تعدادی از مطالعات (چن و همکاران^۸، ۲۰۱۵) نتایج پژوهشات قبلی نشان می دهد که یک اثر آماری معنی دار و مثبتی بین تغییرات قیمت انرژی بر بازده سهام برای ۷۸-۸۵ درصد شرکت های متعلق به تولید کننده وجود دارد. از سوی دیگر بین ۱۰ تا ۵۵ درصد از شرکتهای متعلق به بخش مصرف کننده، به طور معکوس و قابل توجهی تحت تاثیر تغییرات قیمت انرژی هستند. همچنین نتایج نیز نشان داد که یک اثر نامتقارن از تغییرات قیمت انرژی بر بازده سهام در بخش مصرف کننده وجود دارد اما برای بخشهای تولید کننده وجود ندارد (جونی^۹، ۲۰۱۳).

1 Gross Domestic Product (GDP)

1 Bjornland

2 Bach Phan et al

3 Arouri

4 Park and Ratti

5 Miller and Ratti

6 Driesprong et al

7 Park and Ratti

8 Miller and Ratti

9 Chen et al

10 Jouini

۳- شوک‌های قیمت نفت و بازار سهام

عوااید حاصل از فروش نفت در کشورهای صادرکننده آن نقش عمده ای در افزایش رونق و رفاه عمومی این کشورها دارد. این عوااید جزء درآمد ملی این کشورها محسوب شده و می‌توان آن را هم از طریق سرمایه‌گذاری داخلی و هم از طریق سرمایه‌گذاری خارجی در راه توسعه اقتصادی به کار برد. ایران با دارا بودن ۱۱ درصد از ذخایر نفتی جهان یکی از غنی‌ترین کشورهای نفت خیز محسوب می‌گردد. در واقع نفت و درآمدهای حاصل از تولید و فروش آن، عملکرد و کارایی کل اقتصاد را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. بنابراین درآمدهای نفتی نقش استراتژیکی در ساختار اقتصاد ایران دارند. از طرفی، ایران به عنوان دومین تولیدکننده بزرگ در میان کشورهای صادرکننده نفت اوپک، یک عرضه کننده مهم و اصلی نفت در بازار جهانی انرژی است که هم میتواند بر بازار جهانی نفت اثر بگذارد و هم از آن تأثیر بپذیرد (ابراهیمی و شکریرف ۱۳۹۱).

در کشورهای صادرکننده نفت، تغییرات در قیمت نفت اثر چشمگیری بر درآمدهای صادراتی و همچنین درآمدها و مخارج دولتی دارد. با توجه به این که رفتار شاخص‌های بازار سرمایه، به عنوان یک شاخص اقتصادی متأثر از عوامل متعدد نظیر محیط سیاسی و عملکرد اقتصادی است، به نظر می‌رسد رفتار شاخص‌های بازار سرمایه ایران، متأثر از تغییرات جهانی قیمت نفت کشورهای صادرکننده نفت (موسوم به اوپک) می‌باشد. بنابراین، به نظر می‌رسد بررسی روابط بین نوسانات قیمت نفت کشورهای صادرکننده با شاخص‌های بازار سرمایه می‌تواند نقش مهمی در فرایند سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه ایران داشته باشد. به ویژه شناسایی این رابطه می‌تواند از یک سو در ایجاد سبد سرمایه‌گذاری و مدیریت ریسک در بازار سرمایه ایران (فرایند تصمیم‌گیری سرمایه‌گذار) سودمند باشد و از سوی دیگر، به سیاست‌گذاران در تنظیم و پایش اثربخش بازار سرمایه کمک کند (آروئی، ۲۰۱۲). در این موقعیت هر تکانه ای به بازارهای نفت می‌تواند ساختار اقتصاد را از کانال‌های مختلف تحت تأثیر قرار دهد. از آنجا که ارزش سهام، برابر با مجموع تنزیل یافته جریان‌های نقدی آینده است و این جریان‌های نقدی تحت تأثیر حوادث و رخدادهای اقتصادکلان هستند و به طبع می‌توانند تحت تأثیر تکانه نفتی نیز قرار بگیرند، کاملاً منطقی به نظر می‌رسد که بیان کنیم بازار سهام اطلاعات مربوط به پیامدهای ناشی از تکانه نفتی را جذب و در قیمت‌های سهام انعکاس می‌دهد (آروئی، ۲۰۱۱).

بازار سهام (بورس اوراق بهادار) از اجزاء تشکیل دهنده بازار سرمایه می‌باشد و به عنوان بخشی از مجموعه اقتصاد، تابع آن است چنانچه این بازار رابط‌های منطقی با ایر بخش‌ها نداشته باشد، معضلات و کاستی‌هایی در عملکرد آن پیش خواهد آمد. در کشورهای در حال توسعه، ضربه‌های وارد شده بر اقتصاد به دلیل ضربه‌های بازار بورس، در مقایسه با کشورهای توسعه یافته عمق بیشتری دارد. زیرا نگرانی از افت ارزش سرمایه با نگرانی‌های ناشی از بی ثباتی‌های مشهود در اقتصاد همراه می‌شود (ابراهیمی و شکریرف ۱۳۹۲: ۴۴).

همان طور که اشاره شد، ارزش سهام برابر با مجموع تنزیل یافته جریان‌های نقدی آینده است و این جریان‌های نقدی تحت تأثیر حوادث و رخدادهای اقتصاد کلان هستند و به طبع می‌توانند تحت تأثیر تکانه نفتی نیز قرار بگیرند. ایران به عنوان یک کشور مهم صادرکننده نفت که در آن دولت مالکیت منابع نفتی را در اختیار دارد مطرح است و این دو ویژگی باعث میشود که تحولات بازار نفت در سیاست‌های مالی و بودجه ای کشور آشکار شود. به این صورت که در مواقع افزایش قیمت نفت، ارزش حاصل از درآمد نفت به حساب ذخیره ارزی واریز می‌شود، در صورت عدم تقاضای کافی برای ارز در قیمت مورد هدف، بانک مرکزی مجبور به خرید ارز شده و آن را تبدیل به منابع ریالی برای بودجه مینماید. این سیاست باعث افزایش خالص دارایی خارجی بانک مرکزی و افزایش پایه پولی کشور می‌شود. در صورت کاهش قیمت نفت نیز، چون دولت از هزینه‌های خود نمی‌کاهد کسری بودجه ایجاد شده و دولت به ناچار بخشی از آن را از بانک مرکزی استقراض می‌کند. بنابراین خالص بدهی دولت به بانک مرکزی افزایش یافته و این به نوبه خود باعث تقویت پایه پولی میشود. بنابراین هم در حالت افزایش قیمت نفت و هم در شرایط کاهش آن، سیاست مالی دولت ممکن است باعث افزایش حجم پول شود. در هنگام افزایش حجم نقدینگی به دلایل کاهش قدرت خرید پول، به طور بالقوه این انگیزه در میان سرمایه‌گذاران مالی ایجاد می‌شود که در سبد دارایی‌های خود بازنگری نموده تا ارزش دارایی خود را حفظ کنند. عوامل تشکیل دهنده سبد دارایی‌های سرمایه‌گذاران، ارز، سهام، مسکن و جز این هاست. با افزایش حجم نقدینگی در دست سرمایه‌گذاران مالی و به دنبال آن افزایش تورم، تمایل آنان به نگهداری پول نقد کمتر شده و بنابراین سرمایه‌های بیشتری به سمت بازارهای دارایی جریان می‌یابند. بازارهای دارایی از جمله بازار سهام بازاری است که به سرعت توانایی تبدیل پول نقد سرمایه‌گذاران مالی را به اوراق با بازده (اوراق بهادار) دارد و بدین ترتیب از حساسیت و تأثیرپذیری بالایی برخوردار است. در حقیقت کاهش در قیمت نفت باعث می‌شود که طرح‌های سرمایه‌گذاری بنگاه‌ها دستخوش عدم اطمینان گردد و از آنجا که سودآوری شرکت‌ها تحت تأثیر درآمد نفتی قرار می‌گیرد، قیمت سهام می‌تواند کاهش یابد. از طرف دیگر، اگر قیمت نفت و در نتیجه درآمد کشور افزایش یابد، باعث شکل‌گیری انتظارات خوش بینانه در مورد ایجاد رونق و افزایش فعالیت‌ها در سطح

سودآوری آن‌ها باعث شده که شاخص قیمت سهام نیز با رشد مثبت مواجه شود، بنابراین دور از ذهن نیست که تکانه نفتی به واسطه انتقال سرمایه‌های اشخاص، تأثیر معناداری بر این بازار داشته باشد (عبدالمالکی، ۱۳۹۱).

واکنش بازده‌های واقعی سهام، با توجه به این موضوع به افزایش قیمت نفت خام نتیجه شوک‌های تقاضا یا شوک‌های عرضه در بازار نفت خام بوده است به شکل قابل توجهی مثبت یا منفی است. به علاوه، افزایش قیمت نفت می‌تواند بر وضعیت اقتصادی بازار نوظهوری که تولیدکننده نفت نیست آثار نامطلوب داشته باشد، اما این آثار می‌تواند بر وضعیت اقتصادی بازارهای نوظهور تولیدکننده نفت مثبت باشد. در برخی از موارد، ادبیات موجود رابطه منفی بین قیمت نفت و قیمت‌های سهام را تشریح و تبیین می‌کند. چندین دیدگاه نظری رابطه منفی بین قیمت نفت و حرکت بازار سهام را توصیف می‌کند. از منظر اقتصاد خرد، افزایش قیمت نفت تأثیر نامطلوبی بر سودآوری شرکت‌هایی دارد که نفت بهای مستقیم یا غیرمستقیم تولید آن‌ها است. در صورتی که شرکت‌ها نتوانند این افزایش در بهای تمام شده تولیدشان را به صورت کامل به مصرف‌کنندگان منتقل کنند، آنگاه سود شرکت و سود نقدی سهام به عنوان محرک‌های اصلی تعیین قیمت سهام کاهش خواهند یافت (الفایومی^۱، ۲۰۰۹). با توجه به کارایی بازار سرمایه، این اثر می‌تواند بلادرنگ یا با تأخیر باشد. به علاوه، کشورهای واردکننده نفت متحمل افزایش هزینه‌ها می‌شوند و با افزایش ریسک و ناطمینانی حاصل از نوسان قیمت نفت مواجه می‌شوند که اثرات منفی بر قیمت‌های سهام دارد. همچنین، اغلب تصور بر این است که افزایش قیمت نفت فشارهای تورمی ایجاد می‌کند که موجب واکنش بانک‌های مرکزی و سیاست‌گذاران، برای کنترل تورم از طریق افزایش نرخ بهره می‌شود. در مدل قیمت‌گذاری حقوق مالکانه، قیمت مالکانه برابر ارزش فعلی مورد انتظار جریان‌های نقدی آتی است. بنابراین، افزایش نرخ بهره تأثیر مستقیم بر نرخ تنزیل فرمول قیمت‌گذاری حقوق مالکیت دارد که این امر به کاهش قیمت‌های سهام منجر می‌شود. چندین مطالعه از اثر منفی افزایش قیمت نفت بر بازارهای سهام حمایت کرده‌اند. جونز و کال^۲ (۱۹۹۶) به این نتیجه رسیده‌اند که قیمت‌های سهام در آمریکا، کانادا، بریتانیا و ژاپن، همبستگی منفی با شوک‌های قیمت نفت دارد. ولدخانی و همکاران (۲۰۰۹)، اثر شاخص‌های قیمت بازارهای سهام بین‌المللی و برخی از متغیرهای کلان اقتصادی بر شاخص قیمت بازار سهام تایلند را با استفاده از مدل گارچ در دوره ۲۰۰۴-۱۹۸۸ تحلیل کردند. آن‌ها دریافته‌اند که تغییرات در قیمت نفت خام اثر منفی بر بازار سهام تایلند در دوره پیش از بحران آسیا داشته است. در برخی از موارد، ادبیات موجود رابطه مثبت بین قیمت نفت و قیمت‌های سهام را تشریح و تبیین می‌کند. به چند دلیل، قیمت سهام احتمالاً رابطه مثبتی با قیمت نفت دارد. در زمان رونق اقتصاد جهانی یا زمانی که وضعیت رکود اقتصادی بهبود می‌یابد، تقاضای جهانی افزایش می‌یابد و این افزایش تقاضا موجب افزایش قیمت مواد معدنی از جمله نفت خام می‌شود. به علاوه، اگر بازار سهام یک اقتصاد در حال توسعه همکاری مشترکی را با بازارهای سهام کشورهای توسعه یافته داشته باشد، آنگاه این اثر مشترک احتمالاً نتایج را به شکل قابل توجهی افزایش می‌دهد. انتظار می‌رود که افزایش قیمت نفت در کشورهای صادرکننده آن از طریق آثار درآمدی و ثروت، تأثیر مثبتی بر بازارهای سهام داشته باشد. این موضوع حاصل افزایش درآمدهای دولت و مخارج عمومی در پروژه‌های زیرساختی و نهایی است (الفایومی، ۲۰۰۹: ۱۲۵). همچنین، قیمت بالاتر نفت بیانگر انتقال بلادرنگ ثروت از واردکنندگان نفت به صادرکنندگان آن است. اندازه این تأثیر به این موضوع بستگی دارد که دولت‌های کشورهای صادرکننده نفت، مازاد درآمد حاصل را در کجا مصرف می‌کنند. اگر درآمد حاصل صرف خرید کالاها و خدمات داخلی شود، این افزایش درآمد به ایجاد سطح بالاتر فعالیت اقتصادی و بهبود بازده بازار سرمایه در کشورهای صادرکننده نفت منجر می‌شود. همچنین، افزایش نوسانات قیمت نفت می‌تواند به افزایش سفته‌بازی منجر شود که این موضوع احتمالاً بازده سهام را افزایش می‌دهد. این رابطه مثبت بین قیمت‌های نفت و سهام با پژوهش سادورسکی^۳ (۲۰۰۱) حمایت می‌شود. او با استفاده از مدل بازار چند عاملی ثابت کرد که بازده شرکت‌های نفتی و گازی کانادا مثبت است و نسبت به افزایش قیمت نفت حساسیت دارد. به ویژه، افزایش در قیمت نفت به بازده سهام شرکت‌های کانادایی نفت و گاز منجر شده است.

۴- نتایج پژوهش

نتایج مربوط به آزمون پایداری متغیرها در سطح و یک مرتبه تفاضل‌گیری در جدول زیر ارائه شده است:

^۱ Al-Fayoumi

^۲ Jones and Kaul

^۳ Sadorsky

جدول شماره ۱: نتایج آزمون ریشه واحد ADF و PP (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

نتایج	آزمون PP		آزمون ADF		توضیحات
	مقدار بحرانی مک-کینون	آماره محاسباتی	مقدار بحرانی مک-کینون	آماره محاسباتی	
I(۱)	-۲/۹۳	-۵,۸	-۲/۹۳	-۵,۷	حجم پول
I(۱)	-۲/۹۳	-۳,۹۲	-۲/۹۳	-۶,۸۰	تولید ناخالص داخلی
I(۰)	-۲/۹۳	-۳,۴	-۲/۹۳	-۴,۴۱	دوره حسابرسی
I(۱)	-۲/۹۳	-۵,۹۰	-۲/۹۳	-۳,۶۹	حسابرسی
I(۱)	-۲/۹۳	-۶,۴	-۲/۹۳	-۶,۳	تولید ملی
I(۱)	-۲/۹۳	-۴,۳	-۲/۹۳	-۴,۳	شاخص اقتصادی
I(۱)	-۲/۹۳	-۴,۱	-۲/۹۳	-۴,۱	حسابرسی مالی
I(۱)	-۲/۹۳	-۶,۱	-۲/۹۳	-۶,۳	استاندارد حسابرسی

نتایج آزمون پایایی متغیرهای مدل نشان می‌دهد که Lnsp: شاخص قیمت سهام Lnop: لگاریتم قیمت نفت LnIR: لگاریتم نرخ بهره، LnIP: لگاریتم شاخص تولید صنعتی، LnGDP: لگاریتم تولید ناخالص داخلی و LnEXCH: لگاریتم نرخ ارز با یک مرتبه تفاضل‌گیری پایا بوده و متغیر LnINF: لگاریتم نرخ تورم پایا در سطح می‌باشند. به عبارت دیگر ترکیب پایایی متغیرهای مدل از مرتبه یک و صفر می‌باشد. در ادامه با توجه به درجه جمعی متغیرهای مدل که انباشته از مرتبه صفر و یک می‌باشند، می‌توان از روش همجمعی خودرگرسیون با وقفه‌های توزیعی استفاده نمود.

۴-۱- مدل پویا

نتایج برآورد مدل تجربی پژوهش به صورت جدول ذیل می‌باشد:

جدول شماره ۲: نتایج برآورد الگوی پویا روش به ARDL(1,2,2,0,0,0,2)

Regressor	Coefficient	Standard Error	T-Ratio[Prob]
LNISP(-۱)	۲,۰۰۴	۰,۱۰۸	۹,۲۳۴[۰,۰۰]
LNOP	۵,۶۹۵	۱,۳۳۵	۴,۲۶۵[۰,۰۰]
LNOP(-۱)	۰,۱۰۱	۱,۱۱۶	۰,۰۹۰[۰,۹۲۹]
LNOP(-۲)	۰,۴۳۳	۰,۹۹۹	۴,۴۳۶[۰,۰۰]
LNOPOP	۰,۸۱۳	۰,۱۹۲	۴,۲۲۴[۰,۰۰]
LNOPOP(-۱)	۰,۰۴۵	۰,۱۶۲	۲,۸۲۸[۰,۰۱۱]
LNOPOP(-۲)	۰,۶۴۱	۰,۱۴۸	۴,۳۱۴[۰,۰۰]
LNINF	۰,۳۵۵	۰,۳۶۳	۰,۹۷۸[۰,۸۴۲]
LNEXCH	-۰,۰۴۸	۰,۰۶۱	-۰,۷۹۲[۰,۴۳۷]
LNGDP	۰,۶۰۷	۰,۳۶۹	۱,۶۴۴[۰,۰۱۰]
LNIR	-۰,۳۰۷	۰,۳۶۲	-۰,۸۴۴[۰,۴۰۶]
LNIP	۰,۴۸۹	۰,۲۰۸	۲,۳۵۰[۰,۰۲۲]
LNIP(-۱)	۰,۴۸۳	۰,۲۳۵	۲,۰۵۳[۰,۰۵۳]
LNIP(-۲)	۰,۶۲۳	۰,۲۳۴	۲,۶۵۳[۰,۰۱۵]

R-Squared	۰,۹۶۲	R-Bar-Squared	۰,۹۲۷
S.E. of Regression	۰,۲۰۰	F-stat.	F(۱۳, ۲۰) ۰,۲۶۲[۰,۰۰]
Mean of Dependent Variable	۷,۶۵۱	S.D. of Dependent Variable	۱,۷۹۲
Residual Sum of Squares	۰,۸۰۷	Equation Log-likelihood	۱۵,۳۲۹
Akaike Info. Criterion	۱,۳۲۹	Schwarz Bayesian Criterion	-

نتایج برآورد الگوی پویا به روش وقفه‌های توزیعی نشان می‌دهد که متغیر مقدار وقفه‌دار شاخص قیمت سهام تأثیر مثبت و معنی‌دار بر میزان شاخص قیمت سهام در دوره جاری داشته و ضریب آن برابر با ۲,۰۰۴ واحد می‌باشد.

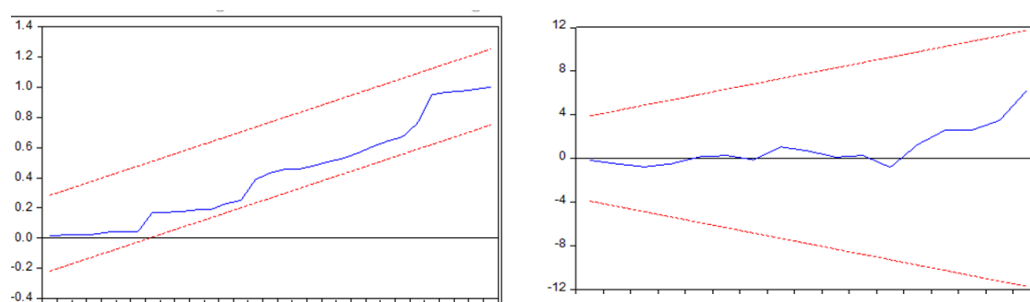
۴-۲- آزمون های تشخیصی

در مرحله بعد لازم است با استفاده از آماره های آزمون تشخیص ۱ نرمال بودن توزیع جملات اختلال، عدم وجود خودهمبستگی و ناهمسانی واریانس و همچنین شکل تبیی مناسب مدل مورد آزمون قرار گیرد. نتایج آزمونهای تشخیص در جدول ذیل گزارش شده است:

جدول شماره ۴: نتایج آزمون های تشخیص الگوی پویا (مأخذ: یافته های پژوهش)

نام آزمون ها	مقدار آماره آزمون (F)	ارزش احتمال (PV)
آزمون وجود خودهمبستگی بین جملات اختلال	۱,۲۶	۰,۲۶
آزمون ناهمسانی واریانس	۰/۶۳	۰/۴۳
آزمون نرمال بودن جملات اختلال	۴/۷	۰/۴۲
آزمون شکل تبیی مدل	۲,۰۷	۰/۱۳

نتایج آزمون های تشخیص الگوی پویا نشان می دهد که مدل برآورد شده در سطح معنی دار ۵ درصد دارای خود همبستگی نمی باشد.



شکل شماره ۱: نتایج آزمون های ثبات و پایداری ضرایب مدل (مأخذ: یافته های پژوهش)

همانطور که در نمودارهای فوق ملاحظه می شود، مسیر حرکت آماره آزمون به گونه ای است که پیوسته در داخل خطوط مستقیم قرار دارند و بر بی ثباتی مدل دلالت نمی کند و بر اساس این آزمون ها فرضیه ثبات ضرایب را در سطح ۵٪ معناداری نمی توان رد کرد و می توان نتیجه گرفت که مدل های برآوردی با ثبات می باشند. به عبارت دیگر مقدار آماره آزمون کمتر از مقادیر بحرانی در سطح معنی دار ۵ درصد بوده و فرضیه صفر مبنی بر ثبات ضرایب برآورد شده رد نمی شود. لذا مدل برآورد شده دارای تغییرات ساختاری نبوده و می توان آزمون های آماری را پیرامون ضرایب برآورد شده انجام داده و ضرایب را تفسیر آماری و اقتصادی نمود.

۵- نتیجه کلی پژوهش

نفت از جمله کالاهای استراتژیک جهان و به عنوان یکی از نهاده های مهم تولید هر کشور به شمار می رود. با توجه به تأثیر گسترده نوسانات قیمت نفت بر بخش های مختلف اقتصاد ایران این کالا می تواند بر بخش های مختلف از جمله بازار سهام موثر باشد. بر این اساس درک دقیق تغییرات قیمت نفت بر روی شاخص سهام ضروری می باشد. تعیین قیمت نفت به عوامل متعددی بستگی دارد که اغلب آن ها از کنترل تولیدکنندگان آن خارج است. همین مسئله سبب شده است که وضعیت اقتصادی اغلب کشورهای وابسته به درآمدهای نفتی تحت تأثیر نوسانات قیمت نفت قرار گیرد. این مطالعه به بررسی تأثیر نامتقارن شوک های قیمت نفت بر شاخص قیمت سهام با مدل خودرگرسیون وقفه ای غیر خطی در ایران می پردازد. با توجه به حجم وسیع درآمد صادرات و بودجه ی سالیانه دولت از صادرات نفت، شوک های قیمتی بازارهای نفت جهانی می تواند اثر زیادی بر کل ساختار اقتصادی ایران به جای گذارد. نتایج نشان می دهد که شوک قیمت نفت تأثیر مستقیم و معناداری بر شاخص سهام دارد که با نتایج پژوهشات قبلی که اثر نوسانات قیمت نفت را با مدل های مختلف بر قیمت سهام و یا نوسانات قیمت سهام بررسی کرده بودند هم خوانی دارد که می توان به مطالعه مطالعه ندیری (۱۳۹۴) و مطالعه فطرس و هوشیاری (۱۳۹۵) اشاره کرد.

بورس اوراق بهادار یکی از مهمترین نهادهای بازار سرمایه میباشد که میتواند از طریق جذب سرمایه های کوچک و بزرگ کشور، انباشت سرمایه را تسهیل نموده و در رشد و توسعه اقتصادی کشور تأثیرگذار باشد. اما در کشور ما، بورس اوراق بهادار هنوز

نویا بوده و در جایگاه شایسته خود قرار ندارد، به طوری که بخش عظیمی از وظیفه تجهیز منابع و تأمین نقدینگی بنگاه ها، از کانال بانکی صورت میپذیرد و عمده وظایف بازار سرمایه کشور توسط بانک ها صورت میپذیرد. به علاوه، بورس اوراق بهادار در کشور ما، ارتباط چندانی با دیگر بورس های جهانی و بازارهای بین المللی نداشته و در فضایی تقریباً بسته فعالیت می نماید. باید توجه داشت که هر چند سابقه تشکیل بورس اوراق بهادار ایران به حدود سی سال پیش برمیگردد، ولی به دلایل مختلف هیچ گاه مکانیزم اوراق بهادار نتوانسته جایگاهی مناسب در ساختار مالی و اقتصادی کشور پیدا کند، به طور مثال بورس اوراق بهادار تهران در کشور ما، دارای نقش مشخصی در تولید ناخالص ملی و با تشکیل سرمایه ملی نیست، این در حالی است که در سایر کشورها، شدیداً از مکانیزم اوراق بهادار برای تأمین مالی طرحهای توسعههای شرکتها سود برده میشود. لذا به نظر می رسد یکی از اهداف و سیاستهای برنامه ریزان اقتصادی کشور، باید توسعه و رونق این بازار باشد.

از آنجایی که بودجه دولت وابستگی شدیدی به درآمدهای نفتی دارد، در اولین گام باید این وابستگی از بین برود و بودجه دولت از منابع دیگری مانند مالیات تأمین گردد، زیرا تبدیل این درآمدها به ریال و هزینه کردن آنها، سبب افزایش نرخ ارز، نقدینگی و در پی آن تورم شده و به بیماری هلندی می انجامد. تنها در صورتی این درآمدها به افزایش فعالیت های اقتصادی و توسعه بخش تولید و در نهایت بازار سرمایه و بورس که مد نظر این پژوهش است کمک می کند که در بخش های عمرانی و سرمایه گذاری های زیربنایی و کارا، صورت گیرد.

با گسترش خصوصی سازی، از حجم دولت کاسته شود تا زمینه فعالیت بخش خصوصی آماده گردد. سرمایه گذاران بایستی به نوسانات قیمت نفت به عنوان شاخص مهم اطلاعاتی که با اثرگذاری بر هزینه های متغیر، درآمد شرکت ها را تحت تأثیر قرار می دهد توجه داشته باشند و تا حد امکان وابستگی تولیدات خود را از قیمت نفت کاهش دهند تا سودآوری آنها تحت تأثیر این نوسانات قرار نگیرد و ارزش سهام آنها که از سودآوری متأثر است تحت تأثیر قرار نگیرد. در نتیجه توصیه می شود تا بنگاه ها با کاهش وابستگی خود به نفت و جایگزینی نفت با انرژی های دیگر تأثیرپذیری سوددهی و درآمدهای خود را از نوسانات قیمت نفت تا حد زیادی کاهش دهند. شرکتها و صنایع موجود در بورس اوراق بهادار تهران به خصوص صناعی که از نفت به عنوان داده تولید استفاده میکنند باید حتی الامکان سعی نمایند که با استفاده از صنایع به روز تر و همچنین استفاده از انرژی های جایگزین، وابستگی خود را به نفت کاهش داده و در نتیجه شاهد نوسان بازدهی قیمت سهام خود به هنگام نوسان قیمتهای نفت نباشند

بنابراین قیمت نفت از مهمترین شاخصهای تأثیرگذار بر عوامل اقتصادی در ایران است و به عنوان یک متغیر برونزای قدرتمند می تواند متغیرهای کلان اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. گروههای مختلف شرکت کنندگان در بازار، سرمایه گذاران و کارشناسان مالی همچنین سیاست گذاران و برنامه ریزان اقتصادی به ویژه در کشورهای صادرکننده نفت نظیر ایران به بررسی آثار ناشی از نوسانات قیمت نفت بر بازارهای داخلی و ارتباط متقابل آن با قیمت دارایی ها همانند بازدهی قیمت سهام در شرایط مختلف در برنامه های سیاست گذاری خود نیاز دارند. با توجه به نتایج به دست آمده نشان می دهد که سرمایه گذاران فعال در بورس اوراق بهادار و همچنین سرمایه گذاران جدید، ضرورت دارد به تأثیرات نوسانات نفتی بر شاخص قیمت سهام واقف باشند و نوسانات یکباره شاخص قیمت را ملاک ارزیابی سودآوری و انتخاب سهام جدید قرار ندهند. با توجه به اینکه نوسانات نفتی از نظر مدیران بنگاه برونزا بوده و قدرت تأثیرگذاری بر آن را ندارند، مدیران مالی شرکتها باید در ارزیابی شان عمدتاً به عملکرد واقعی شرکت و سودآوری آن توجه داشته باشند. بر این اساس لازم است در تحلیل ها و تصمیمات خود دید بلندمدت را مد نظر قرار دهند تا موجب گمراهی و اشتباه در تصمیم گیری نشوند.

۶- پیشنهادهای پژوهش

۶-۱- پیشنهادهای کاربردی

با توجه به یافته های پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می گردد:

۱. بایستی در سیاست گذاری مورد توجه قرار گیرد که هرچه شوک های قیمتی نفتی کمتر باشد، افت و خیز شاخص بورس و شرکت های درون آن کمتر خواهد شد، اگر قیمت نفت افزایش یابد برای بورس نیز مفید واقع خواهد شد.
۲. پیشنهاد می شود سرمایه گذاران فعال در بورس اوراق بهادار و همچنین سرمایه گذاران جدید در این بازار به تأثیرات نوسانات نفتی بر شاخص قیمت سهام واقف باشند و در تحلیلهای مالی لحاظ نمایند.
۳. پیشنهاد می شود با تمرکز بیشتر بر کنترل درآمدهای نفتی مثل ایجاد صندوق توسعه ملی بتوان اثر آن را بر روی سهام بیشتر کنترل کرد (صندوقی مشابه، صندوق توسعه ملی لحاظ شود)
۴. بایستی مورد توجه قرار گیرد با توجه به اینکه مدیران مالی شرکتها باید در ارزیابی شان عمدتاً به عملکرد واقعی شرکت و سودآوری آن توجه داشته باشند که قیمت نفت و نوسانات آن بر شاخص سهام تأثیر دارد.
۵. بایستی جهت کنترل و مدیریت نوسانات ارزی کشور از اتخاذ استراتژی ها و تصمیمات هیجانی (اخبار تعدیلات در نرخ

- سود بانکی، چند نرخ‌ی کردن ارز و غیره) که منجر به نوسان در بازار سرمایه از طریق صنایع تأثیرپذیر از این تصمیمات می‌گردد، خودداری نماید؛ چرا که این نوسانات باعث تغییرات هیجانی وجوہات سرمایه‌گذاری شده و انتقال این وجوہات میان بازارهای موازی مختلف شده و این موضوع آثاری همچون نوسانات شدید در بازارهای موازی از جمله بازار ارز را به همراه خواهد داشت.
۶. بنابراین جهت جلوگیری از اثرات نامطلوب نوسانات قیمت نفت راهکارهای متفاوتی وجود دارد که از جمله آن ها می-توان به کاهش وابستگی اقتصاد ایران به نفت، اتکای بیشتر به صادرات غیر نفتی و نیز تأمین مالی هزینه‌های دولت از طریق مالیات و کانالهای دیگر باشد.
۷. اقتصاد کشور ایران به شدت متکی به درآمدهای نفتی است. و نوسانات قیمت نفت و نااطمینانی حاصل از آن کلیه متغیرهای بنیادی اقتصاد را تحت تأثیر خود قرار می دهد. با توجه به اینکه رابطه منفی بین نااطمینانی قیمت نفت و بازارهای مالی وجود دارد، چنانچه اتکاء به نفت کاهش یابد، تأثیر پذیری این بازارها نیز از قیمت نفت کاهش خواهد داشت و منجر به رونق بازارهای مالی خواهد شد.
۸. تأثیر تورم بر بازارهای مالی نیز منفی است. بنابراین باید کنترل بیشتری بر تورم شود تا مانع رونق این بازارها نشود.
۹. با گسترش فرهنگ تولید و توجه بیشتر به زیرساخت‌های بخش تولید، کاهش برنامه‌ریزی شده تورم (جهت جلوگیری از انگیزه‌های سفته‌بازی) علاوه بر اینکه می‌توان از مزایای رشد اقتصادی بیشتر بهره برد، در نتیجه کلیه بنگاه‌های اقتصادی (از جمله بنگاه‌های اقتصادی فعال در بازار بورس اوراق بهادار) نیز با سودآوری بیشتر و رونق اقتصادی همراه خواهند بود.

مراجع

۱. عبدالمالکی، حامد، ۱۳۹۱، اثر نااطمینانی قیمت نفت را بر رشد اقتصادی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی، گروه اقتصاد، دانشگاه رازی
۲. کاظمی رزومی، حسن، ۱۳۹۱، بررسی اثر نااطمینانی قیمت نفت و نرخ ارز را بر بازده سهام در ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اقتصادی و اداری، دانشگاه مازندران
۳. میرزایی، امیر، ۱۳۹۰، و بررسی تأثیر نوسانات نرخ ارز و قیمت نفت بر رشد اقتصادی ایران، کارشناسی ارشد، رشته علوم اقتصادی، دانشکده مدیریت و اقتصاد ۳۵.
۴. یزدانی، ساناز، ۱۳۹۰، نوسانات سیکلی قیمت نفت و اقتصاد ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه سمنان
5. Arouri, M. E. H., Jouini, J., & Nguyen, D. K. (2012). On the impacts of oil price fluctuations on European equity markets: Volatility spillover and hedging effectiveness. *Energy Economics*, 34(2), 611-617.
6. Arouri, M. E. H., Jouini, J., & Nguyen, D. K. (2011). Volatility spillovers between oil prices and stock sector returns: implications for portfolio management. *Journal of International Money and Finance*, 30(7), 1387-1405
7. Chang, C. L., McAleer, M., & Tansuchat, R. (2013). Conditional correlations and volatility spillovers between crude oil and stock index returns. *The North American Journal of Economics and Finance*, 25, 116-138
8. Chen, Q., & Lv, X. (2015). The extreme-value dependence between the crude oil price and Chinese stock markets. *International Review of Economics & Finance*.
9. Hung, S. Y., Liang, T. P., & Liu, V. W. C. (1996). Integrating arbitrage pricing theory and artificial neural networks to support portfolio management. *Decision support systems*, 18(3), 301-316
10. Jouini, J. (2013). Return and volatility interaction between oil prices and stock markets in Saudi Arabia. *Journal of Policy Modeling*, 35(6), 1124-1144
11. Salisu, A. A., & Oloko, T. F. (2015). Modeling oil price-US stock nexus: A VARMA-BEKK-AGARCH approach. *Energy Economics*, 50, 1-12.

فصلنامه علمی تخصصی پژوهش
در حسابداری و علوم اقتصادی
سال ۴، شماره ۱ (پیاپی: ۱۱)، بهار ۹۹

پژوهش در حسابداری و علوم اقتصادی

Jares.ir

نشانی: کرج، بلوار امام خمینی (باغستان)، بین
خیابان پنجم و ششم، روبروی مجموعه ورزشی
انقلاب، پلاک ۷۳۵، ساختمان پرند، واحد ۱

۰۲۱ ۳۳ ۲۰ ۲۴ ۸۷
۰۲۶ ۳۴ ۴۳ ۶۹ ۵۹
۰۲۱ ۴۳ ۸۵ ۷۱ ۲۴